

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Martina Stašková

Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Červen 2015

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. 6. 2015

Martina Stašková

Poděkování:

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. za jeho užitečné rady a informace i odborné vedení této práce. Poděkování patří i mé rodině a příteli za trpělivost a podporu, kterou mi během psaní práce projevovali.

Obsah

Úvod	3
1. Historický exkurz k vývoji právní úpravy úmyslných usmrcení na českém území..	4
1.1 Vývoj právní úpravy do 1. poloviny 17. století	4
1.2 Vývoj právní úpravy od 1. poloviny 17. století do vzniku ČSR.....	6
1.3 Vývoj právní úpravy od vzniku ČSR do přijetí zákona č. 40/2009 Sb.	10
2. Trestné činy proti životu a zdraví v platném trestním zákoníku	15
2.1 Vymezení jednotlivých forem úmyslných usmrcení.....	15
3. Lidský život jako objekt trestného činu.....	17
3.1 Počátek lidského života	17
3.2 Konec lidského života	19
4. Trestný čin vraždy podle § 140 trestního zákoníku a jeho skutková podstata.....	20
4.1 Objekt	22
4.2 Objektivní stránka	22
4.3 Subjekt.....	23
4.4 Subjektivní stránka.....	24
4.4.1 Usmrcení z útrpnosti	26
5. Členění vražd.....	29
5.1 Vražda prostá.....	29
5.2 Vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení.....	31
5.2.1 Rozmysl.....	34
5.2.2 Předchozí uvážení	35
5.2.3 Konkurence forem premeditace a afektu.....	37
5.3 Vražda spáchaná za zvlášť přitěžujících okolností	38
6. Trestný čin zabití podle § 141 trestního zákoníku a jeho skutková podstata.....	51

6.1	Objekt	54
6.2	Objektivní stránka	54
6.3	Subjekt	55
6.4	Subjektivní stránka	55
6.4.1	Silné rozrušení z omluvitelného hnutí mysli	56
6.4.2	Předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného	60
7.	Formy úmyslných usmrcení v německém trestním právu	64
7.1	Trestný čin zabití (Totschlag)	65
7.1.1	Obzvlášť závažný případ zabití (besonders schwerer Fall des Totschlags)	67
7.1.2	Méně závažný případ zabití (minder schwerer Fall des Totschlags)	67
7.2	Trestný čin vraždy (Mord)	70
7.2.1	Vražda ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky	71
7.2.2	Vražda spáchaná zvlášť zavrženíhodným způsobem	72
7.2.3	Vražda spáchaná za zvlášť zavrženíhodným účelem	73
7.3	Trestný čin usmrcení na žádost (Tötung auf Verlangen)	74
	Závěr	76
	Seznam použitých zkratk	78
	Seznam literatury	79
	Abstrakt – Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.	85
	Abstract – Crime of murder and killing under Section 140, Section 141 of the Czech Criminal Code	86
	Klíčová slova/Key Words	87

Úvod

Obor trestního práva mi byl po celou dobu jeho studia velmi blízký, což se projevilo nejen ve volbě mnou navštěvovaných volitelných předmětů, ale i následném výběru katedry pro psaní diplomové práce. Při úvahách o konkrétním tématu jsem chtěla od počátku svoji práci směřovat do problematiky úmyslných usmrcení, se kterou jsem se chtěla blíže seznámit, neboť mi tato oblast přijde velice zajímavá a pro trestní právo má klíčový význam, když trestný čin vraždy je tím vůbec nejcharakterističtějším trestným činem pro toto právní odvětví, a to i z historického hlediska. Téma shledávám stále aktuálním i přes to, že nový trestní zákoník, který do této oblasti přinesl podstatné změny, je účinný již několik let. Tento časový úsek dal judikatuře, z níž budu ve své práci ve značné míře vycházet, možnost reagovat na nastalé změny a interpretovat pojmy, které se v úpravě úmyslných usmrcení vyskytly nově a jejichž výklad nebylo možno v době vstupu trestního zákoníku v účinnost pokládat za zcela jasný.

Ve své práci považuji za vhodné pohlédnout nejprve do historie, která je u daného tématu velmi bohatá. Jsem toho názoru, že každá právní úprava nezbytně ovlivňuje i úpravy budoucí, což dává možnost poučit se z předcházejících nedostatků a reflektovat též změny ve společnosti.

Stěžejní náplň mé práce bude samozřejmě věnována trestným činům vraždy a zabití dle platné právní úpravy. Zde si kladu za cíl uvést důvody změn, které přinesl nový trestní zákoník, a hlavně analyzovat s použitím dostupné odborné literatury i judikatury jednotlivé znaky a specifika skutkových podstat těchto trestných činů v rozsahu, v jakém to diplomová práce umožňuje. V případě vraždy bude mým cílem především vymezení vraždy prosté oproti vraždě premeditované, tj. vraždě spáchané s rozmyslem nebo po přechodím uvážení, a rozlišení těchto dvou forem premeditace navzájem. Velký význam přikládám též výkladu o vraždě spáchané za zvlášť přitěžujících okolností, neboť vzhledem k formulaci některých z nich není zcela zřejmé, jaké jednání lze pod ně subsumovat, a proto si zaslouží bližší rozbor. Budu se tak snažit demonstrovat jednotlivé zvlášť přitěžující okolnosti na praktických příkladech převzatých z judikatury i vlastních. V rámci výkladu o trestném činu zabití bude těžištěm bližší vymezení znaků silného rozrušení z omluvitelného hnutí mysli a předchozího zavrženého jednání poškozeného coby okolností, které pachatele tohoto trestného činu privilegují a umožňují jej tak postihovat mírněji.

Je však třeba zabývat se i obecnějšími otázkami, které s daným tématem souvisejí. Tou nejdůležitější je vymezení okamžiku, kdy končí trestněprávní ochrana lidského plodu prostřednictvím ustanovení o nedovoleném přerušení těhotenství, a tedy začíná ochrana lidského života, a zároveň i okamžiku, kdy ochrana člověka z hlediska trestního práva končí. Jedná se o komplikovanou problematiku, která si zaslouží pozornost. Ráda bych se též krátce věnovala usmrcení z útrpnosti jakožto složitému a hojně diskutovanému tématu souvisejícímu se subjektivní stránkou skutkové podstaty mnou rozebíraných trestných činů a vyjádřila zde i své návrhy de lege ferenda.

Na závěr své práce bych ráda zařadila i exkurz do zahraniční právní úpravy. K volbě Německa mě přivedl nejen můj blízký vztah k této zemi, ale i studium právnické němčiny na naší fakultě. Mým cílem je za pomoci odborné literatury pojednat o jednotlivých formách úmyslných usmrcení a zjistit, zda mají tyto dvě právní úpravy společné znaky, v čem se naopak odlišují a vzájemně je krátce zhodnotit.

1. Historický exkurz k vývoji právní úpravy úmyslných usmrcení na českém území

Problematika úmyslných usmrcení je stará jako lidstvo samo, avšak náhled na ně, včetně jejich trestání, se v průběhu dějin zásadně liší. V této kapitole bych proto ráda nastínila vývoj právní úpravy úmyslných usmrcení na našem území, a to až do přijetí zákona č. 40/2009 Sb.

1.1 Vývoj právní úpravy do 1. poloviny 17. století

V období prvobytně pospolné společnosti, kdy se pokrevně spřízněné osoby sdružovaly do rodů, respektive později do větších celků, kmenů, bylo usmrcení člověka vnímáno jako ryze soukromá záležitost, čemuž odpovídal i způsob postihu takového jednání formou krevní msty. Jednalo se o institut spočívající na jedné straně v právu pozůstalých pomstít usmrcení člena svého rodu, na straně druhé pak v povinnosti vrahových příbuzných toto právo na krevní mstu respektovat. V rámci jednoho rodu však byla krevní msta zakázána a usmrcení jiného člena se řešilo pomocí obětí, a to buď rituálním zabitím oběti, které vedlo k očištění společenství, nebo vypovězením jedince z rodu.

Právo Velké Moravy navazovalo na obyčejové právo kmenových společností, ale i díky provázanosti státní moci s křesťanstvím se v tomto období začalo objevovat také psané právo. Tak například v jedné z nejstarších moravských památek nazvané „Záповědi svatých otců“ byly obsaženy závazné pokyny pro kněze v otázce ukládání trestů hříšníkům. Toto dílo obsahovalo vedle církevních deliktů také přehled skutkových podstat trestných činů včetně vraždy¹, za které bylo možno uložit pouze církevní trest pokání, avšak „...o některých trestných činech a jejich světských sankcích se dozvídáme ze Soudního zákona pro laiky, s nímž Záповědi svatých otců tvořily určitý celek.“²

Zcela původní pojetí trestání úmyslných usmrcení formou svépomoci zůstalo zachováno i se vznikem přemyslovského státu, neboť se právní ochrana soustředila především na státní orgány, církev a feudální vlastnictví. Stále se tedy uplatňovala krevní msta, i když postupem času byla různým způsobem nahrazována mírnějšími prostředky, například vyhnáním viníka či smluvní kompenzací. S rostoucí mocí panovníka začalo být svépomocné řešení deliktů považováno za její ohrožení, a proto chtěl stát výkon spravedlnosti převzít do vlastních rukou. Nejdříve zprostředkoval řešení deliktů prostřednictvím soudního řízení na návrh poškozeného (kupříkladu formou ordálu soubojem, kde se mezi sebou utkával vrah a jeho žalobce), později začal některé delikty (zejména krádeže a loupeže) stíhat z úřední povinnosti (*ex officio*). Stíhání úmyslných usmrcení se však stále ponechávalo soukromé iniciativě s výjimkou vraždy spáchané před panovníkem nebo soudem, která se trestala bez obžaloby trestem smrti. Církev se nadále snažila prosadit veřejný zájem alespoň při usmrcení kněze a rodičů, jakožto důležitých výchovných činitelů společnosti. V této době se také objevil, ač málo užívaný, institut azylu coby posvátného místa, kde nebylo možné nikoho zabít, a proto především pachatelé vražd utíkali na tato místa ve snaze vyhnout se potrestání.³

¹ „Jestliže někdo spáchá vraždu nebo zabije ze svého příbuzenstva, nechť se kaje deset let v jiné oblasti a teprve potom nechť je přijat ve své domovině, pokud správně konal pokání o chlebu a vodě; a nechť mu potvrdí biskup a kněží, u nichž konal pokání, pro příbuzenstvo zabitého. Pakliže konal pokání nedobře, pak nechť ve své domovině přijat nebude...“ In: BÍLÝ, Jiří L.. *Právní dějiny na území ČR*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, s. 98. ISBN 80-7201-429-3.

² Tamtéž.

³ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964, s. 117.

I ve stavovském právu přežívaly pozůstatky krevní msty a možnosti narovnání. V případech usmrcení se tak často uzavírala tzv. smlouva o hlavu a o přihlavních penězích (*penězích za hlavu, wergeld*). Touto smírčí smlouvou se pachatel vraždy mohl vykoupit z krevní msty zaplacením přihlavních peněz a jejím obsahem mohlo být kromě určení výše odškodného pro příbuzné zejména i ustanovení o náhradě nákladů vzniklých v souvislosti s pachatelovým činem či o pokání.⁴ V 16. století však došlo k zásadní změně v pojetí trestního práva, kdy se konečně začal prosazovat jeho veřejnoprávní charakter a útok na jednotlivce již nebyl vnímán jako porušení individuálních zájmů, nýbrž zájmů celospolečenských. Už v této době právo rozlišovalo mezi úmyslným zabitím (vraždou, mordem) a zabitím neúmyslným, přičemž v prvně jmenovaném případě se jednalo například o vraždy loupežné nebo vraždy bezbranných osob. Mezi případy neúmyslného zabití se řadila zabití v afektu či bez zlého úmyslu.⁵ Co se týče trestání těchto deliktů, měla právní úprava pouze rámcový charakter. Pro stanovení trestu bylo rozhodujících více faktorů, a to zejména společenské postavení osoby pachatele, jeho věk, přičetnost, úmysl a způsob provedení činu. Obecným trestem za úmyslné zabití byl trest smrti, forma jeho výkonu se však mohla lišit. Krutějším způsobem byla trestána třeba již zmiňovaná vražda loupežná (nabodnutím pachatele na kůl, jeho rozčtvrcením či vpletením do kola) nebo vražda novorozence (zahrabáním viníka a následně jeho propíchnutím kulem), což mělo reflektovat určitou symboliku s činem a odrážet tak jeho zavrženíhodnost.⁶ Na závěr je vhodné zmínit, že trestným činem proti životu byla i sebevražda, u které byl trest symbolicky vykonáván na sebevrahově mrtvole.

1.2 Vývoj právní úpravy od 1. poloviny 17. století do vzniku ČSR

Právní úprava doby feudálního absolutismu nacházela svá východiska v normách stavovského práva, které bylo pro potřeby nového pojetí státu modifikováno, a zvýšená právní ochrana se tak zaměřovala na osobu panovníka.

⁴ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 176. ISBN 978-80-7380-257-8.

⁵ MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 179-182.

⁶ BÍLÝ, Jiří L.. *Právní dějiny na území ČR*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, s. 454-455. ISBN 80-7201-429-3.

V roce 1707 byl přijat Trestní zákoník Josefa I. (*Constitutio Criminalis Josephina*), který se stal prvním samostatným trestním zákoníkem vydaným na našem území. Byl koncipován jako procesní předpis, i když obsahoval i některá ustanovení práva hmotného. Původní předpisy však nenahradil a používal se vůči nim pouze subsidiárně.

Starší úprava byla v plném rozsahu nahrazena až zákoníkem Marie Terezie (*Constitutio Criminalis Theresiana*) z roku 1768, který byl nicméně již v době svého přijetí do značné míry zastaralý a neodpovídal tehdejšími trendům v trestním právu, zejména co se zásady humanity týče. Zločiny proti jednotlivci a jeho životu včetně příslušných sankcí za ně byly uvedeny až za delikty proti Bohu, náboženství, státu a dobrým mravům. Samostatné ustanovení bylo věnováno vraždě prosté, dále vraždě spáchané v rozbroji či rvačce, vraždě otce, dětí a manžela, vraždě novorozence, vraždě sjednané, loupežné a zrádné, ale také otrávení a sebevraždě.⁷

Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně Josefa II. z roku 1787 byl inspirován osvícenskou filozofií a přinesl do vývoje trestního práva velké změny. Vyznačoval se stručností, úplností i technickou dokonalostí. Vylučoval trestání podle soudcovského uvážení či analogie, trest smrti se mohl nadále užívat jen v době výjimečného stavu a obsahoval taxativní výčet deliktů, což znamenalo plné uplatnění zásady „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“, tedy že bylo možné postihovat jen takové jednání, které bylo za trestné v zákoně výslovně označeno, a ukládat za něj jen trest, který s tímto jednáním zákon spojoval. Zákoník rozeznával například vraždu loupežnou a úkladnou – provedenou zbraní nebo jedem – dále zabití v nutné obraně, kdy při splnění předepsaných podmínek nebyl pachatel považován za vraha, a vraždu při překročení mezí nutné obrany, pokud pachatel kupříkladu k útoku, kterému se následně bránil, zavdal sám svým chováním příčinu.⁸ Trestná zůstala i sebevražda.

Na pozitivní změny této kodifikace navázal Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích přijatý v roce 1803, který platil v celé monarchii s výjimkou Uher. Je označován za vynikající dílo, které ovlivnilo trestní právo u nás de facto až do

⁷ ADAMOVIÁ, Karolina; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 195. ISBN 978-80-7380-271-4.

⁸ Tamtéž, s. 211.

roku 1949, neboť následující trestní zákoník z roku 1852 byl jen jeho novelizací.⁹ Výslovně zakotvil zásadu „neznalost zákona neomlouvá“ a trestal i pokus, návod a pomoc, přičemž pouhý úmysl nebyl trestný. Co se týče trestů, ukládal za zločiny trest smrti, který se vykonával oběšením, a třístupňový žalář. Zákoník obsahoval ustanovení o vraždě a zabití, které od sebe odlišoval na základě formy zavinění. V rámci druhů vražd pak rozlišoval prostou, úkladnou, loupežnou či sjednanou vraždu.

Dne 27. 5. 1852 byl přijat Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, vydaný pod číslem 117/1852 ř. z. Jak jsem již uvedla výše, jednalo se prakticky o novelu zákoníku z roku 1803, která platila i v Československu až do přijetí zákona z roku 1950, a proto bych mu ráda věnovala větší pozornost.

Zákon z roku 1852 se od svého předchůdce lišil především v tom, že obsahoval už jen úpravu hmotného práva, odstranil některé feudální přežitky a vedle zločinů a přestupků přidal novou kategorii přečinů. V ustanovení hlavy šesté tohoto zákona vymezoval zločin jako čin, který zasahuje do zákonem chráněných zájmů, kterými jsou společná bezpečnost nebo bezpečnost jednotlivce, pokud jde o jeho osobu, majetek, svobody či jiná práva. V návaznosti na to pak zákon rozlišoval jednotlivé druhy zločinů, kde se v rámci hlavy patnácté věnoval úpravě vraždy a zabití.

Ustanovení § 134 obsahovalo skutkovou podstatu vraždy, která zněla: „*Kdo jedná proti člověku v obmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy; i když výsledek tento nastal jen pro osobní povahu toho, jemuž ublíženo, nebo pouze pro nahodilé okolnosti, za nichž byl čin spáchán nebo jen z příčin vedlejších náhodou k tomu přistoupivších, pokud tyto příčiny byly přivoděny činem samým.*“ V následujícím ustanovení pak byly vymezeny různé druhy vražd, mezi které patřila: 1) vražda úkladná, spáchaná jedem nebo jiným potměšilým způsobem, za který se považovalo takové provedení činu, že obrana oběti byla předem vyloučena nebo ztížena; 2) vražda loupežná, spáchaná v úmyslu převést na sebe násilným jednáním cizí movitou věc; 3) vražda sjednaná, ke které byla osoba najata nebo jiným způsobem pohnuta od třetí osoby, a nakonec za 4) vražda prostá, která nepatřila k žádnému výše uvedenému druhu. Trestní odpovědnost za vraždu nevylučovalo ani usmrcení na žádost. Dokonaná vražda se

⁹ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2. nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 31. ISBN 80-210-3506-4.

v případě pachatele, sjednatele a přímého účastníka trestala smrtí oběšením, u vzdálených spoluviníků a účastníků těžkým žalářem až do dvaceti let. Trestem za vraždu ve stadiu pokusu byl těžký žalář, který mohl trvat při existenci zvláště přitěžujících okolností i doživotně. Samostatné ustanovení bylo věnováno privilegované skutkové podstatě vraždy, a to vraždě novorozeného dítěte matkou, která své dítě při porodu usmrtí, nebo jej nechá zahynout úmyslným opomenutím potřebné pomoci. Délku trvání mimořádného duševního stavu matky, který odůvodňoval mírnější trestnost při zavraždění dítěte při porodu, bylo třeba posuzovat případ od případu. Trestem pro matku byl v případě manželského dítěte těžký doživotní žalář, u nemanželského dítěte těžký žalář až do dvaceti let. Spolupachatelé na tomto činu se posuzovali dle všeobecných ustanovení o vraždě.¹⁰

V ust. § 140 byla upravena skutková podstata zabití znějící: „*Nevykoná-li se sice čin, jímž člověk o život přijde (§134), v tom obmyslu, aby byl usmrcen, ale přece v jiném obmyslu nepřátelském, jest zločin ten zabitím.*“ Nepřátelským úmyslem se rozuměl útočný úmysl proti tělu nebo zdraví.¹¹ Za zločin zabití se pachateli ukládal trest těžkého žaláře až do dvaceti let. V navazujících ustanoveních dále zákon rozlišoval mezi zabitím loupežným (kdy při loupeži došlo v důsledku násilného jednání ke smrti osoby), za který náležel trest smrti, a mezi zabitím při rvačce nebo při zlém nakládání s jednou nebo více osobami, které se trestalo dle obecného ustanovení upravujícího trest za „prosté“ zabití.¹²

Trestní zákon z roku 1852 byl postupně doplňován vedlejšími předpisy, avšak změna politických, společenských a hospodářských poměrů po přijetí ústavy v roce 1861 se projevila také v nutnosti ústavněprávní revize trestního práva, která se do trestního zákona promítla v dílčí novele z prosince roku 1861. Tuto novelu měla následovat novela komplexnější – první návrh z roku 1867, který ve stejném duchu pouze přepracovával stávající úpravu, byl však neúspěšným, stejně jako návrhy pozdější, které se do značné míry inspirovaly německým trestním zákoníkem z roku

¹⁰ HERRNRITT, Vilém; KALLAB, Jaroslav. *Trestní zákony československé: platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 2. přeprac. a značně rozmn. vyd. Praha: Československý Kompas, 1927, VIII, s. 120-124.

¹¹ ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení: (kriminologická a trestněprávní studie)*. Praha: Generální prokuratura ČSSR, 1980, s. 65.

¹² HERRNRITT, Vilém; KALLAB, Jaroslav. *Trestní zákony československé: platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 2. přeprac. a značně rozmn. vyd. Praha: Československý Kompas, 1927, VIII, s. 124-126.

1871. Pokusy o změnu trestního práva vyvrcholily na počátku 20. století, ale prozatímní osnova z roku 1909, která vycházela z moderní sociologické školy a přinášela například celkové zmírnění trestů a možnost jejich alternativního ukládání, ani vládní osnova z roku 1912 nebyly přijaty.

1.3 Vývoj právní úpravy od vzniku ČSR do přijetí zákona č. 40/2009 Sb.

Dne 28. října 1918 byl přijat zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, známý také jako „recepční norma“, který stanovil, že dosavadní zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti. V oblasti trestního práva hmotného se tedy recipoval trestní zákon z roku 1852 v novelizovaném znění ke dni 28. října 1918 a spolu s ním i předpisy uherské – trestní zákon z roku 1878 a zákon o přestupcích přijatý v roce 1879. Tyto zákony však nevyhovovaly novým společenským a hospodářským poměrům, a proto se již od počátku vzniku nového státu setkáváme se snahou o modernizaci tohoto právního odvětví a odstranění právního dualismu.

Pod záštitou ministerstva spravedlnosti vznikla v roce 1920 komise pro rekodifikaci československého trestního práva.¹³ Ta předložila o rok později „Zatímní návrh obecné části trestního zákona“, který dělil trestné činy na zločiny a přečiny podle kritéria tzv. nízké pohnutky činu a trest smrti ukládal jen ve výjimečných případech. Následně se začala připravovat i zvláštní část trestního zákona uveřejněná v roce 1926 spolu s upravenou obecnou částí pod názvem „Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového“. Přestože k přijetí návrhu nakonec nedošlo, ráda bych krátce zmínila ustanovení této „profesorské“ osnovy týkající se úmyslných usmrcení.

Osnova obsahovala v hlavě čtrnácté trestné činy proti životu a tělu. Základní skutkovou podstatou byl v ust. § 271 odst. 1 trestný čin zabití spočívající v úmyslném usmrcení jiné osoby, který se trestal vězením od tří do patnácti let. Druhý odstavec upravoval kvalifikovaný případ zabití, kdy byl čin spáchán na prezidentu republiky nebo na čelních představitelích státu. Naopak ve třetím odstavci byla obsažena privilegovaná skutková podstata pro případ usmrcení ze soucitu za účelem urychlení neodvratné nedaleké smrti a vysvobození z krutých bolestí způsobených nezhojitelnou

¹³ KUKLÍK, Jan; SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci "Principů" E. F. Smidaka*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2008, s. 180. ISBN 978-80-87109-07-6.

nemocí nebo jiných tělesných muk, proti kterým není pomoci. Trestný čin vraždy upravený v ust. § 272 se od zabití odlišoval podmínkou usmrcení jiného z „nízkého smýšlení“, čímž se rozuměla kupříkladu hrubá zjištěnost či snaha usnadnit jiný trestný čin. Vražda se trestala žalářem od deseti do dvaceti let nebo žalářem doživotním. V samostatném ust. § 274 byl upraven trestný čin usmrcení dítěte, kterého se mohla dopustit pouze matka, která při porodu nebo hned po něm v mimořádném duševním stavu vyvolaném porodem (či okolnostmi porodu) úmyslně usmrtí své dítě nebo se při tom zúčastní. Trestem v tomto případě bylo vězení až do tří let nebo žalář až do osmi let. Za zmínku stojí i skutková podstata postihující nabízení se ke spáchání zabití nebo vraždy v ust. § 278.¹⁴

Druhá fáze kodifikačních prací byla završena v roce 1937, kdy byla vypracována „ministrská“ osnova, která na rozdíl od předchozího návrhu zachovávala tripartici deliktů. Trestné činy proti životu a tělu upravovala v hlavě devatenácté. Základní skutkovou podstatou byl v tomto návrhu trestný čin vraždy obsažený v ust. § 282. Mezi kvalifikované případy vraždy patřilo například usmrcení dvou nebo více osob, spáchání činu zákeřným nebo zvláště krutým způsobem (§ 282 odst. 2) nebo úmyslné usmrcení prezidenta republiky, jiného čelního představitele státu či předka (§ 283). V ust. § 284 byl upraven méně závažný případ úmyslného usmrcení nazvaný zabití. Jeho znakem bylo usmrcení jiné osoby v omluvitelném prudkém vzrušení mysli, kdy dle objektivních hledisek nebylo možno pachateli zazlívát, že si za daných okolností nezachoval zdravý rozum. Zvláštní ustanovení § 284 odst. 2 se vztahovalo na zabití v prudkém vzrušení mysli vyvolaném bezprostředně předcházející provokací ze strany usmrceného. Mezi méně závažné případy úmyslného usmrcení patřily také trestné činy usmrcení na žádost poškozeného (§ 285) a usmrcení novorozeněte matkou (§ 286). V prvně uvedeném případě šlo o usmrcení osoby na její žádost buď ve vzrušení mysli, nebo ze soucitu. Koncepce trestného činu usmrcení novorozeněte matkou se od předchozích právních úprav odlišovala jen co do výše trestní sazby.¹⁵ Celková kodifikace však opět nebyla přijata a k modernizaci a sjednocení trestního práva tak došlo pouze částečně na základě

¹⁴ KOMISE PRO REFORMU ČESKOSLOVENSKEHO TRESTNÍHO ZÁKONA. *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926, s. 70-71 a 146-149.

¹⁵ ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení: (kriminologická a trestněprávní studie)*. Praha: Generální prokuratura ČSSR, 1980, s. 68-69.

vydávání vedlejších zákonů, jako byl kupříkladu zákon na ochranu republiky, zákon o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění, zákon proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních či zákon o trestním soudnictví nad mládeží.

Během druhé světové války platilo na území Protektorátu Čechy a Morava jak trestní právo domácí, tak německé, které se v některých případech vztahovalo i na české obyvatelstvo. Právní úprava byla navíc doplňována rozhodnutími říšského protektora a členů říšské vlády. Nedemokratičnost režimu se projevovala i při ukládání trestů, které neodpovídaly povaze deliktu, a trest smrti se tak ukládal i za nedbalostní činy. V roce 1945 došlo na základě ústavního dekretu o obnovení právního pořádku k formální obnově právního stavu existujícího před druhou světovou válkou.

Trestní právo bylo konečně unifikováno a kodifikováno až v období tzv. právníké dvouletky v letech 1948 až 1950, a to trestním zákonem č. 86/1950 Sb., který byl výsledkem snah přizpůsobit právní řád tehdejší politické, sociální a ekonomické situaci. Trestní právo se stalo významným nástrojem třídního boje a bylo inspirováno sovětským zákonodárstvím. Nový trestní zákon opustil tradiční tripartici deliktů a pracoval pouze s pojmem trestného činu, kterým se rozumělo zaviněné, společensky nebezpečné jednání naplňující znaky skutkové podstaty uvedené ve zvláštní části. Trestné činy proti životu a zdraví byly obsaženy až v hlavě šesté zvláštní části trestního zákona, neboť primárně byl kladen důraz na ochranu společnosti, státu a pracujícího lidu. Z hlediska forem úmyslných usmrcení zákon rozlišoval pouze vraždu a privilegovanou skutkovou podstatu vraždy novorozeného dítěte matkou. Již se nerozeznávalo mezi vraždou a zabitím podle povahy úmyslu či pohnutky, avšak pohnutka mohla mít význam pro výměru trestu.¹⁶ Kromě základní skutkové podstaty vraždy spočívající v úmyslném usmrcení jiného trestaně odnětím svobody na patnáct až dvacet pět let (§ 216 odst. 1) byla v druhém odstavci upravena kvalifikovaná skutková podstata záležející ve spáchání výše uvedeného činu na více osobách, opětovně, při loupeži, zvláště surovým způsobem nebo za jiné zvláště přitěžující okolnosti (například vražda příbuzného či z politických pohnutek). Takový případ byl postihován buď

¹⁶ KOLEKTIV SPOLUPRACOVNÍKŮ KATEDER TRESTNÍHO PRÁVA PRÁVNICKÝCH FAKULT KARLOVY UNIVERSITY V PRAZE A KOMENSKÉHO UNIVERSITY V BRATISLAVĚ. *Československé trestní právo: učební texty pro studující právnických fakult.* Svazek II., zvláštní část. 1. vyd. Praha: Orbis, 1957, s. 281.

odnětím svobody na doživotí¹⁷, nebo smrtí. Vražda novorozeného dítěte matkou při porodu nebo hned po něm v rozrušení způsobeném porodem se dle ust. § 217 trestala odnětím svobody od pěti do deseti let.

V důsledku přijetí Ústavy ČSSR v roce 1960 byl o rok později vydán i nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. s účinností od 1. 1. 1962, který s četnými novelizacemi platil téměř půl století. V obecných rysech se od svého předchůdce lišil především tím, že upustil od otevřeného hlásání třídnosti, terminologicky reflektoval novou socialistickou ústavu a díky výsledkům trestní represe 50. let mohl upustit od některých přísných formulací. Hlavním účelem zákona bylo chránit společenské a státní zřízení, socialistické vlastnictví, a poté až práva a oprávněné zájmy občanů. Tomu odpovídalo i uspořádání zvláštní části trestního zákona, kde trestné činy proti životu a zdraví byly zařazeny až do hlavy sedmé. Zde byly upraveny, stejně jako v zákoně č. 86/1950 Sb., toliko jen dvě formy úmyslných usmrcení, a to vražda (§ 219) a vražda novorozeného dítěte matkou (§ 220). Znění skutkových podstat těchto trestných činů zůstalo zachováno s výjimkou trestních sazeb, které byly zmírněny na deset až patnáct let u vraždy (trest smrti byl však zachován) a na tři až osm let u vraždy novorozeného dítěte matkou. Kvalifikovaná skutková podstata vraždy již v tomto zákoně na rozdíl od jeho předchůdce zakotvena nebyla.

Jak jsem již uvedla výše, tento zákon byl po dobu své účinnosti mnohokrát měněn, přičemž nejvíce novelizací proběhlo mezi lety 1989 až 2009. Právě události listopadu 1989 odstartovaly potřebu přizpůsobení právního řádu změně politické situace. Pro trestní zákon to znamenalo především zrušení trestu smrti, odstranění ustanovení souvisejících s komunistickou ideologií a poskytnutí rovnoprávné ochrany veškerým druhům vlastnictví. Z hlediska úpravy úmyslných usmrcení došlo zákonem č. 175/1990 Sb. k doplnění základní skutkové podstaty vraždy o kvalifikovanou skutkovou podstatu, která byla dále modifikována zákonem č. 152/1995 Sb. a č. 134/2002 Sb. až do její konečné podoby.¹⁸

¹⁷ Trest odnětí svobody na doživotí byl novelou trestního zákona č. 63/1956 Sb. nahrazen trestem odnětí svobody na 25 let. In: JÁNOŠÍKOVÁ, Petra; KNOLL, Vilém a RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 164-165. ISBN 978-80-7380-251-6.

¹⁸ § 219 Vražda:

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.

Ani značný počet novelizací však nevedl k tomu, aby bylo znění platné právní úpravy jednotné a plně tak vyhovovalo novému demokratickému právnímu řádu. Dne 21. července 2004 byl předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR vládní návrh zcela nového trestního zákoníku. V tomto návrhu byla konečně nadřazena základní lidská práva a svobody nad ostatní chráněné zájmy a do popředí trestněprávní ochrany se dostal člověk. To se projevilo především v nové systematické zvláštní části trestního zákoníku, když trestné činy proti životu a zdraví byly zařazeny hned do první hlavy. Návrh obsahoval tři skutkové podstaty úmyslných usmrcení, a to vraždu (§ 113), vraždu novorozeného dítěte matkou (§ 114) a usmrcení na žádost (§ 115).

U skutkové podstaty trestného činu vraždy došlo oproti platné právní úpravě ke zvýšení trestních sazeb trestu odnětí svobody a k rozšíření okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, avšak největší změnou bylo vložení druhého odstavce, který počítal s přísnějším postihem pachatele, který spáchal vraždu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení na rozdíl od případů, kdy jednal v náhlém hnutí mysli, zpravidla v afektu. Skutková podstata trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou byla z platné právní úpravy převzata beze změny. Zcela nově byla po vzoru zahraničních úprav do návrhu zařazena privilegovaná skutková podstata trestného činu usmrcení na žádost spočívající v usmrcení nevléčitelně nemocné osoby trpící somatickou nemocí na její vážně míněnou a naléhavou žádost, ze soucitu.¹⁹

Výše uvedený návrh nebyl zákonodárcem přijat, ale posloužil jako východisko pro vypracování nového trestního zákoníku, vyhlášeného ve Sbírce zákonů pod číslem 40/2009, účinného od 1. ledna 2010 (dále také „trestní zákoník“ nebo „TZ“).

(2) Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) na dvou nebo více osobách,*
- b) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,*
- c) opětovně,*
- d) na těhotné ženě,*
- e) na osobě mladší než patnáct let,*
- f) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,*
- g) na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nebo*
- h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvláště zavrženíhodné pohnutky.*

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 146-150. ISBN 80-7179-527-5.

2. Trestné činy proti životu a zdraví v platném trestním zákoníku

Dne 1. ledna 2010 vstoupil v účinnost nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. a nahradil tak téměř padesát let účinný zákon č. 140/1961 Sb. Přijetím tohoto trestního zákoníku došlo k výrazné změně v systematickém uspořádání jeho zvláštní části, neboť hlavní prioritou trestního práva v demokratických zemích je ochrana života a zdraví jednotlivce. Trestné činy proti životu a zdraví byly proto přesunuty z hlavy sedmé do hlavy první zvláštní části.

Trestní zákoník na rozdíl od svého předchůdce systematicky odděluje ochranu života od ochrany zdraví, když trestné činy proti životu upravuje v dílu prvním a trestné činy proti zdraví v dílu druhém hlavy první. Pro úplnost dodávám, že těmito dvěma díly se obsah hlavy první nevyčerpává – v díle třetím jsou zařazeny některé trestné činy ohrožující život nebo zdraví, v dílu čtvrtém trestné činy proti těhotenství ženy a poslední pátý díl je věnován trestným činům souvisejícím s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, s lidským embryem a lidským genomem. Ochrana života a zdraví však nalezneme i v jiných hlavách zvláštní části trestního zákoníku, avšak do první hlavy byly zařazeny jen ty trestné činy, u kterých je život nebo zdraví jediným či hlavním objektem.²⁰

2.1 Vymezení jednotlivých forem úmyslných usmrcení

Trestní právo poskytuje ochranu jak proti úmyslným útokům proti životu, tak i proti nedbalostním jednáním ohrožujícím nebo porušujícím život. Pokud jde o úmyslná usmrcení, obsahuje trestní zákoník na rozdíl od předchozí úpravy diferencovanější systematiku, o které se v odborných kruzích již delší dobu diskutovalo.²¹ Hlavním vytýkaným nedostatkem dřívější úpravy bylo, že všechny případy úmyslných usmrcení (s výjimkou jediné privilegované skutkové podstaty

²⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1457. ISBN 978-80-7400-428-5.

²¹ Srov. k tomu např. GRIVNA, Tomáš. *Privilegované skutkové podstaty de lege lata a de lege ferenda*. Trestní právo, 2003, č. 6, s. 4-7, dále i MUSIL, Jan. *Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*. Trestní právo, 2004, č. 10, s. 10-14, HOŘÁK, Jaromír. *Úmyslná usmrcení de lege ferenda*. AUC-Iuridica, 2007, č. 2, s. 133-141, a ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení: (kriminologická a trestněprávní studie)*. Praha: Generální prokuratura ČSSR, 1980, s. 71-112.

vraždy novorozeného dítěte matkou) byly kvalifikovány jako vražda, neboť neexistence dalších privilegovaných skutkových podstat neumožňovala plně vystihnout různorodost těchto jednání. Soudy sice měly možnost zohlednit méně závažné případy prostřednictvím institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, nicméně takové řešení bylo vázáno pouze na mimořádné situace a vyjadřovalo jen konkrétní, nikoliv typovou nebezpečnost jednání. Navíc aplikace tohoto institutu závisela jen na úvaze soudce, což nepřispívalo k naplnění principu právní jistoty. Systematika úmyslných usmrcení v novém trestním zákoníku tedy reaguje na nedostatečnou úpravu předchozího kodexu v této oblasti a snaží se vytýkané nedostatky odstranit.

Nejtěžším trestným činem proti životu je vražda upravená v ust. § 140 TZ. Důvodová zpráva²² k tomuto ustanovení uvádí, že míra úmyslného způsobení následku nemusí být u všech vražd stejná, a proto je nově dle druhého odstavce přísněji postihován ten, kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, na rozdíl od případů tzv. vraždy prosté upravené v odst. 1, kdy pachatel jedná v náhlém hnutí mysli. V odstavci třetím nalezneme okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, u nichž došlo oproti předchozí právní úpravě k doplnění a které se uplatňují u obou předcházejících odstavců. Na rozdíl od trestního zákona z roku 1961 došlo také ke zpřísnění trestních sazeb. U vraždy prosté činí trestní sazba trestu odnětí svobody deset až osmnáct let, u vraždy s rozmyslem nebo po předchozím uvážení dvanáct až dvacet let a v případě naplnění okolností podmiňujících užití vyšší trestní sazby dle odstavce třetího lze pachateli uložit trest odnětí svobody v trvání patnácti až dvaceti let, popřípadě trest výjimečný, jsou-li splněny zákonné podmínky pro jeho uložení.

Kromě tradiční privilegované skutkové podstaty vraždy novorozeného dítěte matkou obsažené v ust. § 142 obsahuje trestní zákoník v ust. § 141 novou privilegovanou skutkovou podstatu zabití, která postihuje nižším trestem případy, při kterých pachatel úmyslně usmrtí jiného v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že taková právní úprava je celkem častá v zahraničí, například ve Švýcarsku, Polsku či Rakousku, aby byly od

²² Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku – tisk 410 Poslanecké sněmovny. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

trestného činu vraždy odlišeny typově společensky méně škodlivé případy. Trestní sazba trestu odnětí svobody činí tři až deset let. Ve druhém odstavci tohoto ustanovení nalezneme tři okolnosti, které podmiňují použití vyšší trestní sazby od pěti do patnácti let. Trestný čin usmrcení na žádost, se kterým počítal výše zmíněný nepřijatý vládní návrh zákona z roku 2004, nebyl do platné právní úpravy promítnut.

Problematika trestných činů vraždy a zabití v platném trestním zákoníku bude stěžejní náplní dalších kapitol mé diplomové práce.

3. Lidský život jako objekt trestného činu

Objektem neboli předmětem ochrany je u trestných činů vraždy a zabití lidský život. Život člověka je hodnotou zcela mimořádného významu, a právě proto je chráněn čelními ustanoveními zvláštní části trestního kodexu. Je třeba poznamenat, že lidský život je chráněn i na ústavněprávní úrovni, a to konkrétně článkem 6 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že každý má právo na život, nikdo nesmí být zbaven života a že lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Ochranu lidskému životu poskytuje i mnoho mezinárodních úmluv, jmenovitě třeba Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Listina základních práv EU, ale i nezávazná, nicméně respektovaná Všeobecná deklarace lidských práv a základních svobod.

Z pohledu trestního práva je nezbytně nutné vymezit období, po které je chráněn lidský život, tedy určit jeho počátek a konec.

3.1 Počátek lidského života

Předmětem útoku může být u vraždy a zabití pouze živý člověk. Zcela zásadní otázkou proto je, do kterého okamžiku je ve smyslu trestního zákoníku lidská bytost plodem (chráněným prostřednictvím ustanovení o nedovoleném přerušení těhotenství) a kdy se stává člověkem.

Přikláním se k názoru, který zastává většina české trestněprávní teorie i soudní praxe, že lidský život začíná od počátku porodu. To lze dovodit z ust. § 142 TZ týkajícího se vraždy novorozeného dítěte matkou, kterou může matka spáchat již při

porodu.²³ Právě na tomto trestném činu je možné z hlediska trestního práva demonstrovat lidský život jako objekt trestných činů, konkrétně jeho počátek.

Počátkem porodu se tedy plod mění na samostatného jedince, který již není nadále chráněn prostřednictvím matky. Při přijetí tohoto názoru je ovšem nutno objasnit, co se rozumí „počátkem porodu“. Pro účely trestního práva se jedná o okamžik, kdy dítě začne opouštět tělo matky, to znamená, že se při porodu objeví hlavička nebo vedoucí část dítěte, při císařském řezu se bude zřejmě jednat o začátek operativního zákroku.²⁴

To, že je určení okamžiku, kdy se plod stává lidským jedincem, složitou otázkou, o které nepanuje jednoznačná shoda, demonstruje i série článků různých autorů v časopisu Trestní právo z let 1997-1999.²⁵ Spoluautoři M. Mitlöhner a M. Režňáková ve svém příspěvku prezentovali, že: „...za živého člověka je možno považovat jedince, který se živě narodil, tj. byl vybaven fyziologickými porodními cestami nebo byl z těla matky vyjmut operativními metodami (císařským řezem), alespoň jednou spontánně nebo po křísení vydechl, a u kterého ještě nenastala biologická smrt...“. Na tento článek reagoval A. Dolenský, který se s výše uvedenou dvojicí autorů neztotožnil a dal za pravdu učebnicím i komentářům trestního práva, když za počátek lidského života označil počátek porodu, avšak bez jeho bližšího vymezení. Značně kriticky se k jeho příspěvku postavila D. Císařová (následně podpořena článkem R. Uzla), příklánějící se k pojetí M. Mitlöhnera a M. Režňákové, že: „...novorozené dítě je takové, které již opustilo porodní cesty, bylo odděleno od matky a nadechlo se...“. V pojetí M. Dolenského kritizovala mimo jiné neurčitost okamžiku počátku porodu, který sama pojala z medicínského hlediska coby nástup porodních bolestí. V tomto bodě se s ní

²³ Srov. komentář k § 142 trestního zákoníku, podle něhož: „Novorozeným dítětem se rozumí dítě od počátku porodu, a to i tehdy, když zcela neopustilo matčino tělo a není od něj zcela odděleno.“ In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1497. ISBN 978-80-7400-428-5.

²⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1460. ISBN 978-80-7400-428-5. Shodně i NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 27, ISBN 978-80-7357-509-0, a JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 531. ISBN 978-80-7502-044-4.

²⁵ MITLÖHNER, Miroslav; REŽŇÁKOVÁ, Martina. *K vymezení objektu trestných činů proti životu*. Trestní právo, 1997, č. 12, s. 16-17, DOLENSKÝ, Adolf. *Momentum partus*. Trestní právo, 1998, č. 3, s. 6-7, CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia (několik poznámek k článku Dr. Dolenského „Momentum partus“)*. Trestní právo, 1998, č. 5, s. 19-20, UZEL, Radim. *Porod a počátek života*. Trestní právo, 1999, č. 4, s. 12-15.

shodují v tom ohledu, že stanovení počátku porodu k okamžiku nástupu porodních bolestí by bylo nepraktické, když tyto mohou samotnému porodu značně předcházet. Tento problém však řeší již výše zmíněné pojetí počátku porodu jako momentu, kdy dítě začne opouštět tělo matky.

Srovnám-li výše uvedené názory, tak v pojetí D. Císařové je člověku poskytována trestněprávní ochrana až od okamžiku, kdy je novorozenec vypuzen porodními cestami a nadechl se. Za dobu „při porodu“ dle dikce ust. § 142 TZ považuje interval od okamžiku, kdy se již dítě nachází vně porodních cest až do porození lůžka, blan a zbytku pupečníku – poté nastává doba „po porodu“. V mnou zastávaném pojetí je však novorozenec chráněn již od momentu, kdy začne procházet porodními cestami, což zdůvodňuji zejména odlišným chápáním doby „při porodu“, kterou je podle mě nutno pojímat širěji, a to jako dobu od samého počátku porodu až do jeho skončení. Nesouhlasím proto s tím, aby dítě, které je již vypuzované porodními cestami, bylo chápáno stále jako plod. Pokud bychom takový názor přijali, bylo by nutné klasifikovat usmrcení dítěte, které doposud zcela nevyšlo z matčina těla, jako trestný čin proti těhotenství ženy, a trestní odpovědnost matky by tak byla v důsledku aplikace ust. § 163 TZ vyloučena.

3.2 Konec lidského života

Po zodpovězení otázky, od kdy je chráněn lidský život, je nezbytné vyřešit i to, od kterého okamžiku jeho ochrana z hlediska trestního práva končí. Pojem smrti se vykládá na základě poznatků lékařské vědy jako biologická smrt mozku, tedy smrt cerebrální, a považuje se za ni takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno.²⁶ Dle ust. § 2 písm. e) ve spojení s ust. § 10 odst. 3 písm. b) zákona č. 285/2002 Sb., transplantační zákon, je smrt mozku definována jako nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene.

Na rozdíl od cerebrální smrti však nelze za smrt ve smyslu ustanovení upravujících vraždu a zabití pokládat tzv. smrt klinickou, neboť díky pokroku v medicíně je dnes možné životně důležité funkce, jako činnost srdce či dýchání, obnovit i poté, co byly zastaveny, a tím člověku zachránit život. Shodně se k tomu

²⁶ Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 16/1986, s. 70.

vyjádřil i Nejvyšší soud ČSSR²⁷ a dodal, že: „...vymezení okamžiku smrti a metoda jeho zjištění je výlučně věcí lékařské vědy. Kategorie tzv. klinické smrti, která je pouhým faktem zástavy vitálních funkcí, jejichž obnova je případně možná, se nyní nahrazuje kategorií biologické smrti mozku (cerebrální smrt), již se rozumí smrtelný stav, z kterého návrat do života je vyloučen.“ Pokud dojde v důsledku úmyslného útoku proti životu „pouze“ ke klinické smrti a díky včasnému lékařskému zákroku se podaří životní funkce poškozeného obnovit, bude tento skutek kvalifikován jen jako pokus příslušného trestného činu.

Nastane-li u člověka biologická smrt mozku, přestává být chráněn trestním právem, neboť předmětem útoku, jak jsem již uvedla výše, může být pouze živý člověk. Neví-li však pachatel o této skutečnosti a na „mrtvého poškozeného“ zaútočí s úmyslem jej usmrtit, bude třeba jeho jednání posuzovat jako pokus na nezpůsobilém předmětu útoku.²⁸

4. Trestný čin vraždy podle § 140 trestního zákoníku a jeho skutková podstata

§ 140 Vražda

- (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*
- (2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*
- (3) Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2*
 - a) na dvou nebo více osobách,*

²⁷ Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/1976, s. 211.

²⁸ Srov. k tomu Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 2. září 1999, sp. zn. 3 T 9/99. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 10. 2014]. Obviněný byl tímto rozsudkem uznán vinným ze dvou skutků, a to trestným činem ublížení na zdraví s následkem smrti a pokusem trestného činu vraždy, když ve zlobném afektu nejprve strhl v zad svoji manželku na dlážděnou podlahu chodby, čímž ji způsobil zlomeniny spodiny a klenby lebeční, které byly bezprostřední příčinou její pozdější smrti, a následně po zjištění, že poškozená ještě chrčivě dýchá (znalci uvedli, že po smrtelném zranění byl po dobu několika minut zachován krevní oběh i dýchání) se ji rozhodl usmrtit. V době jeho druhého útoku se však poškozená již nacházela ve stavu cerebrální smrti, a proto byl tento skutek posouzen jen jako pokus trestného činu vraždy, když obviněný útočil na již nezpůsobilý předmět útoku.

- b) na těhotné ženě,
- c) na dítěti mladším patnácti let,
- d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,
- e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,
- f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,
- g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,
- h) opětovně,
- i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo
- j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

(4) Příprava je trestná.

Trestný čin vraždy je vůbec prvním trestným činem, který je ve zvláštní části trestního zákoníku uveden. Umístění tohoto činu na čelní místo tak reflektuje jeho mimořádnou závažnost a zájem společnosti na ochraně života a postihu jednání, které je proti němu namířeno.

Vraždu lze na základě konstrukce skutkové podstaty diferenciovat na tři případy: tzv. vraždu prostou, vraždu spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, která je charakterizována užším psychickým vztahem pachatele k zamýšlenému následku, a vraždu spáchanou za okolností zvláště přitěžujících. Hlubší analýze tohoto členění se věnuji v kapitole páté.

Z hlediska bipartice trestných činů je vražda zločinem, a to zločinem zvláště závažným bez ohledu na to, o který z výše zmíněných případů se jedná – příprava vraždy tak bude vzhledem k ust. § 20 odst. 4 TZ ve spojení s ust. § 140 odst. 4 TZ trestná vždy. Taková úprava je zcela logická, neboť u trestného činu této míry závažnosti je bezpochyby nutné postihovat i jednání v nejvzdálenější trestněprávně relevantní fázi, kdy jsou teprve vytvářeny podmínky pro jeho spáchání.

Skutkovou podstatou trestného činu se obecně rozumí souhrn typových znaků, které určují, o který trestný čin se jedná. Jejimi obligatorními znaky jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. V následujících podkapitolách bych ráda tyto znaky skutkové podstaty u vraždy vyložila.

4.1 Objekt

Lidský život jako objekt trestného činu vraždy je chráněn jako jedna z nejdůležitějších společenských hodnot, která je základní a zároveň nezbytnou podmínkou pro uplatnění ostatních práv a svobod člověka. Trestní právo poskytuje lidskému životu ochranu od počátku porodu až do okamžiku, kdy u člověka nastane biologická smrt mozku. Vzhledem k tomu, že této problematice jsem se již podrobněji věnovala ve třetí kapitole, dovoluji si na ni zde odkázat.

4.2 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu vraždy spočívá v usmrcení jiného, čímž lze rozumět takové působení na tělesnou integritu poškozeného, jehož důsledkem je jeho smrt. Je přitom nerozhodné, jakých prostředků a způsobů pachatel k usmrcení užije – mohou být jak fyzického rázu (typicky zastřelení, ubodání), tak rázu psychického (například vyvolání smrtelného zděšení či působení psychických útrap). Jednání pachatele může být jednorázové, postupné či dlouhodobé. Nezáleží tedy, zda k usmrcení dojde kupříkladu v důsledku jedné střelné rány nebo v důsledku postupného otrávení způsobeného dlouhodobým podáváním malých dávek jedu. Příčinná souvislost mezi jednáním pachatele a smrtí poškozeného je však zachována i tehdy, jestliže pachatel postupně vlákal poškozeného do situace, v níž bylo jisté, že sám poškozený spustí připravený smrtící mechanismus, který způsobí jeho smrt, pokud pravděpodobnost, že se poškozený vyhne smrtelnému následku, byla díky jednání pachatele jen velmi malá a prakticky nereálná.²⁹

²⁹ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 11. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1304/2004. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 10. 2014]. V tomto případě obviněné osoby úmyslně usmrtili poškozeného za účelem vyplacení pojistného plnění tak, aby jeho smrt vypadala jako nešťastná náhoda - do skříňové nástavby nákladního vozidla zabudovali kovovou postel s matrací a nainstalovali tlakovou lahev propan-butanu včetně čtyř teplometů v rozporu s bezpečnostními předpisy a návodem k obsluze a pod záminkou pomoci domluvili jízdu s poškozeným, který byl pak nucen s ohledem na předem připravené okolnosti nastoupit do skříňové části vozidla, kde v průběhu jízdy došlo na základě zapálení topení k akutní otravě oxidem uhelnatým se smrtelným následkem. Soud vyjádřil, že pokud si topení zapálil sám poškozený, je vyloučeno, aby tato okolnost byla považována za důvod znamenající neexistenci příčinné souvislosti mezi jednáním obviněných a smrtí poškozeného. V jednotlivých aktech postupného jednání obviněných sice nebyl žádný z aktů schopný sám o sobě způsobit smrt, nicméně je potřeba hodnotit je ve vzájemné souvislosti. Tím získávají jednotlivé dílčí akty jednání logickou posloupnost a návaznost a ve svém souhrnu ukazují na to, že z nich smrtelný následek vyplynul. S každým dalším aktem jednání obviněných se snižovala možnost poškozeného uniknout smrti a naopak rostla možnost, že k tomuto následku skutečně dojde, a to až do stadia, kdy bylo prakticky jisté, že smrt nastane, a kdy naopak její nenastání by bylo spíše jen náhodou.

Jelikož je vražda řazena mezi tzv. nepravé omisivní trestné činy, jejichž podstatou je, že je lze spáchat jak konáním, tak i opomenutím, může pachatel objektivní stránku tohoto trestného činu naplnit oběma formami jednání. Ne každé opomenutí je však postaveno na roveň konání, a proto se dle ust. § 112 TZ jednáním rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat (tzv. garance) nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání (tzv. ingerence) anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen. Odpovědnost pachatele za nepravý omisivní delikt tak přichází v úvahu jen tehdy, nesplní-li speciální a jemu adresovanou právní povinnost konat. Tuto zvláštní povinnost konat, jejíž opomenutí zakládá odpovědnost za následek, je nutno odlišovat od obecné povinnosti konat, kterou stanoví trestní zákoník (kupříkladu v ust. § 150 TZ, kde je upravena obecná povinnost poskytnout pomoc) a jejíž porušení nezakládá trestní odpovědnost za následek – i kdyby jej pachatel zamýšlel způsobit – ale pouze za porušení příslušné obecné povinnosti. Jako příklad vraždy spáchané opomenutím lze uvést jednání lékaře, který úmyslně nepodá pacientovi, ve kterém poznal nenáviděného souseda, potřebný lék, v důsledku čehož pacient zemře, nebo jednání osoby, která úmyslně usmrtí jiného tím, že nereaguje na nebezpečí vzniklé z jejího předchozího ohrožujícího jednání spočívajícího v dlouhodobém umístění vážně nemocné osoby do prostor, z nichž se taková osoba nedokáže sama vzdálit či si zavolat pomoc.³⁰

4.3 Subjekt

Pachatelem trestného činu vraždy může být dle dikce ust. § 140 TZ kdokoliv, tedy kterákoliv trestně odpovědná fyzická osoba. Tou se rozumí osoba, která v době spáchání činu dovršila patnáctý rok věku a je přičetná, popřípadě navíc ještě rozumově a mravně vyspělá, jde-li o mladistvého pachatele provinění.

Dle aktuální úpravy zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nemůže být pachatelem vraždy právnická osoba, neboť rozsah trestní odpovědnosti právnických osob vymezuje předmětný zákon v ust. § 7 taxativním

³⁰ K tomu srov. Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 3. 1. 2013, sp. zn. 1 To 39/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 74-II/2013.

výčtem trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit a mezi nimiž trestný čin vraždy není uveden. Nicméně v době, kdy píše tuto diplomovou práci, byla Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR předložena novela tohoto zákona, jejímž cílem je dle důvodové zprávy³¹ přehodnotit okruh trestných činů, za které může být právnická osoba trestně postižitelná. Vládní návrh zákona proto přichází se změnou spočívající v tom, že právnické osoby již nemají být nadále odpovědné pouze za taxativně vyjmenované trestné činy, ale mají odpovídat zásadně za veškeré trestné činy uvedené v trestním zákoníku s výjimkou těch, u kterých to bude zákonem výslovně vyloučeno. Aktuální pozitivní výčet uvedený v ust. § 7 tohoto zákona se tak má změnit na výčet negativní, tedy na výčet trestných činů, jejichž spáchání nebude možné právnické osobě přičítat. Trestný čin vraždy by dle navrhované změny nebyl jako jediná z forem úmyslných usmrcení z trestní odpovědnosti právnických osob vyloučen. V případě přijetí novely nebudou dle mého názoru trestní stíhání právnických osob za vraždu příliš častá, ale považuji za žádoucí, aby za spáchání tak závažného trestného činu byly sankcionovány i tyto osoby. Dokáží si totiž představit situace, kdy se vraždy dopustí například právnické osoby podnikající ve zdravotnictví.³²

4.4 Subjektivní stránka

Jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění, které může mít u vraždy pouze formu úmyslu, a to buď přímého, anebo nepřímého (eventuálního). Pachatelův úmysl, byť eventuální, musí směřovat k usmrcení jiného.³³ Zatímco v případě přímého úmyslu si je pachatel vědom vzniku tohoto následku a svým jednáním ho chce dosáhnout, naplnění zavinění v nepřímém úmyslu je dáno tehdy, když pachatel usmrcení jiného nesleduje jako hlavní cíl svého jednání, ale je s ním

³¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – tisk 304 Poslanecké sněmovny. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?0=7&CT=304&CT1=0>.

³² Pro doplnění uvádím, že navrhovaná novela byla jako celek v rámci jednání Ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR podrobena značné kritice z řad poslanců i odborné veřejnosti a Ministerstvo spravedlnosti ČR bylo požádáno o vypracování komplexního pozměňovacího návrhu zohledňujícího dosavadní připomínky a pozměňovací návrhy. Ke vznesené kritice viz např.: <http://www.ceska-justice.cz/2015/01/jiri-jelinek-navrh-na-zmeny-v-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-je-nesystemovy-nevhodny-a-chatrne-oduvodneny/>.

³³ Jako vraždu tudíž nelze kvalifikovat úmyslný útok na tělesnou integritu s následkem smrti, pokud s ním nebyl pachatel alespoň srozuměn, přičemž alternativní závěr o subjektivním vztahu pachatele k následku není možný. K tomu srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 19/1969.

srozuměn – nepočítá tedy s žádnou konkrétní okolností, která by vzniku možného následku jeho jednání zabránila. Srozuměním je na podkladě teorie smíření (srov. ust. § 15 odst. 2 TZ) vždy kryta i tzv. nepravá lhostejnost, která znamená, že lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane, či nikoliv, značí jeho kladné stanovisko k oběma těmto možnostem, čímž je vyjádřen jeho aktivní volní vztah k trestněprávně relevantnímu následku. Tím se nepravá lhostejnost odlišuje od lhostejnosti pravé, u níž je pachatelovo srozumění pro celkovou absenci jeho vůle ke způsobení následku vyloučeno.³⁴ Ráda bych již nyní dodala, že rozmysl nebo předchozí uvážení, obsažené v druhém odstavci ust. § 140 TZ, nejsou zvláštními znaky či složkami úmyslu, nýbrž jde o okolnosti charakterizující rozhodování pachatele, v němž má úmyslné zavinění svůj počátek.³⁵

Dokazování subjektivní stránky, a to nejen u vraždy, je obtížnou záležitostí, o čemž svědčí i rozsáhlá judikatura, neboť předmětem dokazování jsou skutečnosti odehrávající se v nitru pachatele, které ostatní nemohou pozorovat. V mnoha případech tedy bude nezbytné zavinění dokazovat nepřímou, pomocí rozboru a hodnocení nepřímých důkazů. Už Nejvyšší soud ČSSR k tomu uvedl, že: „... *je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku pachatele došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého nástroje bylo použito, zda pachatel záměrně útočil proti takové části těla, kde jsou orgány důležité pro život, které jsou snadno zasažitelné apod. Teprve v případě, že objasnění všech těchto okolností prokazuje úmysl pachatele spáchat vraždu, třebaš úmysl nepřímý, je možno uznat jej vinným tímto trestným činem, případně jeho pokusem.*“³⁶ Úmysl usmrtit byl dovozen například z jednání pachatelů, kteří zahnali poškozené násilím a jeho pohružkami do studené řeky, kde jim za pomoci zbraní, výhrůžek zabití a házení kamenů bránili z vody vylézt a nutili je plavat, neboť kvůli hloubce nedosáhli na dno, a to po relativně dlouhou dobu až do příjezdu policie. Pachatelé tak museli být srozuměni s tím, že následkem jejich jednání

³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 223-225. ISBN 978-80-7400-428-5.

³⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2009, s. 73-74. ISBN 978-80-87212-21-9.

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 19/1969. Obdobně k tomu i Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1527/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 10. 2014].

může být smrt poškozených.³⁷ Skutečný smrtící úmysl však nebude zpravidla možné dovodit pouze z demonstrativního chování pachatele majícího charakter siláckých řečí a teatrální přípravy a obdobně tomu bude i v případě, kdy osoba jednající ve vzteku pronese v hádce výhrůžky smrti, když jinak z jejího jednání objektivně žádné reálné ohrožení života nevyplývá.³⁸

4.4.1 Usmrcení z útrpnosti

V rámci výkladu o subjektivní stránce považuji za vhodné krátce zmínit i problematiku euthanasie z pohledu trestního práva, jelikož s tímto znakem skutkové podstaty trestného činu nepochybně souvisí.

Ochrana se lidskému životu poskytuje i tehdy, když je osoba nevléčitelně nemocná či zraněná, a její smrt je tak jen otázkou krátkého času. Za úmyslné usmrcení takové osoby je pachatel trestně odpovědný bez ohledu na pohnutku, kterou je při svém jednání veden. Tímto narážím právě na euthanasii, kterou se v pravém slova smyslu rozumí jednání motivované soucitem s trpící osobou, jehož hlavním cílem je navození nebo uspíšení smrti.³⁹ Tato motivace jednající osoby je tak prvkem, který euthanasii odlišuje od jiných případů úmyslných usmrcení.

Usmrcení z útrpnosti není v naší platné právní úpravě povoleno, a je tudíž posuzováno jako vražda, popřípadě jako mírněji trestné zabití dle ust. § 141 TZ za předpokladu, že budou při takovém jednání pachatele naplněny znaky tohoto trestného činu, a to v obou případech bez ohledu na to, zda se tak děje na žádost nemocného, či bez ní – život člověka je hodnotou celospolečenského významu, a proto svolení poškozeného k usmrcení není důvodem vyloučení trestní odpovědnosti. Pohnutka pachatele v podobě soucitu s poškozeným nicméně bude soudem zohledněna – přihlédne k ní jako k obecné polehčující okolnosti při stanovení druhu a výměry trestu dle ust. § 39 odst. 3 a § 41 písm. b) TZ, popřípadě bude možné uvažovat

³⁷ K tomu srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. 2 Tzn 123/97. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 10. 2014].

³⁸ Blíže k tomu srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 6 Tz 99/68. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 10. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 20/1969-I. Dále také Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 11. 1993, sp. zn. 5 To 76/93. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 10. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 10/1994-II.

³⁹ ŠPINKOVÁ, Martina; ŠPINKA, Štěpán. *Euthanasie. Víme, o čem mluvíme?* Praha: Hospicové občanské sdružení Cesta domů, 2006, s. 11-12. K dalším pojetím euthanasie blíže tamtéž.

i o mimořádném snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby ve smyslu ust. § 58 odst. 1 TZ.

Pokud jde o můj názor ohledně posuzování případů usmrcení z útrpnosti či soucitu, považuji se spíše za odpůrce uzákonění euthanasie, jelikož u mě převažují argumenty proti ní.⁴⁰ Nepokládám však ani za vhodné, že se za stávající úpravy tyto specifické případy kvalifikují jako zvlášť závažný zločin vraždy, nebo zabití, neboť se mi tato kvalifikace zdá nepřiměřeně přísná. Soud má sice možnost snížit trest pod dolní hranici zákonné sazby, ale takové řešení vyjadřuje jen konkrétní, nikoliv typovou nebezpečnost jednání. Navíc záleží na úvaze každého soudce, zda shledá existenci důvodů pro tento postup, a proto hrozí, že různí soudci budou o této věci rozhodovat různě a že ve stejné situaci bude tudíž narušen princip stejného zacházení. Navrhovala bych proto *de lege ferenda* přidání další privilegované skutkové podstaty do trestního zákoníku.

Při její tvorbě by mohla jako inspirace sloužit privilegovaná skutková podstata trestného činu usmrcení na žádost, se kterou počítal nepřijatý vládní návrh trestního zákoníku z let 2004 až 2006, o němž jsem se již dříve zmínila, a pod kterou by se daly některé uvedené případy usmrcení subsumovat. Podle konečného znění ust. § 115 tohoto návrhu by byl ten, kdo by ze soucitu usmrtil nevléčitelně nemocnou osobu, která trpí somatickou nemocí, na její vážně míněnou a naléhavou žádost, potrestán odnětím svobody až na šest let. Druhý odstavec obsahoval výkladové ustanovení, podle něhož se vážně míněnou a naléhavou žádostí rozuměl svobodný a určitý projev vůle osoby starší osmnácti let, která není zbavena ani omezena ve způsobilosti k právním úkonům a není stížena duševní poruchou, jednoznačně a důrazně směřující k jejímu vlastnímu usmrcení. Tento trestný čin tak mířil na euthanasii vyžádanou dotčenou osobou bez ohledu na to, zda by k úmyslnému usmrcení vedenému omluvitelnou

⁴⁰ Riziková mi přijde zejména reálná možnost jejího zneužití, neboť po smrti člověka je obtížné zjistit, zda si smrt opravdu přál, dále i oprávněné obavy z tzv. kluzkého svahu (angl. *slippery slope*), kdy hrozí postupné rozšiřování možností euthanasie. Navíc rozhodnutí zemřít nebude často formováno svobodnou vůlí člověka, když ten může být mnohdy ovlivněn vedlejšími faktory, typicky pocity opuštěnosti, nepotřebnosti, ztráty důstojnosti či ztráty smyslu života. V neposlední řadě je třeba zmínit, že usmrcování by s největší pravděpodobností prováděli lékaři – jež jsou povětšinou striktně proti (srov. např. jejich příspěvky in: PTÁČEK, Radek; BARTŮŇEK, Petr. *Eutanazie - pro a proti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 256 s. ISBN 978-80-247-4659-3) – což by nepochybně vedlo k narušení důvěry ve vztahu lékaře a pacienta a k nepříznivému působení na psychiku lékařů, když byli vychováváni k tomu, jak lidský život zachraňovat, a nikoliv jak jej ukončovat. Medicína je dnes natolik vyspělá, že umí tišit bolesti a člověk v zásadě nemusí při umírání trpět, proto bych byla radši pro zkvalitnění paliativní péče, než pro uvažování o legalizaci euthanasie.

pohnutkou v podobě soucitu s trpícím došlo konáním nebo opomenutím. Návrh skutkové podstaty trestného činu usmrcení na žádost byl vcelku pozitivně přijat v odborných kruzích, i když proti němu byly uplatněny i jisté výhrady.⁴¹ Mezi ně patřil například názor, že podmínka, aby osoba žádající o usmrcení dosáhla věku osmnácti let a byla plně způsobilá k právním úkonům (dnešní terminologií plně svéprávná), je poměrně úzce vymezena, neboť lze uvažovat i o případech, kdy osoba mladší osmnácti let je natolik vyspělá, aby byla s to tuto žádost vyslovit, nebo kdy omezení způsobilosti k právním úkonům a priori neznamena nezpůsobilost k vyslovení této žádosti. Taková úvaha se zdá jako relevantní, avšak z praktického hlediska by toto pojetí jistě naráželo na problémy při dokazování. K němu by totiž ve většině případů docházelo až po smrti žadatele, kdy by posouzení schopnosti plně zvážit význam a závažnost žádosti o usmrcení bylo velmi komplikované. Co se týče další z výhrad ohledně toho, zda při absenci definice nevyléčitelné somatické nemoci pod ni lze zařadit též těžká zranění, jsem stejného názoru jako tvůrci návrhu, že to je možné, jestliže zranění svým charakterem podmínku nevyléčitelnosti splňují.⁴² Naopak se ztotožňuji s výhradou, že by bylo vhodné, aby z formulace skutkové podstaty jasně plynulo, že žádost o usmrcení je motivována právě nevyléčitelnou somatickou nemocí (popřípadě navíc ještě ve spojení s krutými bolestmi či útrapami z ní vyplývajícími), což z navrhované formulace nebylo zcela zřejmé, když se podmínky žádosti a nevyléčitelné nemoci jevily jako na sobě nezávislé.

Do budoucna bych tedy byla pro obnovení diskuzí k tomuto tématu a následné zařazení další privilegované skutkové podstaty vztahující se na usmrcení na žádost do trestního zákoníku, nicméně v mírně modifikované podobě, než v jaké byl tento trestný čin formulován ve výše zmíněném návrhu, neboť s některými výtkami souhlasím. Zachovala bych však trestní sazbu trestu odnětí svobody – bez stanovení dolní hranice a s výší horní hranice až do šesti let, jelikož posuzování těchto trestných činů by bylo

⁴¹ Blíže k trestnému činu usmrcení na žádost srov. ŠÁMAL, Pavel. *Usmrcení na žádost v návrhu trestního zákoníku*. In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 135-139. ISBN 978-80-86920-25-2.

K výhradám srov. HOLČAPEK, Tomáš; ŠUSTEK, Petr. *K § 115 návrhu nového trestního zákoníku (usmrcení na žádost)*. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 11, s. 326.

⁴² ŠÁMAL, Pavel. *Usmrcení na žádost v návrhu trestního zákoníku*. In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 138. ISBN 978-80-86920-25-2.

jistě velmi složité, a proto by bylo vhodné nechat o nich rozhodovat senát, a nikoliv samosoudce.

5. Členění vražd

Jak jsem již dříve naznačila, nový trestní zákoník přinesl oproti předchozímu trestnímu zákonu z roku 1961 širší spektrum skutkových podstat úmyslných usmrcení. To má umožnit přesnější a vhodnější kvalifikaci pachatelova jednání a tím i spravedlivější trestání rozličných případů úmyslných usmrcení odlišujících se od sebe rozdílným stupněm závažnosti. Z pohledu trestného činu vraždy tato nová úprava umožňuje zohlednit rozdíly mezi útoky na jedné straně spontánními, na straně druhé uváženými.

Základní skutková podstata trestného činu vraždy obsažená v ust. § 140 odst. 1 TZ spočívající v úmyslném usmrcení jiného, v teorii označovaná jako vražda prostá, byla doplněna o druhý odstavec, jehož naplnění vyžaduje splnění dvou alternativních okolností, které mají vliv na rozhodnutí pachatele a jež je nutno prokázat v rámci procesu dokazování – jedná se o úmyslné usmrcení jiného s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (k charakteru této skutkové podstaty se vyjádřím níže). Ve třetím odstavci pak nalezneme kvalifikovanou skutkovou podstatu, v níž je pod deseti písmeny uveden výčet velmi rozmanitých okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, které mohou přistupovat jak k vraždě prosté, tak i k vraždě podle druhého odstavce.

V následujících podkapitolách bych se ráda zabývala tímto členěním vražd podrobněji.

5.1 Vražda prostá

Základní skutkovou podstatu trestného činu vraždy podle ust. § 140 odst. 1 TZ naplní ten, kdo jiného úmyslně usmrtí. S ohledem na stručné znění je třeba vymezit vraždu prostou negativně za pomoci srovnání s ostatními skutkovými podstatami dopadajícími na úmyslná usmrcení. Nebude pod ni tedy možno podřadit jednání matky, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, a ani čin pachatele, který jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, neboť na tyto případy

se vztahují privilegované skutkové podstaty vraždy novorozeného dítěte matkou v ust. § 142 TZ a zabití v ust. § 141 TZ. Mezi znaky vraždy prosté však patří i absence pachatelova rozmyslu nebo přechozího uvážení, vyžadovaných pro kvalifikaci dle ust. § 140 odst. 2 TZ.

S ohledem na tyto skutečnosti hovoří důvodová zpráva o vraždě podle odst. 1 jako o jednání v náhlém hnutí mysli, zejména v afektu a podobných stavech. Z judikatury plyne, že vraždí-li pachatel v náhlém hnutí mysli, směřuje k usmrcení jiného pod vlivem pouhé agresivní reakce na určitý podnět, aniž by zvažoval účelnost svého jednání, jako je tomu u činu uváženého.⁴³ Pachatelovo rozhodnutí usmrtit je spontánní, emocionální a nepromyšlenou odezvou na nastalou konfliktní situaci. Rozhoduje se okamžitě bez racionálního hodnocení svého jednání, typicky nezvažuje pro a proti takového činu a nesleduje jím žádný, alespoň částečně odůvodnitelný účel, přičemž ke smrtícímu útoku přistupuje zpravidla bezprostředně po tomto okamžitém rozhodnutí. Jako příklad lze uvést případ, kdy manžel přistihne po příchodu domů manželku in flagranti s milencem a v situaci vyvolaném hněvu a vzteku si dojde do trezoru pro zbraň, načež manželku i s milencem zastřelí. I přes výše uvedené nelze afektivní stav chápat jako absenci rozhodovacího procesu, neboť ten musí být přítomen u úmyslných trestných činů vždy. Důležitým hlediskem je jeho kvalita, která je v případě afektu značně snížena, což se projevuje právě nižší mírou racionální kontroly pachatele nad jeho jednáním.⁴⁴ Vražda prostá nicméně nebyla zákonodárcem vyjádřena pozitivně jako tzv. afektdelikt – afekt není zákonným znakem tohoto trestného činu, na rozdíl od zabití (u něj se ovšem jedná o specifický případ afektu, který je vyvolán příčinami popsanými ve skutkové podstatě tohoto trestného činu), tím je vzhledem k ust. § 140 odst. 2 TZ *a contrario* nedostatek rozmyslu.⁴⁵

Závěr o usmrcení v afektu musí být založen na posouzení všech rozhodných okolností, především na tom, jak si pachatel počínal na místě činu, jaký byl časový průběh jeho útoku či jak postupoval po dokonání činu – na vraždu spáchanou v náhlém hnutí mysli lze usuzovat například z toho, že pachatel užije k usmrcení takového nástroje, který měl právě po ruce (třeba nůž pravidelně ležící na kuchyňské lince), nebo

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2014, sp. zn. 4 Tdo 795/2014. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 4. 11. 2014].

⁴⁴ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 147. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁴⁵ Tamtéž, s. 195.

použije takový mechanismus usmrcení, který přes svou fyzickou náročnost neznamená jistou smrt oběti a umožňuje jí aktivně se bránit, čemuž tak zpravidla nebude, jedná-li pachatel uváženě.⁴⁶

Z hlediska trestní sazby se jedná o nejmírněji trestný případ vraždy, neboť skutková podstata stanoví, že za něj lze uložit trest odnětí svobody ve výměře deset až osmnáct let.

5.2 Vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení

Skutkovou podstatu vraždy podle ust. § 140 odst. 2 TZ naplní ten, kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Terminologií nauky je tento případ označován jako vražda premeditativní (tzv. premeditace v širším smyslu), jež v sobě obsahuje dva znaky, kterými jsou rozmysl, neboli reflexe, a předchozí uvážení, tzv. premeditace v užším smyslu. Oba znaky jsou pojmově vedle sebe neslučitelné, protože předchozí uvážení v sobě zahrnuje i to, co je podstatou rozmyslu, a proto nemůže soud tyto znaky v právní větě výroku o vině použít současně.⁴⁷ Horní i dolní hranice trestu odnětí svobody je oproti vraždě dle odst. 1 zvýšena o dva roky – za spáchání vraždy s rozmyslem nebo po předchozím uvážení tak lze uložit trest odnětí svobody v rozmezí od dvanácti až do dvaceti let.

Záměrně jsem doposud neuváděla, jaký vztah má tato skutková podstata k vraždě prosté, protože si zodpovězení této otázky zasluhuje podrobnější rozbor. Při pohledu na legislativní techniku použitou v druhém odstavci lze dojít k závěru, že se jedná o další samostatnou skutkovou podstatu, protože text z prvního odstavce znovu celý opakuje (místo pouhého odkazu na něj) a doplňuje ho o znak rozmyslu a předchozího uvážení. Tento závěr však neodpovídá teorii třídění skutkových podstat, podle níž je základní skutková podstata charakterizována tím, že obsahuje znaky běžného typu daného trestného činu, a kvalifikovaná skutková podstata je pak tvořena těmito znaky a navíc dalším přidaným, zvyšujícím závažnost trestného činu, aniž by došlo k podstatné změně základní skutkové podstaty. Z dikce druhého odstavce je jasně

⁴⁶ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. 7 Tdo 155/2013. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 4. 11. 2014] a HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 62.

⁴⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 4. 11. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 11/2014.

patrné, že s výjimkou znaku premeditace zvyšujícího závažnost a tím i trestnost činu se skutkové podstaty v obou odstavcích neliší. Z formálního hlediska tak sice byla tato skutková podstata formulována jako další základní skutková podstata, avšak vzhledem k výše uvedenému se ztotožňuji s názorem, že po stránce obsahové jde spíše o atypicky formulovanou skutkovou podstatu kvalifikovanou.⁴⁸

„Rozmysl i předchozí uvážení představují myšlenkovou činnost pachatele, spočívající v hodnocení podstatných okolností a konkurujících si pohnutek (motivů), jež předchází a podmiňuje rozhodnutí spáchat trestný čin. Předchozí uvážení a rozmysl charakterizují případy, kdy měl pachatel vraždy nad svým jednáním určitou vyšší míru racionální kontroly. Vnitřní psychický vztah takového pachatele k zamýšlenému následku je těsnější, než kdyby násilím spontánně reagoval na vyhrocenou konfliktní situaci. Jde o pachatele, který měl příležitost vypořádat se ve své mysli s motivy jej od vraždy odrazujícími, přesto však ve svém zločinném úmyslu setrval.“⁴⁹ Na rozdíl od vraždy prosté se zde tedy nejedná o spontánní a emocionální rozhodnutí spáchat trestný čin, ale spíše o chladnokrevné a racionální. Z toho je patrné, že jednání pachatele bude v těchto případech dosahovat vyšší míry závažnosti, když jeho rozhodnutí je výsledkem vyzrálější rozumové úvahy. V literatuře je však často zmiňována kritika premeditace v tom ohledu, že rozmyšlené, respektive předem uvážené jednání pachatele neznačí samo o sobě jeho větší nebezpečnost, a to s poukazem na skutečnost, že spontánně na základě nepatrného podnětu útočí často ti nejnebezpečnější násilníci.⁵⁰ Osobně jsem nicméně toho názoru, že podstata premeditace leží jinde, neboť účelem tohoto ustanovení je s ohledem na shora uvedené postihnout přísněji pachatele, kteří vzhledem k vyšší míře racionální kontroly nad svým jednáním měli možnost své jednání pečlivě zvážit, uvědomit si jeho důsledky a na základě toho se rozhodnout, zda k jeho realizaci přistoupí, či nikoliv. Pokud přes tyto okolnosti k jeho naplnění přistoupí, je podle mě jejich přísnější postih zcela odůvodnitelný, jelikož v sobě našli vůli překonat zábrany,

⁴⁸ K tomuto názoru srov. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 533. ISBN 978-80-7502-044-4. Dále také HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009, s. 80-81. ISBN 978-80-87212-21-9.

⁴⁹ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009, s. 73. ISBN 978-80-87212-21-9.

⁵⁰ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 175. ISBN 978-80-87146-48-4. K dalším výhradám blíže tamtéž, s. 169-182.

kteřé jim ve spáchání činu bránily. Smysluplná se jeví výhrada poukazující na skutečnost, že premeditace nezohledňuje pohnutku pachatele, která může být v některých případech i lidsky pochopitelná, a proto by sem spadalo i uvážené usmrcení domácího tyрана dlouhodobě trýzněnou ženou či usmrcení ze soucitu. Toto ovšem bylo alespoň částečně vyřešeno zavedením privilegované skutkové podstaty zabití, která je dle mého mínění způsobila takové případy často pokrýt.

Na premeditaci v obou formách je nutno pohlížet jako na okolnost čistě osobní povahy, která se nemůže bez dalšího přenášet z hlavního pachatele na účastníky nebo z jednoho pachatele na ostatní spolupachatele.⁵¹ Znovu připomínám, že rozmysl ani předchozí uvážení nejsou zvláštními formami úmyslu, ale speciálními kvalifikačními okolnostmi stojícími mimo vlastní skutkovou podstatu úmyslného usmrcení, přístupujícími k úmyslu a charakterizujícími uvážený myšlenkový proces pachatele. Jak důvodová zpráva zdůrazňuje, musí pachatel v obou variantách premeditace vědět, že svým jednáním směřuje k usmrcení jiného a být s takovým následkem alespoň srozuměn, byť bude rozmysl nebo předchozí uvážení zpravidla předcházet úmyslu přímému, kdy pachatel smrtelný následek způsobit chce (ten však nemusí být žádán jako výsledek, který je konečným cílem pachatelova činu – tzv. obmysl). Jako příklad méně časté varianty premeditativní vraždy spáchané v nepřímém úmyslu lze uvést situaci, kdy pachatel naplánuje vyloupení banky, přičemž jako prostředek k zneškodnění strážce použije granát obsahující plyn s uspávacím účinkem, o němž si je vědom, že jeho použití v nevětraných prostorách banky může způsobit smrt strážných.

Závěrem bych ráda dodala, že i přes více či méně relevantní připomínky k znaku premeditace – ať už se týkají výše zmíněné úvahy o nebezpečnosti nebo také nejasnosti pojmů či složitosti jejich dokazování, popřípadě poukazu na nepatrný rozdíl v trestních sazbách vraždy prosté a premeditativní nebo na skutečnost, že přistoupí-li k činu dle odst. 1 nebo 2 kvalifikační okolnost z odst. 3, rozdíly mezi oběma typy vražd se stírají – shledávám nově zavedenou diferenciaci v rámci tohoto trestného činu za přínosnou, ovšem pouze současně v kombinaci se zavedením privilegované skutkové podstaty zabití v ust. § 141 TZ.

⁵¹ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnícké dny*. Praha: Leges, 2009, s. 82. ISBN 978-80-87212-21-9.

Rozmysl a přechozí uvážení se od sebe odlišují z několika hledisek, kterými jsou čas, intenzita pachatelovy úvahy i její obsah, o čemž pojednám v následujících podkapitolách.

5.2.1 Rozmysl

Rozmysl je konstruován jako dělítko mezi jednáním zkratkovitým, spontánním a jednáním uváženým, nicméně legální definici tohoto pojmu v trestním zákoníku nenalezneme. Podle důvodové zprávy je spáchání trestného činu s rozmyslem odlišením od afektu a podobných stavů, kdy může jít i o velmi krátkou úvahu, při níž pachatel jedná uváženě, ale nikoliv po předchozím uvážení.

Rozmyslem lze rozumět kvalifikovanou formu úmyslu, která spočívá v tom, že pachatel patřičně zváží své jednání a na základě takového svého subjektivního přístupu jiného úmyslně usmrtí.⁵² Jde o tzv. reflexi, tedy myšlenkový proces zahrnující rozhodování a racionální hodnocení situace pachatelem, který se odehrává bezprostředně před činem nebo pouze s malým časovým odstupem od něj a alespoň do určitého momentu trestné jednání provází, přičemž k uskutečnění pachatelova rozhodnutí dochází záhy poté, co bylo v jeho mysli utvořeno. Kvalita rozhodování je zde vyšší než v případě prostého úmyslného usmrcení, avšak nedosahuje takové intenzity, aby bylo možné hovořit o předchozím uvážení.⁵³ Jedná-li pachatel s rozmyslem, postačí, zvolí-li vhodné prostředky k provedení činu a zhodnotí okolnosti svědčící pro i proti jeho spáchání včetně rozhodných důsledků. Oproti předchozímu uvážení však není vyžadováno, aby byly pachatelem zohledněny všechny rozhodující okolnosti provedení činu, zejména volba místa a doby jeho spáchání, použití zbraně či jiného prostředku vhodného pro usmrcení jiného, a to s cílem, aby došlo k úspěšnému provedení vraždy a co největšímu možnému vyloučení úspěšné obrany oběti, tedy nevyžaduje se detailní uvážení činu samotného ani prvky jeho naplánování.⁵⁴ Jak uvádí J. Hořák, rozumovou volbu prostředků a způsobů dosažení zamýšleného cíle neprovádí pachatel jednající s rozmyslem do budoucna, ale takzvaně za pochodu, během trestného

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2014, sp. zn. 4 Tdo 795/2014. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 11. 2014].

⁵³ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 194. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 11. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 49/2013.

jednání. Vraždí-li pachatel s rozmyslem, vnímá útok v době spáchání trestného činu na rozdíl od vraždy prosté jako účelné řešení. Pachatelovo jednání není pouhou reakcí na vyvolanou konfliktní situaci, ale akcí sledující určitý, alespoň částečně odůvodnitelný účel.⁵⁵

Závěrem bych ráda jako příklad vraždy spáchané s rozmyslem uvedla judikaturou řešený případ – pachatel přebývající u poškozené po předchozí společné konzumaci alkoholu odešel na vzduch na dvůr z důvodu jejího hlasitého slovního projevu, který mu vadil, následně se vrátil zpět a poškozenou okřikl „ať je ticho, že ji praští po tom rypáku“, na což poškozená nijak nereagovala a stále hlasitě nadávala. To vedlo pachatele k tomu, že přistoupil ke skřínce, z níž vyjmul paličku na maso, se kterou se přiblížil zezadu k poškozené a opakovanými údery vysoké intenzity do hlavy a dvěma bodnými ranami do zad ji usmrtil. Z jednání pachatele lze dle soudu dovozovat jeho úmysl zabránit poškozené v hlasitých projevech i násilným způsobem. Pokud poškozená na jeho výzvu nereagovala, pachatel nikoli v náhlém hnutí mysli či v afektu, ale po byť krátkém uvážení přešel kuchyň ke skřínce a následně musel učinit další úkon vyžadující racionální jednání, totiž otevřít zásuvku a vytáhnout z ní smrtící nástroj. Ani v daném okamžiku se jednání pachatele nezastavilo od realizace již pojatého úmyslu, kdy přistoupil zezadu k poškozené a bez jakéhokoliv upozornění ji opakovaně udeřil paličkou do hlavy. Díky časové prodlevě mezi počátkem hlasitých projevů poškozené a útokem měl pachatel možnost zvážit své jednání, přičemž u něj muselo dojít ke krátké úvaze, že poškozenou usmrtí a jakým způsobem. Šlo tedy o racionální jednání směřující k zamýšlenému cíli, který měl svůj rozeznatelný účel a smysl.⁵⁶

5.2.2 Předchozí uvážení

Stejně jako u rozmyslu ani u předchozího uvážení nepodává trestní zákoník legální definici tohoto pojmu. Předchozí uvážení je charakterizováno nejvyšší mírou racionality a důvodová zpráva za něj na rozdíl od rozmyslu označuje situace, kdy si pachatel předem, tj. před spácháním činu, zváží rozhodující okolnosti provedení činu a čin si z hlediska jeho provedení takzvaně naplánuje, tedy z časového hlediska existuje

⁵⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 194-195. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁵⁶ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 9. 2012, sp. zn. 6 Tdo 1052/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 11. 2014].

mezi útokem a vznikem vůle pachatele k jeho spáchání určitý odstup, a proto bývá zpravidla v trestném ději dobře rozlišitelné stadium přípravy.

Přechozí uvážení se nevztahuje pouze na samotné rozhodnutí, při kterém pachatel zvažuje okolnosti svědčící pro i proti úmyslnému usmrcení, ale zahrnuje i volbu prostředků vhodných pro usmrcení jiného. Pachatel předem rozmýšlí rozhodující okolnosti provedení činu včetně volby místa a doby spáchání, použití zbraně nebo jiného prostředku vhodného pro usmrcení jiného s cílem, aby spáchání činu bylo úspěšné a riziko zdárné obrany oběti i odhalení pachatele bylo vyloučeno v co nejvyšší možné míře. Rozumovou úvahu však nelze zaměňovat s úvahou rozumnou, a proto může být v tomto případě plán vraždy v závislosti na intelektuální úrovni pachatele nejen zcela primitivní, ale například i neuskutečnitelný či nezpůsobitý k usmrcení oběti. Po pachateli není vyžadována zvláštní rafinovanost ani detailní promyšlení zahrnující rozplánování dílčích fází útoku včetně zvážení všech do úvahy přicházejících okolností, neboť postačí, budou-li rozhodné skutečnosti provedení činu vymezeny v představě pachatele rámcově. Toto vymezení může být při realizaci plánu vzhledem ke konkrétním okolnostem a vývoji situace měněno a doplňováno a není ani podstatné, že útok nakonec proběhne jinak, než si pachatel původně představoval a plánoval. Vzhledem k trestnosti přípravy nebude kvalifikaci dle ust. § 140 odst. 2 TZ bránit skutečnost, že realizace pachatelova plánu nedospěje ani do stadia pokusu.⁵⁷

Jako pokus vraždy po předchozím uvážení byla kupříkladu posouzena situace, kdy pachatel za domem čekal na příchod své expřítelkyně, protože věděl, kdy a kudy chodí do školy, tuto pod smyšlenou záminkou vylákal na nedalekou mýtinu, kde ji v úmyslu usmrtit se slovy "chcípni děvko" začal rdousit, a když se po chvíli podařilo poškozené z jeho sevření vymanit, bodl ji doneseným kuchyňským nožem do krku a do zad. K smrtelnému následku nedošlo díky neočekávané obraně a útěku poškozené. Podle soudu spočívalo předchozí uvážení pachatele a plánovitost jeho činu v tom, že se na napadení poškozené připravil opatřením si nože, výběrem místa, o němž věděl, že jím bude poškozená procházet, a následně nepozorovaně odešel z domu. Na vybraném

⁵⁷ K výkladu znaku předchozího uvážení srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1520/2011 a Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 11. 11. 2014]. Dále také HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009, s. 74-75. ISBN 978-80-87212-21-9.

místě na ni čekal s připravenou záminkou, díky níž ji vylákal na odlehlé místo, které si zjevně předem vytypoval. Zde ji okamžitě fyzicky výše uvedeným způsobem napadl a po činu se vrátil zpět domů, aby nikdo nic nepoznal, jelikož věděl, kdy vstává jeho matka.⁵⁸

5.2.3 Konkurence forem premeditace a afektu

Považuji za vhodné zmínit po výše uvedeném dosavadním výkladu týkajícího se členění vražd problematiku vztahu mezi formami premeditace a afektem. Pokud jde o otázku současné existence afektu a rozmyslu nebo předchozího uvážení, je tato vyloučena, neboť jak plyne již z dříve uvedeného, důvodová zpráva proti sobě staví rozmysl (a tím spíše i předchozí uvážení) a afekt jako vzájemně se vylučující protiklady. Je však možné, aby si tyto znaky konkurovaly postupně, nicméně v těchto případech může být komplikované právní posouzení pachatelova jednání.

Problémem, který vyžaduje objasnění, je, zda je pro kvalifikaci podle ust. § 140 odst. 2 TZ nutné, aby premeditace provázela celé jednání pachatele, a zda tedy nemůže afekt přistoupiť až při provádění vlastního činu narušit jednotu skutku. Souhlasím s názorem P. Šámala, že: „...*je tu bez významu afekt...v průběhu vlastního provedení činu u pachatele, který si rozmyslel či předem uvážil...zavraždění poškozeného, neboť pro kvalifikovanou vraždu podle § 140 odst. 2 je rozhodující, že rozmyšlené nebo předem uvážené jednání bylo podstatnou příčinou následku, resp. účinku významného z hlediska trestního práva. Afekt u pachatele, který nastal v průběhu usmrcování poškozeného, nemůže přerušit příčinnou souvislost premeditativního jednání s úmyslným usmrcením poškozeného.*“⁵⁹ Ke shodnému závěru dochází i J. Hořák, který vychází z představy o nutnosti přísnějšího postihu pachatele, jenž své jednání, jeho cíl a účel podrobil kdykoliv v průběhu trestného děje racionálnímu hodnocení, a přesto u něj setrval, jelikož opačný výklad by nespravedlivě zvýhodňoval takové pachatele, u nichž by byla některá z forem premeditace vystřídána afektem například až v závěrečné fázi smrtícího útoku, s čímž nelze jinak než souhlasit.⁶⁰

⁵⁸ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1051/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 11. 2014].

⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1468. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁶⁰ HOŘÁK, Jaromír. *Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku)*. Trestní právo, 2009, č. 10, s. 26.

Ke znaku předchozího uvážení je však nutno dodat, že k zachování kvalifikace podle odst. 2 i přes přistouplivší afekt je nezbytné, aby jednání pachatele po předchozí úvaze dospělo nejméně do stadia pokusu, protože pokud by zůstalo jen ve fázi přípravy a k usmrcení by došlo v nastalém afektu, nebyla by dána příčinná souvislost mezi premeditací a následkem, a šlo by tak pouze o vraždu prostou.⁶¹ Příkladem bych uvedla situaci, kdy pachatel plánuje spáchání vraždy a pro tento účel si dopředu opatří zbraň, nicméně původní plán nezrealizuje, když v důsledku zkratkovitého jednání vyvolaného hádkou vytipovanou oběť zardousí. Obdobnými případy absence příčinného vztahu jsou literaturou zmiňované tzv. poslední rozmluvy, kdy pachatel kupříkladu navštíví svou bývalou partnerku, aby se jí pokusil vymluvit jejich rozchod, a pro případ nezdaru je rozhodnut ji usmrtit. V rámci rozmluvy dojde k prudké hádce, v jejímž důsledku rozrušený pachatel ženu v afektu zavraždí. I tyto případy tak budou podle okolností posouzeny zpravidla jako vražda prostá, a nikoliv kvalifikovaná dle druhého odstavce. K tomu J. Hořák dodává: „*V těchto případech nelze bez závažných pochybností dospět k závěru, že by byl pachatel bez afektivního výbuchu proti životu oběti vůbec záutočil, neboť jeho rozhodnutí spáchat trestný čin nebylo definitivní.*“⁶² Výše uvedené případy je ale třeba odlišovat od těch, u nichž si pachatel po předchozí úvaze afekt sám vyvolá, aby si dodal kuráže či se zbavil zábran ke spáchání činu – zde bude na místě posoudit jeho jednání jako vraždu dle ust. § 140 odst. 2 TZ.⁶³

5.3 Vražda spáchaná za zvlášť přitěžujících okolností

Ustanovení § 140 odst. 3 TZ obsahuje výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, které se vztahují jak k vraždě prosté, tak k vraždě spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Z uvedeného plyne, že tyto okolnosti budou vždy navázány na některý z předcházejících odstavců, a budou tak implikovat vyšší trestnost vražedného jednání pachatele. Jedná se o nejpřísněji trestný případ vraždy, neboť skutková podstata stanoví, že za něj lze uložit trest odnětí svobody ve výměře patnáct až dvacet let nebo trest výjimečný.

⁶¹ HOŘÁK, Jaromír. *Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku)*. Trestní právo, 2009, č. 10, s. 26.

⁶² Tamtéž, s. 26-27.

⁶³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1469. ISBN 978-80-7400-428-5.

V následujícím výkladu přiblížím jednotlivé okolnosti vypočtené v odst. 3, přičemž v jejich pořadí se budu držet zákonné systematiky.

a) Vražda na dvou nebo více osobách

Tato okolnost předpokládá usmrcení nejméně dvou osob, a to jediným skutkem, za který je z hlediska trestního práva hmotného považováno i pokračování v trestném činu ve smyslu ust. § 116 TZ. Usmrtil-li by pachatel dvě nebo více osob více skutky, neslo by jeho jednání znak „opětovně“ dle ust. § 140 odst. 3 písm. h) TZ (srov. výklad níže).

Naplnění okolnosti uvedené pod písm. a) lze spatřovat například v situaci, kdy pachatel v úmyslu usmrtit tři osoby vnikne do bytu, kde se všichni nacházejí, a tam je postupně v těsném sledu napadne jedním způsobem vyvolat smrt.⁶⁴ Dalším příkladem může být úmyslné způsobení požáru domu pachatelem, který si je vědom skutečnosti, že se v domě nachází více osob.⁶⁵ Má-li útočník úmysl usmrtit jedním skutkem dvě osoby, přičemž jedna z nich útok přežije, je třeba posoudit jeho jednání jako pokus trestného činu vraždy podle ust. § 21 odst. 1, § 140 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. a) TZ. V případě, že by takto chtěl usmrtit osoby tři, z nichž by jedna přežila, bylo by jeho jednání kvalifikováno jako trestný čin vraždy dle ust. § 140 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. a) TZ dílem dokonáný, dílem ve stádiu pokusu dle ust. § 21 odst. 1 TZ.⁶⁶

Z hlediska zavinění je u této zvláště přitěžující okolnosti vyžadován přinejmenším nepřímý úmysl, tedy je potřeba, aby pachatel o této okolnosti věděl a byl s ní alespoň srozuměn.

b) Vražda na těhotné ženě

„Těhotnou je žena v období od nidace do začátku porodu, neboť těhotenství je stav počínající uhnízděním oplodněného vajíčka v děložní sliznici (nidace) v těle matky

⁶⁴ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 10. 1993, sp. zn. 5 To 66/93. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 25/1994-I.

⁶⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 7. 2012, sp. zn. 4 Tdo 642/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 10. 2014]. Dále srov. skutkové situace uvedené v Zobečňujícím materiálu Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 16/1986, s. 71-72.

⁶⁶ Rozsudek Vrchního soud v Olomouci ze dne 17. 8. 1999, sp. zn.. 4 To 57/99. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 27/2000.

až do počátku porodu. K ukončení těhotenství může však dojít také potratem, ať už samovolným, nebo umělým.⁶⁷ Usmrcením těhotné ženy dochází zpravidla i k usmrcení lidského plodu, který je chráněn prostřednictvím své matky až do okamžiku počátku porodu, kdy se stává samostatným lidským jedincem, o čemž blíže pojednávám v kapitole 3 této práce. Proto se úmyslné usmrcení těhotné ženy a tím i jejího nenarozeného dítěte posoudí podle této kvalifikační okolnosti, a nikoliv jako vražda na dvou nebo více osobách dle písm. a).⁶⁸

Podmínkou užití této okolnosti je, že žena byla těhotná již v okamžiku započetí smrtícího jednání pachatele – je přitom nerozhodné, zda žena v důsledku jeho jednání potratí dříve, než dojde k usmrcení jí samé, nebo zda ke smrti plodu dojde až v důsledku smrti matky. Za vraždu na těhotné ženě by dle mého názoru bylo nutno kvalifikovat také situaci, kdy by se žena nacházela již v pokročilém stádiu těhotenství a dítě by se podařilo zachránit (zpravidla jeho operativním vynětím z těla matky), avšak matka by smrtícímu jednání pachatele podlehla – k naplnění znaků této skutkové podstaty totiž není vyžadováno, aby byl usmrcen též samotný plod.

Jde-li o otázku zavinění, postačí k naplnění této kvalifikační okolnosti nevědomá nedbalost. Pachatel tedy nemusí o těhotenství ženy vědět, stačí, že vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům o něm vědět měl a mohl. Složitě však jistě bude dokazování zavinění zejména v situacích, kdy pachatel ženu blíže nezná a těhotenství na ní není patrné. Dokáží si představit i případ, kdy se žena pachateli mylně jeví jako těhotná – dle ust. § 18 odst. 3 TZ o skutkovém omylu by jeho jednání bylo třeba posoudit jako pokus trestného činu vraždy ve smyslu ust. § 21 odst. 1, § 140 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. b) TZ.

c) Vražda na dítěti mladším patnácti let

Dítětem mladším patnácti let se rozumí dítě do dne předcházejícího jeho patnáctým narozeninám, neboť v den těchto narozenin již není „mladší patnácti let“. Z hlediska aplikace této okolnosti je podstatné, že pachatel začal s útokem na život

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1470. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁶⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 5 To 81/2005. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 43/2006.

v době, kdy bylo dítě mladší patnácti let, i když následek v podobě smrti nastane až po dovršení tohoto věku.

Co se týče zavinění pachatele, postačí zde stejně jako v případě vraždy na těhotné ženě nevědomá nedbalost. Opět tu narážíme na složitost prokazování zavinění, a to obzvláště s ohledem na skutečnost, že je odhad věku dítěte, které pachatel blíže nezná, velmi problematický. V praxi tedy mohou nastat případy, kdy dítě dle svého vystupování a vzhledu budí dojem, že je mu minimálně patnáct let či více – v případě jeho usmrcení pak bude u pachatele nutné aplikovat ustanovení o skutkovém omylu dle ust. § 18 odst. 2 TZ, tj. bude jej nutno postihnout za dokonáný trestný čin vraždy dle ust. § 140 odst. 1 nebo 2 TZ bez aplikace odst. 3 písm. c). Naopak dítě, které již dosáhlo věku alespoň patnácti let, se může jevit mladším, a jeho úmyslné usmrcení tak bude třeba kvalifikovat ve smyslu ust. § 18 odst. 3 TZ o skutkovém omylu jako pokus trestného činu vraždy na dítěti mladším patnácti let dle ust. § 21 odst. 1, § 140 odst. 1 nebo 2 a odst. 3 písm. c) TZ.

d) Vražda na úřední osobě

Pro naplnění této zvlášť přitěžující okolnosti je nutné usmrcení úřední osoby vymezené v ust. § 127 TZ, a to při výkonu nebo pro výkon její pravomoci, neboť nestačí samotný fakt, že osoba pouze zastává určitou funkci či postavení. Pravomoc přitom spočívá v oprávnění orgánu vykonávat veřejnou moc.⁶⁹

Z hlediska zavinění v případě usmrcení úřední osoby „při výkonu její pravomoci“ pachatel nemusí vědět, že jeho útok směřuje proti úřední osobě, ale postačí, že zná takové skutečnosti, ze kterých se vyvozuje, že jde o takovou osobu vykonávající svou pravomoc a že k jejímu usmrcení přistoupil právě při výkonu její pravomoci. Jako příklad lze uvést situaci, kdy během soudního jednání vtrhne útočník do jednací síně a výstřely ze samopalu usmrtí soudce, aniž jej k tomuto jednání motivoval výkon jeho pravomoci. Naopak u vraždy úřední osoby „pro výkon její pravomoci“ je právě výkon pravomoci pohnutkou pachatele k tomu, aby úřední osobu zavraždil – příkladem může být jednání útočníka, který usmrtí soudce, jelikož tento svěřil děti do péče jeho bývalé

⁶⁹ K pojmu „veřejná moc“ srov. blíže Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 25. 11. 1993, sp. zn. II. ÚS 75/93. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 10. 2014].

manželky. Z tohoto důvodu zde připadá v úvahu pouze zavinění ve formě přímého úmyslu, nicméně k následku postačí úmysl nepřímý.⁷⁰

e) Vražda na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi

Obdobně jako u předcházející kvalifikační okolnosti musí být vražda na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi spáchána v souvislosti s výkonem jejich povinnosti.

Svědka je nezastupitelnou osobou, která svými smysly vnímala skutečnosti významné pro trestní i jiné řízení, přičemž pro naplnění této okolnosti není vyžadováno, aby byl již předvolán, a měl tak procesní postavení svědka, nýbrž může jít i osobu, která byla zavražděna v souvislosti s budoucím výkonem svědecké povinnosti – tzv. materiální pojetí svědka.⁷¹ Vražda svědka však může být kvalifikována i podle ust. § 140 odst. 3 písm. j) TZ v případě, že tak pachatel učinil v úmyslu zakrýt jiný trestný čin, popřípadě z jiné zavrženíhodné pohnutky (viz výklad níže).

Znalec je přibírán příslušným orgánem za tím účelem, aby na základě svých odborných znalostí objasnil určitou skutečnost důležitou pro konkrétní řízení, jejíž objasnění vyžaduje právě tyto odborné znalosti.

Tlumočnick se přibere, pokud je nutno přeložit obsah ústní výpovědi či písemnosti z cizího jazyka do českého a obráceně nebo je-li zapotřebí komunikovat s osobami stíženými vadou komunikačních schopností.

U zavinění postačí, že pachatel zná takové skutkové okolnosti, z nichž se vyvozuje, že jde o některou z výše uvedených osob, která má povinnosti vyplývající z takového postavení – nemusí tedy vědět, že jde o osobu, jejíž postavení je upraveno konkrétním právním předpisem. S ohledem na pohnutku „v souvislosti s výkonem jejich povinnosti“ je možný opět jen přímý úmysl. K následku postačí, že s ním byl pachatel alespoň srozuměn, tedy úmysl nepřímý.

f) Vražda na zdravotnickém nebo podobném pracovníkovi

Pro naplnění této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby se vyžaduje, aby byla vražda spáchána na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1471. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁷¹ Tamtéž, s. 1472.

jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.

Zdravotnickými pracovníky jsou fyzické osoby, které vykonávají zdravotnické povolání lékaře, zubního lékaře nebo farmaceuta, nebo osoby vykonávající nelékařské zdravotnické povolání.⁷²

Jinou osobou plnící svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jejího zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou jí podle zákona se dle důvodové zprávy rozumí například záchranář či hasič (a to i hasič dobrovolný). Zde bych ráda upozornila na skutečnost, že hasič, který je příslušníkem Hasičského záchranného sboru České republiky, je ve smyslu ust. § 127 odst. 1 písm. e) TZ i úřední osobou, a proto bude dle okolností případu nutno rozlišit, zda byla vražda na něm spáchána za naplnění této kvalifikační okolnosti nebo okolnosti dle písmene d).

K jednání směřujícímu k usmrcení musí dojít v okamžiku, kdy je ze strany napadené osoby poskytována ochrana životu, zdraví či majetku a nezáleží přitom, zda je útočníkem ten, komu je přímo poskytována ochrana výše uvedených hodnot, nebo třetí nezúčastněná osoba. Pokud by však zdravotnický nebo jemu podobný pracovník vykonával v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce i jiné činnosti nesměřující k záchraně života, ochraně zdraví nebo majetku (zejména pedagogickou činnost, osvětu), při kterých by byl úmyslně usmrcen, nemohlo by být pachatelovo jednání posouzeno podle této okolnosti.

U pachatele není vyžadována znalost právních předpisů, ze kterých vyplývá, že osobou, proti které jeho útok směřuje, je zdravotnický pracovník, popřípadě osoba v obdobném postavení. Postačí, že zná okolnosti, z nichž se vyvozuje, že jde o osobu vykonávající povinnost k ochraně života, zdraví nebo majetku a že k jejímu usmrcení přistoupil v okamžiku plnění této povinnosti. Formou zavinění proto musí být alespoň nepřímý úmysl, a to i ve vztahu ke způsobenému následku.

⁷² Viz ust. § 2 písm. b) zák. č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta a ust. § 2 písm. b) zák. č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních.

g) Vražda pro rasovou či národnostní příslušnost nebo pro politické či náboženské přesvědčení

Zvlášť přitěžující okolnost dle písmena g) předpokládá úmyslné usmrcení jiného pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání. Východiskem pro zakotvení této kvalifikační okolnosti je ustanovení článku 1 a článku 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, které stanoví: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i právech. Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.*“

Ráda bych nyní stručně vymezila význam pojmů obsažených v tomto ustanovení.⁷³ Rasou se rozumí skupina lidí vyznačující se určitými znaky – jako například barvou pleti, vlasů, očí či tvarem lebky – které vznikly v raném období lidstva. Lidské rasy se obvykle člení na europoidní, mongoloidní, negroidní a australoidní. Etnickou skupinu lze vymezit jako reálně existující a historicky vzniklou skupinu lidí společného původu, jazyka a společné materiální a duchovní kultury. Vyznačuje se stálostí, jedinečností, územím, na kterém buď vznikala, nebo se dlouhou dobu vyvíjela, a antropologickým složením. Příslušníci etnické skupiny náleží zpravidla k určitým výrazným typům a rasám. Národnost lze definovat jako příslušnost osoby k určitému národu jako historicky vzniklé pospolitosti lidí, která se zformovala na základě územního, jazykového a hospodářského společenství, některých zvláštností charakteru a duchovní kultury. Politické přesvědčení je možné chápat jako duševní a názorovou spřízněnost s některým politickým uskupením, jehož teze osoba pokládá za správné a výrazně k nim citově tíhne.⁷⁴ Pod pojmem vyznání lze rozumět vztah jedince k některému náboženství jako všeobecné teorii světa a jí odpovídající chování

⁷³ K pojmu „rasa“ viz IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária; MANÍKOVÁ, Zuzana. *Slovník cudzích slov A/Z*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, s. 740.

K pojmu „etnická skupina“ viz http://dai.fmph.uniba.sk/~filit/fvs/skupina_etnicka.html.

K pojmu „náboženství“ a „národnost“ srov. KOLEKTIV AUTORŮ ENCYKLOPEDICKÉHO INSTITUTU ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD. *Ilustrovaný encyklopedický slovník II. (j-pri)*. Praha: Academia, 1981, s. 603 a 615.

⁷⁴ Zákonné ochrany ve smyslu tohoto ustanovení však požívá jen takové politické přesvědčení, které není v rozporu se zájmy chráněnými trestním zákoníkem. K tomu srov. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. 11. 1998, sp. zn. 4 To 85/98. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17. 10. 2014].

i specifické akty založené na víře v existenci boha nebo bohů, něčeho posvátného, nadpřirozeného. Za osobu bez vyznání lze označit toho, kdo vědomě odmítá jakékoliv náboženství.

Pro naplnění této kvalifikační okolnosti není vyžadováno, aby pachatel znal skutečnou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení či vyznání toho, vůči němuž jeho útok směřuje, nebo to, že je taková osoba bez vyznání. Z vyjádření skutkové podstaty totiž vyplývá, že k jejímu naplnění dojde i v případě, kdy pachatel jedná v omylu o výše uvedených znacích, neboť postačí pouze jeho domněnka o nich – například že napadený je příslušníkem určité etnické skupiny, i když ve skutečnosti bude stejného etnika jako pachatel. Byla-li by totiž skutková podstata formulována jen s ohledem na skutečnou, a nikoliv domnělou rasu (příslušnost k etnické skupině, národnost...), byl by pachatel jednající v omylu o těchto znacích postihován podle ustanovení o skutkovém omylu pouze za pokus takového trestného činu.

Vzhledem k formulaci této okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby je jedinou možnou formou zavinění přímý úmysl, protože skutečná či domnělá rasa (příslušnost k etnické skupině, národnost...) zde tvoří samotnou pohnutku pachatele ke spáchání trestného činu. U způsobeného následku opět platí, že postačí úmysl eventuální.

h) Vražda spáchaná opětovně

Znakem opětovnosti uvedeným v této skutkové podstatě se rozumí případy opakování trestného činu vraždy dle ust. § 140 odst. 1 nebo 2 TZ. Z toho plyne, že pachatelovo jednání musí být vždy posouzeno jako dva či více skutků, neboť v případě pouze jednoho skutku (kterým je z pohledu trestního práva hmotného i pokračování v trestném činu) by byla naplněna okolnost uvedená v ust. § 140 odst. 3 písm. a) TZ (srov. výklad výše).

Pro použití tohoto kvalifikačního znaku je bez významu, zda bylo dřívější nebo pozdější jednání pachatele dokonáno, anebo setrvalo ve stadiu pokusu či přípravy zvlášť závažného zločinu. Taktéž nehraje roli, zda byl pachatel za své dřívější jednání pravomocně odsouzen či potrestán – skutečnost, že již alespoň část trestu vykonal, je podmínkou pro aplikaci ustanovení o mimořádném zvýšení trestní sazby trestu odnětí svobody v případě zvlášť závažné recidivy podle ust. § 59 TZ. Jak plyne ze stávající

judikatury, není souběžná aplikace kvalifikační okolnosti dle písm. h) a institutu mimořádného zvýšení trestní sazby u zvlášť závažné recidivy vyloučena, neboť každé z těchto ustanovení pokrývá jiný okruh okolností.⁷⁵ Jako vraždu spáchanou opětovně lze kvalifikovat i jednání pachatele, na kterého se ohledně jeho předchozího trestného činu hledí, jako by nebyl odsouzen.

Pokud jde o zavinění pachatele k této zvlášť přitěžující okolnosti, postačí, jednali ve formě nedbalosti ve smyslu ust. § 17 písm. b) TZ.

i) Vražda spáchaná zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem

Aby byl pachatel uznán vinným touto okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, musí svůj čin provést zvlášť surovým nebo zvlášť trýznivým způsobem, přičemž v konkrétním případě může jít pouze o jeden z těchto způsobů provedení, nebo o oba současně.

Zvlášť surový způsob provedení činu vyložil Nejvyšší soud České Republiky jako vražedný útok, který se vyznačuje extrémně vysokou intenzitou a výraznou brutalitou, často doprovázený užitím většího počtu nástrojů nebo mechanismů. Zdůraznil, že každé spáchání trestného činu vraždy v sobě bude nutně obsahovat určité prvky surovosti, avšak pro naplnění této kvalifikační okolnosti bude vyžadována taková míra surovosti, která se výrazně vymyká z běžného rámce u většiny trestných činů tohoto druhu. Dále uvedl, že pro naplnění tohoto znaku se nevyžaduje, aby útok vyvolával zároveň i zvýšenou trýzeň u poškozeného, jelikož subjektivní prožívání útoku napadenou osobou má význam právě u druhého znaku obsaženého v tomto ustanovení,

⁷⁵ Srov. k tomu přiměřeně Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2004, sp. zn. 7 Tdo 410/2004. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 18. 10. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 7/2005. Zde soud uvádí, že opětovnost a zvlášť nebezpečná recidiva sice mají společný základ ve spáchání dřívějšího trestného činu vraždy, ale vzájemně se nevylučují, neboť opětovnost vyjadřuje jen to, že se dřívější čin stal, zatímco zvlášť nebezpečná recidiva to, že pachatel alespoň zčásti vykonal trest za dřívější čin. Zvlášť nebezpečná recidiva tak zahrnuje okolnosti, které přesahují znaky opětovnosti. Shodný názor je vyjádřen i v Rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 1. 1994, sp. zn. 5 To 77/93. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 18. 10. 2014].

Jiný, avšak již překonaný právní názor, že ustanovení o zvlášť nebezpečné recidivě lze použít až při třetí vraždě, byl dříve vysloven v Rozsudku Nejvyššího soudu SR ze dne 29. 11. 1991, sp. zn. 4 To 35/91, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 65/1992.

a proto může být jako zvlášť surové posouzeno i jednání, na jehož počátku se oběť nachází již ve stavu bezvědomí.⁷⁶

Mnoho příkladů, kdy byla vražda provedena zvlášť surovým způsobem, nabízí judikatura. Tak kupříkladu naplnění tohoto znaku bylo spatřováno v jednání pachatelů, kteří poškozeného v úmyslu jej usmrtit nejprve shodili z hradeb o výši téměř šesti metrů, a když zjistili, že stále žije, srazili ho na zem, kde jej řezali střepy z láhve na krku i na jiných částech těla, opakovaně mu na hlavu házeli kámen o hmotnosti tři kilogramy a bili jej do horní části těla armovací tyčí, kterou mu následně vložili koncem do úst a údery kamenem do jejího druhého konce způsobili poškozenému proražení hlavy, v důsledku čehož u něj nastala smrt.⁷⁷ Pachatelé tedy provedli útok způsobem zahrnujícím ubíjení poškozeného včetně nápadnější devastace jeho těla, přičemž použili několik nástrojů a násilných mechanismů, z nichž především poslední z výše popsanych se vyznačoval extrémní brutalitou vymykající se obvyklé míře, se kterou se lze u vražd setkat. V jiném případě byl za zvlášť surový způsob provedení činu označen útok pachatele, který v úmyslu usmrtit svou bývalou přítelkyni ji napadl tak, že ji opakovaně a s různou intenzitou bodal plochým, hrotnatým nástrojem s ostřím typu nože, čímž jí způsobil dohromady padesát šest bodných a řezných ran na různých částech těla.⁷⁸ Zvláštní surovost útoku lze zde vyvodit z jeho delšího trvání zahrnujícího velký počet řezných i bodných ran.

Ráda bych v souvislosti s tímto znakem zdůraznila, že zvlášť surový způsob usmrcení oběti nelze zaměňovat se zvlášť bezohledným a surovým jednáním pachatele po dokonání činu. Toto ustanovení totiž dopadá pouze na jednání směřující k usmrcení, a nelze jej tak užít v případech, kdy pachatel až po usmrcení poškozeného jeho tělo například rozčtvrtí, spálí či jiným způsobem zohaví.

Jak jsem již uvedla výše, subjektivní prožívání vražedného útoku ze strany poškozeného má význam pro posouzení, zda byl čin proveden zvlášť trýznivým způsobem. Tento alternativní znak se opět vykládá na základě rozhodovací praxe soudů. Nejvyšší soud České republiky uvedl, že: „...na „zvlášť trýznivý způsob“ je možné

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 1991, sp. zn. 7 To 62/91. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 18. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 1/1993.

⁷⁷ K tomu srov. Usnesení Vrhenního soudu v Praze ze dne 26. 7. 1993, sp. zn. 4 To 16/93. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 18. 10. 2014].

⁷⁸ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 9. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1025/2011. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 18. 10. 2014].

usuzovat z takových okolností, které charakterizují subjektivní neúměrně krutě pociťované prožitky oběti, jež vnímala od doby, kdy na ní pachatel začal uskutečňovat vražedný mechanismus, až do okamžiku její smrti. Pro trýznivost je podstatné, aby oběť vzhledem ke svému zdravotnímu stavu byla schopna vnímat a prožívat účinky použitého násilí v jeho bolestivosti a vypjatosti psychického prožívání z traumatu smrti. Přitom, byť na tyto prožitky má v určitém smyslu vliv způsob použitého násilí, zejména co do míry utrpení, které oběti přináší, je nutné je považovat jen za prostředek, jímž je intenzivní trýzeň způsobena. Především je však rozhodná intenzita, s jakou oběť prožívala důsledky útrap, jímž byla vystavena. S ohledem na to, že zákon požaduje, aby se jednalo o „zvlášť“ trýznivý způsob, půjde o něj tehdy, jestliže oběť je vystavena bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu nebo sice méně intenzivním, ale zato déle trvajícím, které velmi citelně zasahují celou osobnost poškozeného, je vystavena psychickým útrapám zejména spočívajícím v pociťování extrémního strachu o svůj život včetně vědomí bezmoci vzhledem ke zjevné neúčinnosti její obrany, event. fyzické převaze obviněného, apod.“⁷⁹

Za zvlášť trýznivý způsob provedení činu považují například usmrcení vyhladověním či nedostatkem tekutin, pohřbením nebo pálením zaživa, topením ve vodě či dlouhodobým rdoušením. Bylo za něj označeno i pozvolné udušení poškozené, která byla pachateli svázána na posteli v poloze s obličejem zabořeným do polštáře a následně přikryta dalším polštářem a peřinou. Vzhledem k délce doby, po kterou na poškozenou smrtící mechanismus působil, a k poloze, v jaké se nacházela, byla vystavena mimořádně vystupňovaným fyzickým a psychickým útrapám, čímž došlo k naplnění znaku zvlášť trýznivého spáchání činu (aniž by se takový způsob usmrcení dal zároveň označit za zvlášť surový, neboť se intenzitou násilí nijak nevymyká z obvyklých způsobů usmrcení).⁸⁰

Zavinění ve vztahu ke zvlášť surovému nebo trýznivému spáchání vraždy postačí ve formě nevědomé nedbalosti, protože pachatel nemusí vědět, že jedná právě takovým způsobem, ale postačí, že to vzhledem k okolnostem případu a svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2004. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 18. 10. 2014].

⁸⁰ K tomu srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 4. 1994, sp. zn. 7 To 59/94. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 18. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 42/1994-I.

j) Vražda ze zjištěného úmyslu nebo ze zavrženíhodné pohnutky

Poslední okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je spáchání vraždy v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

Pokud jde o první alternativní znak, tedy úmysl získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch, nevyžaduje se pro jeho naplnění, aby k zisku tohoto prospěchu skutečně došlo. Minimální výše majetkového prospěchu není trestním zákoníkem stanovena, a proto se tato okolnost uplatní i v případě, kdy bude jeho výše nepatrná – taková úprava je odůvodněna tím, že předmětem ochrany je u vraždy lidský život, nikoliv majetek.⁸¹ Sama považují za mnohem zavrženíhodnější vraždu spáchanou v úmyslu získat velmi malý prospěch (například v řádu stokorun) než tu, u níž je pachatel veden vidinou velkého zisku. O vraždu spáchanou v tomto úmyslu se bude jednat zejména tehdy, když bude pachatelovo jednání směřovat ke zmocnění se peněz, věci či jiného majetku napadené osoby, nebo v případech tzv. nájemných vražd, za jejichž provedení pachatelé obdrželi odměnu nebo jim byla přislíbena. Z časového hlediska není pro aplikaci této okolnosti podstatné, kdy se pachatel rozhodl majetkový prospěch získat, a proto bude jako vražda podle tohoto ustanovení posouzeno i jednání pachatele, který tento zjištěný úmysl pojme až v průběhu útoku.⁸²

Vražda je spáchaná v úmyslu zakrýt jiný trestný čin nejen tehdy, když se pachatel jiného trestného činu (kupříkladu vydírání⁸³) rozhodne po jeho dokonání usmrtit poškozeného v úmyslu odstranit ho jako svědka svého činu se záměrem zakrýt jeho spáchání tak, aby tento skutek vůbec nevyšel najevo, ale i tehdy, je-li pachatel veden záměrem znemožnit odhalení a identifikaci své osoby jako pachatele jiného trestného činu. Vraždy v tomto úmyslu se může dopustit nejen pachatel jiného trestného činu, ale i osoba od něj odlišná, a to jak na oběti, tak i na náhodném svědkovi tohoto

⁸¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1491/2011, v němž je mimo jiné uvedeno: „...ani velmi malý prospěch neodůvodňuje nepoužití této okolnosti, neboť zásadně svědčí o tom, že pachatel si neváží lidského života a má k němu zcela bezohledný postoj.“ In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 10. 2014]. Shodně k tomu i Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2012, sp. zn. 5 Tdo 811/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 10. 2014].

⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1157/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 10. 2014].

⁸³ K vícečinnému souběhu trestných činů vydírání a vraždy spáchané v úmyslu zakrýt jiný trestný čin srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 10. 1993, sp. zn. 5 To 60/93. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 15/1994-I.

jiného trestného činu.⁸⁴ Jednání pachatele spočívající v usmrcení svědka svého předchozího činu, který ale není trestným činem nebo u něj není možné prokázat naplnění znaků skutkové podstaty některého trestného činu, ale jehož odhalení považuje pachatel pro sebe za nepříznivé, je však třeba posoudit jako vraždu spáchanou z jiné zavrženíhodné pohnutky, nikoliv v úmyslu zakrýt jiný trestný čin.⁸⁵ Ráda bych ještě pro úplnost dodala, že tuto kvalifikační okolnost je nutné odlišovat od vraždy osoby mající postavení svědka v soudním či jiném řízení, na kterou pachatel útočí pro výkon svědecké povinnosti (ve smyslu ust. § 140 odst. 3 písm. e) TZ).

Okolnost spáchání vraždy v úmyslu usnadnit jiný trestný čin bude naplněna tehdy, jestliže k usmrcení jiného dojde z důvodu odstranění překážek bránících v dokonání jiného trestného činu (kupříkladu usmrcení tělesné strážce podnikatele, aby jej bylo možné následně snadněji zavraždit), nebo z důvodu vylepšení podmínek pro spáchání jiného trestného činu (například usmrcení souseda k získání jeho zbraní, které mají být použity k provedení loupeže). Nezáleží přitom, zda je vražda spáchána v rámci přípravy, pokusu nebo již samotného páchaní trestného činu, k jehož usnadnění směřuje.

Posledním alternativním znakem je úmyslné usmrcení z jiné zavrženíhodné pohnutky. Za jinou zavrženíhodnou pohnutku lze pokládat takovou, která je v podstatném rozporu s morálkou, tedy principy a zásadami jednání považovaného společností za správné, a svědčí o bezcitnosti, morální zvrhlosti, bezohledném sobectví a o absolutní neúctě k lidskému životu. Patří sem například zášť či pomstychtivost. Ustálená judikatura naopak charakter zavrženíhodných pohnutek nepřičítá těm, které mají podklad zejména v přirozených citech člověka (typicky žárlivost) nebo ve stavu okamžitého afektu, v dlouhodobé stresové situaci či v napětí v meziosobních vztazích.⁸⁶ Naplnění této pohnutky však lze spatřovat v jednání pachatele, který zavraždí členy rodiny nového partnera své bývalé přítelkyně, neboť se nemohl vyrovnat s jejich rozchodem. Takové jednání nelze považovat za vraždu ze žárlivosti, jelikož pachatel

⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 6. 2007, sp. zn. 8 Tdo 624/2007. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 10. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 37/2008.

⁸⁵ Srov. přiměřeně Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 8. 2003, sp. zn. 8 To 90/03. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 10. 2014]. Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 37/2005.

⁸⁶ K výkladu znaku „jiné zavrženíhodné pohnutky“ srov. přiměřeně Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/1976, s. 226-227.

v takovém případě napadl osoby, které stály zcela mimo rámec jeho vztahu s bývalou přítelkyní a provinily se pouze tím, že byly členy rodiny jejího nového partnera.⁸⁷ Pokud je pachatel činu veden pohnutkou vyplývající kupříkladu z jeho sexuální deviace, nelze ji zpravidla kvalifikovat za zavrženíhodnou, jelikož je dána biologicky, tedy bez jeho viny. Naproti tomu čin útočnicka, který není sexuálním deviantem, ale u něhož pohnutka vyplynula z jeho sexuální zvrhlosti či zvrácenosti, bude třeba posoudit podle této zvlášť přitěžující okolnosti.

Z dikce skutkové podstaty lze vyvodit, že jedinou možnou formou zavinění je přímý úmysl, neboť je zde uveden výčet pohnutek pachatelova jednání, kterými jsou právě ziskuchtivost, snaha zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo jiná zavrženíhodná pohnutka. Ke způsobenému následku opět postačí úmysl nepřímý.

6. Trestný čin zabití podle § 141 trestního zákoníku a jeho skutková podstata

§ 141

Zabití

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.*
- (2) *Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*
- a) na dvou nebo více osobách,*
 - b) na těhotné ženě, nebo*
 - c) na dítěti mladším patnácti let.*

Bezpochyby nejvýznamnější novinkou, kterou zavedl platný trestní zákoník v rámci systematiky úmyslných usmrcení, je trestný čin zabití. Jedná se o privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu vraždy, a to i vraždy podle ust. § 140 odst. 2 TZ, a proto: „*Posouzení úmyslného usmrcení jako zabití z důvodu silného rozrušení pachatele není vyloučeno ani v případě, že čin byl spáchán s rozmyslem. Zabití jako reakce na zavrženíhodné jednání poškozeného není vyloučeno*

⁸⁷ K tomu srov. Usnesení nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. Tdo 155/2013. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 10. 2014].

ani v případě, je-li čin spáchán po předchozím uvážení.“⁸⁸ Jednočinný souběh těchto trestných činů je tedy vyloučen.

Jak jsem již uvedla v podkapitole 2.1, nový trestní zákoník zavedením tohoto trestného činu vyslyšel volání po potřebě větší diferenciaci úmyslných usmrcení, jelikož jednotná skutková podstata vraždy v zákoně z roku 1961 (s výjimkou privilegované vraždy novorozeného dítěte matkou) nepředstavovala vhodné řešení pro posuzování méně závažných případů úmyslných útoků proti životu spáchaných z lidsky pochopitelných či ušlechtilých pohnutek. Tyto situace mohly být soudy zohledněny nanejvýš při ukládání trestů (obecné polehčující okolnosti, mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby), nikoliv při hmotněprávní kvalifikaci, což se jevílo jako nedostatečné. Hlavním přínosem aktuální právní úpravy tedy je, že umožňuje postihnout nižším trestem (tři až deset let odnětí svobody) případy, při nichž pachatel jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, a především že díky odlišnému názvosloví nejsou pachatelé těchto činů nadále stigmatizováni jako vrazi.

V původním znění zákona byla nicméně skutková podstata formulována poněkud odlišně, když se jednalo o úmyslné usmrcení jiného „v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“, přičemž trestní sazba trestu odnětí svobody činila tři až osm let.⁸⁹ Novelou č. 306/2009 Sb. bylo toto znění ještě před nabytím účinnosti změněno do současné podoby, a to v reakci na kritiku, jež v první řadě směřovala vůči samotné formulaci, které byla vytýkána absence výslovného požadavku obecné pochopitelnosti či ospravedlnitelnosti afektu, který je běžný v jiných právních úpravách, což vyvolávalo pochybnosti o použití tohoto ustanovení typicky v případech tzv. zakrývacích vražd spáchaných v panice, v leknutí, ve snaze odstranit náhodného svědka trestného činu či se jinak vyhnout trestní odpovědnosti. Kritizována byla také výše trestní sazby, kterou

⁸⁸ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 536. ISBN 978-80-7502-044-4.

⁸⁹ Pro zajímavost lze uvést, že použitá formulace byla prakticky převzata z ust. § 29 odst. 3 nepřijatého vládního návrhu trestního zákoníku z let 2004 až 2006 upravujícího po vzoru zahraničních úprav beztrestnost pachatele jednajícího v excessu z nutné obrany, které stanovilo: „*Ten, kdo odvrací útok, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany, není trestný, jednal-li v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku způsobeném útokem.*“ K tomu: ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 66-68. ISBN 80-7179-527-5.

zákonodárce stanovil analogicky jako u vraždy novorozeného dítěte matkou. Bylo poukazováno na zřejmý rozdíl co do kvality mezi těmito trestnými činy, když ust. § 142 TZ se vztahuje na zcela mimořádnou situaci rodičky jako nadmíru zranitelného subjektu, který si vzhledem k okolnostem zaslouží být nejvíce privilegován.⁹⁰ Novela tedy odstranila pochybnosti o použitelnosti skutkové podstaty trestného činu zabití na některé méně omluvitelné případy a stanovila trestní sazbu více odpovídající závažnosti zabití. Zvýšením horní hranice trestu odnětí svobody na deset let se dostalo zabití mezi zvlášť závažné zločiny, jehož příprava ovšem není trestná, protože její trestnost není u tohoto činu stanovena – jak vyžaduje ust. § 20 odst. 1 TZ – což je logické vzhledem k povaze a účelu tohoto ustanovení. Dolní hranice trestní sazby zůstala zachována, což nepokládám za zcela vhodné, neboť souhlasím s názorem J. Hořáka, že u vraždy a zabití jako trestných činů ohrožujících tentýž objekt tak dochází k přehnanému rozpětí trestních sazeb, a proto by bylo adekvátnější její zvýšení na pět let, čímž by byla mimo jiné vyloučena možnost podmíněného odkladu trestu.⁹¹

V odstavci druhém nalezneme k této privilegované skutkové podstatě tři okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby odnětí svobody na pět až patnáct let, je-li trestný čin spáchán na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě nebo na dítěti mladším patnácti let. Tyto kvalifikační okolnosti byly dle důvodové zprávy stanoveny s přihlédnutím k obdobným okolnostem obsaženým u vraždy, ale s příslušným omezením na ty případy, u nichž lze předpokládat, že se budou vyskytovat v praxi, přičemž je třeba je podstatně přísněji postihnout. Zvolené tři okolnosti představují vysokou míru morální zavrženíhodnosti a společenské nebezpečnosti, když pachatel útočí na více než jednu osobu nebo na takovou, která je více zranitelná a má pouze omezenou možnost se bránit. K výkladu jednotlivých okolností podmiňujících užití vyšší trestní sazby u zabití si dovoluji odkázat na podkapitulu 5.3, kde jsem o nich již podrobně pojednala v rámci trestného činu vraždy, jelikož tento výklad lze použít obdobně i zde.

⁹⁰ Ke kritice původního znění srov. blíže HOŘÁK, Jaromír. *Úmyslná usmrcení v afektu (část II.)*. Trestní právo, 2008, č. 11, s. 16.

⁹¹ Tamtéž.

6.1 Objekt

Objektem trestného činu zabití je zcela logicky stejně jako v případě vraždy lidský život, což plyne nejen ze systematického zařazení vraždy a zabití do téhož dílu první hlavy zvláštní části trestního kodexu, ale i ze skutečnosti, že tento čin rovněž spočívá v úmyslném usmrcení jiného, byť spáchaném za privilegujících okolností. Hmotným předmětem útoku tak může být výlučně živý člověk odlišný od pachatele, tedy lidský jedinec od počátku porodu až do okamžiku cerebrální smrti. K bližšímu výkladu o problematice lidského života coby objektu trestného činu si znovu dovoluji odkázat na třetí kapitolu této práce.

6.2 Objektivní stránka

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v usmrcení jiného člověka, tedy v takovém jednání, jehož následkem je zbavení lidského života. Stejně jako v případě vraždy je irelevantní, jakých mechanismů a prostředků pachatel užije ke způsobení smrtelného následku a zda má jeho jednání krátkodobý, dlouhodobý či postupný charakter. Zabití spadá také do kategorie nepravých omisivních deliktů, což značí, že pachatelovo jednání může spočívat jak v konání, tak i v opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen (srov. ust. § 112 TZ), avšak vzhledem ke znění skutkové podstaty lze usuzovat, že tyto případy budou patřit mezi ty méně časté.⁹²

Nezbytnou podmínkou pro kvalifikaci jednání pachatele jako trestného činu zabití je, aby k usmrcení jiného došlo za současného naplnění některé z privilegujících okolností vyžadovaných skutkovou podstatou, tedy v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.

⁹² Pro ilustraci lze uvést příklad z literatury, kdy otec v zoufalství opustí své těžce nemocné dítě, o které má povinnost pečovat, a je srozuměn s tím, že uspíší jeho smrt. In: KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 17. ISBN 978-80-7400-047-8.

6.3 *Subjekt*

Pachatelem trestného činu zabití může být dle formulace ust. § 141 TZ kdokoliv, to znamená kterákoliv trestně odpovědná fyzická osoba. Subjekt tohoto trestného činu je tedy obecný, takže skutková podstata nevyžaduje, aby byl pachatel nadán zvláštní vlastností, způsobilostí nebo postavením. Na rozdíl od vraždy musí pachatel zabití jednat v době činu v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo musí jednat v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.

Stejně jako u vraždy nemůže být pachatelem zabití právnická osoba, neboť v ust. § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim není zabití uvedeno v taxativním výčtu trestných činů, jichž se může právnická osoba dopustit. I kdyby byla v budoucnu přijata novela tohoto zákona – o níž jsem se již zmínila v rámci výkladu o subjektu trestného činu vraždy a která počítá s nahrazením aktuálního pozitivního výčtu výčtem negativním, tedy výčtem trestných činů, jejichž spáchání nebude možno právnické osobě přičítat – nedošlo by u možného pachatele zabití k žádné změně. Privilegující důvod (omluvitelné hnutí mysli nebo předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného) může prospívat pouze těm pachatelům, kteří se dopustili trestného činu pod vlivem těchto okolností, a nikoliv těm účastníkům, kteří se pod jejich vlivem trestného činu nedopustili, protože stejně jako u rozmyslu a předchozího uvážení jsou trestnost zmírňující okolnosti dle ust. § 141 odst. 1 TZ ryze osobní povahy.⁹³ Spáchání trestného činu zabití právnickou osobou (a to včetně účastenství na tomto činu) je tak vyloučeno, což potvrzuje i důvodová zpráva k novele předmětného zákona.

6.4 *Subjektivní stránka*

Zabití je trestným činem úmyslným, přičemž úmysl pachatele, ať přímý, či nepřímý, musí směřovat k usmrcení jiného. Na rozdíl od vraždy však mezi zákonné znaky skutkové podstaty přistupují určité subjektivní stavy, které jsou dány u pachatele a díky kterým je z hlediska trestního postihu výrazně privilegován – jsou jimi

⁹³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1493-1494. ISBN 978-80-7400-428-5. Shodný názor HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 65.

omluvitelné hnutí myslí a předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného. Znění skutkové podstaty ale může vyvolávat pochybnosti o vzájemném vztahu těchto polehčujících znaků. Ztotožňují se s názorem zastávaným judikaturou i trestněprávní teorií, že předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného je samostatnou privilegující okolností nezávislou na omluvitelném hnutí myslí, která sama o sobě postačí k tomu, aby bylo takové jednání pachatele podřazeno pod ust. § 141 TZ (pro tento závěr svědčí i jazykový výklad zákonného textu – srov. rozlučovací spojku „anebo“). Skutková podstata trestného činu zabití tak obsahuje dva samostatné okruhy privilegujících okolností, a to jednání v silném rozrušení z omluvitelného hnutí myslí (tzv. afektdelikt) a jednání v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného (tzv. provokace) nevyžadující silné rozrušení, nicméně tyto okolnosti se navzájem nevylučují a mohou se v konkrétních případech prolínat.⁹⁴

Stejně jako proti znaku rozmyslu a předchozího uvážení u vraždy, lze i proti privilegujícím znakům u zabití vznášet výhrady týkající se obtížnosti jejich dokazování. Souhlasím s J. Hořákem, že subjektivní pocity silného rozrušení může na svou obhajobu uvádět každý pachatel a že v praxi bude obtížné zjistit, zda sám pachatel nezavinil zavrženíhodné jednání poškozeného, když se usmrcená osoba navíc již nemůže bránit případným lživým argumentům ze strany obhajoby.⁹⁵

6.4.1 Silné rozrušení z omluvitelného hnutí myslí

K naplnění první z privilegujících okolností, která je ve skutkové podstatě trestného činu zabití uvedena, dojde tehdy, usmrtí-li pachatel úmyslně jiného v silném rozrušení ze strachu, zmatku, úleku nebo jiného omluvitelného hnutí myslí. Jedná se o typický afektdelikt, kdy afekt pachatele spočívá právě v silném rozrušení, které ale musí nutně plynout z omluvitelného hnutí myslí. Pouze takové případy totiž odůvodňují shovívavější postup vůči pachateli, a proto nebude možné použít ustanovení o zabití typicky tehdy, bude-li silné rozrušení pachatele vyvoláno jeho předchozím protiprávním

⁹⁴ K tomuto názoru srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 7 Tdo 184/2014. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 12. 2014]. Dále ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1489. ISBN 978-80-7400-428-5. Blíže k tomu i HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 205-206 a 208-213. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁹⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009, s. 83. ISBN 978-80-87212-21-9. Autor dále na straně 85 uvádí příklady důkazních prostředků, ze kterých lze vyjít při zjišťování přítomnosti privilegujících znaků v ust. § 141 TZ.

nebo jiným morálně závadným jednáním. Je tedy vyloučeno uvažovat o omluvitelném hnutí mysli na straně pachatele kupříkladu v situaci, kdy ve stavu silného rozrušení po spáchání jiného trestného činu při útěku zaútočí na zasahujícího policistu.⁹⁶

Silné rozrušení je duševní stav, pro nějž je typické, že pachatel vnitřně a zpravidla i navenek projevuje silné emoční vzrušení a neklid, které se projevují v průběhu činu a mají vliv na jeho další jednání. Je přitom bez významu, zda se na pachatelově rozrušení podílí též psychická predispozice plynoucí z jeho nervové lability či duševní poruchy, nebo zda je příčinou silného rozrušení výlučně omluvitelné hnutí mysli.⁹⁷ Pro aplikaci tohoto privilegujícího ustanovení je nezbytné, aby podnětem pachatelova rozrušení byla vysoce zátěžová situace, kterou lze objektivně považovat za obzvláště sociálně a psychicky náročnou či vyhrocenou, díky čemuž lze reakci pachatele na ni považovat za lidsky pochopitelnou (nikoliv však přiměřenou), což ovšem neplatí pro čin samotný, který nadále zůstává trestuhodným. Reakce pachatele na vyhrocenou situaci tedy musí být v kontextu jeho osobnosti zcela mimořádná – nejde o běžné silnější emoce, ale o stav, kdy vlivem vystupňovaných a neovladatelných příčin dochází u pachatele k nepříznivému působení na jeho rozumovou a volní složku, zúžení jeho vědomí a odstranění zábran, což ovlivňuje schopnost jeho racionální volby a snižuje míru úmyslného způsobení následku.⁹⁸ Zároveň však nemusí být nezbytně ovlivněna jeho schopnost ovládací či rozpoznávací, neboť znak silného rozrušení nelze směřovat s přičetností coby obecnou podmínkou trestní odpovědnosti.

Příčina rozrušení z omluvitelného hnutí mysli, ve kterém pachatel jednal, musí spočívat ve vnějších omluvitelných důvodech, nikoliv v záporných povahových vlastnostech pachatele, například když jednal ve zlobném afektu vyvolaném jeho zvýšenou agresivitou či když má sklon ke zneužívání návykových látek vyvolávajících

⁹⁶ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1063/2011. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 12. 2014].

⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 12. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 14/2011.

⁹⁸ K tomu blíže srov. HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 62-63, dále HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 206. ISBN 978-80-87146-48-4 a Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 12. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 14/2011.

u něj takové stavy.⁹⁹ Ve shodě s tímto Nejvyšší soud České republiky judikoval, že za silné rozrušení, které je omluvitelným hnutím mysli ve smyslu ust. § 141 TZ, nelze považovat takové, které bylo vyvoláno pachatelovým hněvem a vztekem ve spojení s vlivem požitých alkoholických nápojů. K tomu soud dále uvedl, že: „...*trestním zákoníkem předpokládaná zvláštní psychická dispozice pachatele tohoto zločinu ... musí korelovat s konkrétním vnějším podnětem, který takový zvláštní stav pachatele může vyvolat. V daném případě však hlavní příčinou jednání obviněného byla silná opilost, v níž propadl záchvatu vzteku, když mu hluk zahradní oslavy ze sousedství bránil usnout. Takováto banální příčina však sotva může vyvolat omluvitelnou pohnutku k tomu, aby obviněný jiného napadl s úmyslem jej usmrtit.*“¹⁰⁰

Z časového hlediska může silné rozrušení vzniknout u pachatele náhle či prudce, ale i postupně – například v důsledku rostoucích obav o život při pronásledování. Zpravidla se bude jednat o stav krátce trvajících, nicméně není vyloučeno ani jeho delší trvání.¹⁰¹

Ze znění skutkové podstaty tohoto trestného činu je jasně patrné, že je zde uveden pouze příkladný výčet omluvitelných hnutí mysli, ze kterých může plynout silné rozrušení pachatele, neboť ten musí jednat v silném rozrušení ze strachu, zmatku, úleku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli. Ze zákonodárcem zvolených výrazů „strach, zmatek, úlek“ plyne, že tyto příčiny, respektive druhy silného rozrušení mají mít především, avšak nikoliv bezvýhradně, obranný ráz.

Strach lze definovat jako nepříjemnou emoci, která vzniká v reakci na hrozící nebezpečí a která je doprovázena neurovegetativními projevy, jako jsou zpravidla zblednutí, zrychlené dýchání, bušení srdce či zvýšení krevního tlaku. Jedná se o běžnou

⁹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2013, s 198. ISBN 978-80-87576-69-4.

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 12. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 9-I/2012.

¹⁰¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1491. ISBN 978-80-7400-428-5. Ke shodnému názoru, že silné afektivní napětí může trvat i značně dlouhou dobu srov. HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009, s. 77. ISBN 978-80-87212-21-9. Autor zde vyjadřuje domněnku, že s ohledem na tuto skutečnost by bylo možno zařadit pod trestný čin zabití i některé případy tzv. společných či rozšířených sebevražd, kdy se např. pachatel (který nakonec přežije) i oběť rozhodnou v mimořádné existenční tísní či v důsledku osobního neštěstí spáchat vzájemnou sebevraždu nebo kdy se zoufalá matka z důvodů materiální nouze pokusí otrávit sebe a své děti. V těchto případech je třeba pečlivě zkoumat pachatelův skutečný záměr a jeho pohnutky.

odezvu na skutečné nebezpečí či ohrožení mající jedince připravit na útěk, únik nebo obranu.¹⁰² Znovu připomínám, že z hlediska aplikace ust. § 141 TZ je nezbytné, aby měl strach jako omluvitelné hnutí mysli vystupňovaný charakter a byl vyvolán mimořádně intenzivní a závažnou situací, přičemž je nutné taktéž zohlednit objekt trestného činu – půjde tedy především o alespoň částečně důvodné obavy o vlastní život nebo život blízkých osob, o obavy ze vzniku vážné újmy na zdraví či jiné bezprostředně hrozící těžké újmy. Poškozený se v těchto případech nemusí nacházet jen v postavení útočníka, ale může jít také o situace podobné krajní nouzi, kdy pachatel v panice jiného úmyslně usmrtí ze strachu o vlastní přežití vyvolaném kupříkladu přírodní pohromou (třeba za situace, kdy lavina smete ze srázu dva horolezce, kteří následně visí na jednom laně ze skály, a horolezec, který se nachází výše, z obavy, aby se lano nepřetrhlo a on nezahynul, odřízne část lana, na které níže visí ten druhý). V případě skutkového omylu pachatele ohledně hrozícího nebezpečí lze postupovat obdobně jako u domnělé nutné obrany, respektive krajní nouze.¹⁰³

Úlek lze z psychologického pohledu vymezit jako spontánní reakci s výrazným fyziologickým doprovodem na neočekávaný ohrožující podnět nebo situaci.¹⁰⁴ Úlek i zmatek představují duševní stavy projevující se zkratkovitými reakcemi, u kterých chybí konkrétní představa o ohrožení života jiné osoby, neboť pachatel je v tomto stavu veden výlučně cílem odstranit původce ohrožení, a nemá tak čas dostatečně vyhodnotit nastalou situaci. Jednání v úleku a zmatku je nutno odlišovat od domnělé nutné obrany prosté excesu a od jednání, u něž je dáno jen nedbalostní zavinění, jelikož pachatel zabití musí být s následkem v podobě smrti alespoň srozuměn.¹⁰⁵

Pojem jiného omluvitelného hnutí mysli trestní zákoník neobjasňuje a jeho bližší vymezení nechává na soudech. V literatuře jsou za něj označovány duševní stavy jako smutek a žal, ale i psychické stavy způsobené tělesnými změnami (kupříkladu silnou bolestí, vyčerpáním, vyhladověním) nebo pocity zoufalství z bezvýchodných osobních poměrů či pocity neřešitelnosti plynoucí z dlouhotrvajících a velmi stresujících vztahů

¹⁰² Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Strach>.

¹⁰³ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 64.

¹⁰⁴ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 643. ISBN 978-80-7367-686-5.

¹⁰⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 64.

(typicky partnerských a manželských krizí).¹⁰⁶ Za jiné omluvitelné hnutí myslí lze považovat i soucit s trpící osobou, která umírá. O usmrcení z útrpnosti jsem se již zmínila v rámci výkladu o subjektivní stránce trestného činu vraždy, nicméně bych ráda dodala, že mají-li být tyto případy kvalifikovány jako zabití, musí mít soucit pachatele s poškozeným charakter silného rozrušení. Lze si představit situaci, kdy se dcera dlouhodobě stará o svou nevléčitelně nemocnou ochrnutou matku, která v jednu chvíli dostane náhlý, velmi bolestivý záchvat a z posledních sil prosí dceru, aby už ukončila její trápení. Tento výjev dceru natolik silně rozruší, že ovládaná soucitem matku spontánně usmrtí podáním smrtelné dávky léku. Samozřejmě bude třeba vždy pečlivě zkoumat okolnosti konkrétního případu, a nebude-li shledáno v jednání pachatele naplnění znaků trestného činu zabití, bude nutno jej posoudit jako trestný čin vraždy dle ust. § 140 TZ.

Pod jiné omluvitelné hnutí myslí nebude možné kromě již výše zmíněných případů z judikatury podřadit zavrženíhodné duševní stavy pachatele (příkladem zmíněným literaturou je tzv. opojení z krve) a dále silné rozrušení kupříkladu ze vzteku či hněvu vyvolaného u pachatele byť pro něj nepříjemným, ale zákonným jednáním poškozeného – třeba při vymáhání oprávněného dluhu – nebo ze zavrženíhodné pohnutky (například odmítá-li se poškozený pachateli podvolit). Taktéž sem není možné řadit situace, kdy příčinou silného rozrušení je jednání poškozeného vyprovokované samotným pachatelem.¹⁰⁷

6.4.2 Předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného

K naplnění druhé z privilegujících okolností, která je ve skutkové podstatě trestného činu zabití uvedena, dojde tehdy, usmrtí-li pachatel úmyslně jiného v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného – jde o tzv. provokaci. „*Provokace vyjadřuje určitý podíl morální viny oběti na vyústění interpersonálního konfliktu*

¹⁰⁶ Např. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1492. ISBN 978-80-7400-428-5 nebo HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 207. ISBN 978-80-87146-48-4. Autor zde dále uvádí, že i když zákon dává přednost spíše reakcím obranného charakteru, nelze aplikaci ustanovení o zabití vyloučit předem ani tam, kde pachatel jednal v afektu hněvu, a to i tehdy, nebude-li možno dovést provokaci jako druhý privilegující znak v zákonem požadované intenzitě. „*Může jít např. o extrémní případy tzv. „přenosu afektu“, kdy mimořádnými vnějšími okolnostmi silně stresovaný pachatel zaútočí na základě méně závažného příkoří ze strany třetí osoby.*“

¹⁰⁷ Blíže srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1492 a 1495. ISBN 978-80-7400-428-5.

v závažný násilný trestný čin, přičemž tento podíl viny zároveň umožňuje posoudit reakci pachatele shovívavěji z hlediska trestního práva.“¹⁰⁸ Jak jsem již uvedla výše, ztotožňuji se s názorem, že tento polehčující znak je samostatný a nezávislý na omluvitelném hnutí mysli (byť se tyto znaky vzájemně nevylučují a mohou se prolínat), neboť provokace spočívá ve zvláštní pohnutce pachatele, a ne v mimořádném duševním stavu, jakým je právě první z těchto znaků. Není proto vyloučeno, aby pachatel jednal v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného dokonce s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, což si lze představit kupříkladu u dlouhodobě týraných žen usmrcujících své trýznitele. Toto pojetí hodnotím kladně, jelikož v opačném případě by bylo nutno kvalifikovat takové usmrcení domácího tyrana terorizovanou ženou jako vraždu podle druhého odstavce, čímž bychom ale opět naráželi na problém v podobě nedostatečné možnosti zohlednit specifickou ospravedlňující pohnutku pachatele a z toho vyplývající nepřiměřeně přísný postih.

Za předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného ve smyslu tohoto trestného činu lze označit takové jeho chování, které se vyznačuje tím, že: „výrazně odporuje morálním zásadám, svědčí o závažném morálním narušení jednajících osoby, ukazuje na její značnou bezohlednost k zájmům jiných osob, vyhraněné sobectví, zjevnou neúctu a přezíravost k jiným osobám apod. Zavrženíhodnost tedy vyjadřuje ostrý morální odsudek.“¹⁰⁹ Z tohoto plyne, že ne každá provokace bude odůvodňovat shovívavější postih pachatele podle ust. § 141 TZ, jelikož je třeba mít neustále na zřeteli, že pachatel útočí na lidský život jako hodnotu zcela mimořádného významu, a z tohoto důvodu by se předmětné ustanovení mělo vykládat spíše restriktivně.¹¹⁰ Proto je nutné zavrženíhodným jednáním pro účely tohoto trestného činu chápat takové vědomé a úmyslné chování poškozeného, které je dle celospolečenských měřítek považováno za mimořádně zlé, zraňující a pro druhé ponižující či působící anebo hrozící jim způsobit závažnou újmu na jejich právech. Toto jednání může mít povahu jak fyzických, tak i psychických útoků. Může jít o zraňující zásahy do sféry lidské svobody a důstojnosti

¹⁰⁸ HOŘÁK, Jaromír. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Kriminallistika, 2010, č. 2, s. 104.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. 7 Tdo 18/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 12. 2014]. Obdobně i Zobečňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/1976, s. 226-227.

¹¹⁰ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1115/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 12. 2014].

jako třeba domácí násilí, šikana či sexuální vydírání, jakož i citelné zásahy do osobní cti a pověsti pachatele, které lze spatřovat například v šíření nepravdivých údajů ve smyslu trestného činu šíření pomluvy, jakož i těch pravdivých, způsobilých stejně tak značnou měrou ohrozit jeho vážnost. Není tudíž vyžadováno, aby předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného naplňovalo znaky trestného činu či přestupku. Zároveň však není možné spatřovat v každém trestném činu zavrženíhodné jednání podle ust. § 141 TZ – typicky nepůjde o zabití v případě, usmrtí-li majitel obchodu sprejera, kterého přistihne při malování na jeho výlohu.¹¹¹ Pokud jde o fyzické útoky menší intenzity či běžné verbální útoky, soudy v nich zcela v souladu s restriktivním výkladem nespátřují naplnění znaku provokace. Tak třeba zraňující úder pěstí, které nezanechaly stopy, nelze považovat za útok ohrožující život nebo závažně ohrožující zdraví, a nelze ho tak hodnotit jako zavrženíhodné jednání poškozeného.¹¹² Totéž platí o pouhém pronášení vulgárních nadávek vůči pachateli.¹¹³ Nejvyšší soud České republiky neshledal naplnění tohoto znaku ani ve skutečnosti, že dlužník oddálil platbu dlužné částky vůči svému věřiteli, neboť toto jednání, byť v rozporu se zásadami morálky, avšak nikoli v tak výrazné míře, nelze považovat za zavrženíhodné ve smyslu tohoto ustanovení.¹¹⁴

S vyšší obezřetností je třeba přistupovat k případům, u kterých spočívá předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného v útoku proti majetku. Kvalifikace usmrcení takové osoby jako trestného činu zabití bude vyžadovat, aby se jednalo o mimořádně intenzivní zásah do majetkové sféry, který znamená existenční ohrožení postižených osob, citelné zhoršení životní úrovně, pád do chudoby či značné sociální nejistoty, anebo jde zároveň o významný zásah do osobnostní sféry (například úmyslné zničení pachatelova vlastního mimořádně cenného uměleckého díla).¹¹⁵

Dikce skutkové podstaty nevyžaduje, aby zavrženíhodné jednání poškozeného směřovalo přímo vůči pachateli. Není tak vyloučeno, aby pachatel zabití reagoval usmrcením poškozeného na příkoří, kterého se dopustil na třetích osobách, ať již

¹¹¹ K charakteru provokace srov. HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 214. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹¹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 7 Tdo 184/2014. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 12. 2014].

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 9. 2010, sp. zn. 7 Tdo 901/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 12. 2014].

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. 7 Tdo 18/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 12. 2014].

¹¹⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 214. ISBN 978-80-87146-48-4.

pachateli blízkých, či nikoliv. Příkladem může být usmrcení souseda, kterého přistihne při znásilňování jeho nezletilé dcery. Na druhou stranu je nezbytné, aby nebyla dána důvodná pochybnost o tom, že se zavrženíhodného jednání dopustil právě poškozený, nikoliv někdo jiný nebo neznámý.¹¹⁶ Nejvyšší soud České republiky k tomu uvedl, že naplnění této privilegující okolnosti nelze spatřovat v krádeži železného šrotu, jehož hodnota se pohybuje v rámci jednotek tisíců korun, byť k jeho krádežím došlo opakovaně již v minulosti, aniž by však zároveň bylo spolehlivě zjištěno, že se předchozích krádeží dopustili právě tito poškození. Za takových podmínek nelze v souladu s výše uvedeným výkladem považovat počínání poškozených za zavrženíhodné jednání způsobilé vyvolat mimořádnou újmu na právech pachatele, jež by pro něj znamenala existenční ohrožení (a zároveň ho nelze považovat ani za způsobilé vyvolat na straně pachatele silné rozrušení z omluvitelného hnutí mysli).

Ze zákonodárcem užití formulace „v důsledku“ je zřejmé, že naprosto rozhodující nebo výlučnou pohnutkou, pro kterou pachatel na poškozeného útočí, musí být právě jeho zavrženíhodné jednání, a proto mezi těmito prvky musí být dána nepochybná a jednoznačná příčinná souvislost. To ovšem neznačí, že by pachatel musel reagovat na zavrženíhodné jednání bezprostředně nebo jen s krátkým časovým odstupem. Pro zachování příčinné souvislosti je v daném případě nutné, aby v době spáchání činu na pachatele nadále působily zraňující, ponižující či jiné negativní účinky zavrženíhodného jednání poškozeného, které se odráží v chování pachatele a ovlivňují jeho city, emoce či obvyklé vnímání reality a které mohou přetrvávat i značnou dobu poté, co se poškozený příkoří na pachateli dopustil. Pokud by tomu tak nebylo, bylo by možno v činu pachatele spatřovat pouhou snahu pomstít se poškozenému, eventuálně vzít jeho potrestání do vlastních rukou, v čemž by ale nešlo spatřovat lidsky pochopitelné jednání zasluhující shovívavější přístup.¹¹⁷ Z hlediska kvalifikace trestného činu coby zabití je též nezbytné, aby jednání poškozeného, na nějž pachatel reagoval smrtícím útokem, nebylo důsledkem pachatelovy předchozí provokace, neboť by v takovém případě nebyl veden ospravedlňující pohnutkou. To by bylo ještě

¹¹⁶ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 12. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 14/2011.

¹¹⁷ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 15. 12. 2014]. Publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 47/2013.

výrazněji patrné v případech, kdy by pachatel jednání poškozeného vyprovokoval s úmyslem, aby jej následně usmrtil.

I u zabití ve formě provokace se lze domnívat, že takto budou mnohdy kvalifikovány případy, v nichž pachatel překročil meze nutné obrany, ať již jde o vybočení intenzivní, spočívající v nepřiměřenosti obrany, nebo zřejmě častěji extenzivní, kdy pachatel reagoval na útok na zájem chráněný trestním zákonem až po jeho skončení za pouhého přetrvávání jeho následků – příkladmo lze uvést situaci, kdy si po skončení sportovního utkání vyhlédnou naštvání příznivci prohraného týmu osamoceného fanouška z týmu vítězného, kterého surově, téměř až do bezvědomí zmlátí, ten však až při jejich odchodu sebere zbytky posledních sil, vytáhne z kapsy nůž a zezadu jednoho muže smrtící ranou bodne. Mezi vybočením z nutné obrany a zabitím ovšem není možné klást rovnítko, neboť excessu se lze dopustit i v reakci na chování poškozeného, které dle jeho povahy nelze označit za zavrženíhodné ve smyslu skutkové podstaty zabití.

7. Formy úmyslných usmrcení v německém trestním právu

Závěrem jsem se rozhodla zařadit do své diplomové práce exkurz do zahraniční právní úpravy, v rámci něhož si dovoluji nastínit formy úmyslných usmrcení v Německu. Považuji totiž za velmi přínosné nahlédnout do dané problematiky některého z jiných států, neboť nejen že zahraniční úpravy sloužily za vzor při tvorbě nového trestního zákoníku, ale mohou sloužit i k prohloubení hodnocení české právní úpravy a tím i návrhům *de lege ferenda*.

Úmyslná usmrcení jsou v Německu upravena v šestnáctém oddílu – nazvaném Trestné činy proti životu – zvláštní části trestního zákoníku (*Strafgesetzbuch*, dále jen „StGB“) ze dne 15. května 1871, v platném znění.¹¹⁸ Jedná se o trestný čin vraždy (*Mord*) upravený v ust. § 211 StGB, trestný čin zabití (*Totschlag*) upravený v ust. § 212 StGB a trestný čin usmrcení na žádost (*Tötung auf Verlangen*) upravený v ust. § 216 StGB. Tématem výkladu bude kromě výše uvedených ustanovení i méně závažný případ zabití (*Minder schwerer Fall des Totschlags*) obsažený v ust. § 213 StGB, který je v systematické úmyslných usmrcení pokládán spíše za pravidlo pro ukládání trestu (*Strafzumessungsregel*) než za další trestný čin. Vzájemný vztah těchto ustanovení je

¹¹⁸ Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>.

ovšem předmětem sporů mezi naukou a rozhodovací praxí soudů. Proto dříve než přistoupím k výkladu jednotlivých paragrafů, je třeba zejména objasnit, v jakém vztahu jsou k sobě trestné činy vraždy, zabití a usmrcení na žádost.

Dle názorů nauky tvoří základní skutkovou podstatu úmyslných usmrcení trestný čin zabití a trestné činy vraždy a usmrcení na žádost jsou jen jeho tzv. nesamostatnými obměnami (*unselbstständige Abwandlungen*), kdy vražda představuje kvalifikovanou a usmrcení na žádost privilegovanou skutkovou podstatu. Naopak dle výkladu Spolkového soudního dvora je třeba na tyto dva trestné činy pohlížet jako na zcela samostatné a na zabití nezávislé skutkové podstaty s druhově vlastním obsahem protiprávnosti. Znaký skutkové podstaty vraždy tak považuje za trest odůvodňující, nikoliv za trest zpříšňující. Tento rozdílně viděný vztah trestných činů má praktický význam z hlediska trestání účastníků.¹¹⁹

Již z tohoto obecného výkladu je zřejmé, že se skladba úmyslných útoků proti životu včetně jejich vzájemného uspořádání v naší a německé úpravě dosti liší. Přijde mi především nevhodné, že je zabití vnímáno jako základní skutková podstata, zatímco pro kvalifikaci jednání jako vraždy musí být naplněny celkem nejasně formulované vražedné znaky.

7.1 Trestný čin zabití (*Totschlag*)

§ 212 *Zabití*¹²⁰

- (1) *Kdo jiného usmrtí, aniž by byl vrahem, bude jako pachatel zabití potrestán trestem odnětí svobody v trvání nejméně pěti let.*
- (2) *V obzvlášť závažných případech, nechť je uložen trest odnětí svobody na doživotí.*

¹¹⁹ WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil I*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 23-24. ISBN 978-3-8114-8017-9. Shodně i JOECKS, Wolfgang. *Strafgesetzbuch: Studienkommentar*. 8. Aufl. München: Beck, 2009, xvi, s. 359. ISBN 978-3-406-58479-4.

¹²⁰ § 212 Totschlag:

(1) Wer einen Menschen tötet, ohne Mörder zu sein, wird als Totschläger mit Freiheitsstrafe nicht unter fünf Jahren bestraft.

(2) In besonders schweren Fällen ist auf lebenslange Freiheitsstrafe zu erkennen.

Překlad do českého znění čerpán z: HOŘÁK, Jaromír. *Vyprovokované zabití v německém trestním právu*. Kriminallistika, 2008, č. 4, s. 256.

Byť není trestný čin zabití zařazen v rámci systematiky úmyslných usmrcení na první místo (tím je trestný čin vraždy), rozhodla jsem se mu věnovat nejdříve, neboť jak bylo právě zmíněno, je právní teorií pokládán za základní skutkovou podstatu. Tu naplní dle ust. § 212 odst. 1 StGB ten, kdo jiného usmrtí, aniž by byl vrahem. Na první pohled je jasně patrné, že je zabití vymezeno negativně vůči vraždě, a proto bude nutno v konkrétním případě nejprve zkoumat, zda není dán některý ze znaků vraždy podle ust. § 211 odst. 2 StGB. Trestem za tento čin je odnětí svobody nejméně na pět let.

Předmětem ochrany může být jen živý člověk odlišný od pachatele – z tohoto důvodu není tudíž ani v německém právu trestná sebevražda, respektive pokus o ni (ovšem navíc není trestná ani účast na sebevraždě). I zde je trestněprávní ochrana poskytována jedinci dle převažujících názorů již od počátku porodu, což lze dovodit z již zrušeného ustanovení § 217 StGB o trestném činu usmrcení dítěte (*Kindestötung*), kterého se matka (nemanželského) dítěte mohla dopustit již při porodu. Okamžikem, kdy se lidský plod mění v samostatného jedince, je při přirozeném porodu nástup děložních stahů, kterými začínají pokusy o vypuzení dítěte z těla matky, při císařském řezu se za tento okamžik považuje otevření dělohy.¹²¹ Do této doby je lidský plod chráněn skrze svou matku prostřednictvím ustanovení o přerušení těhotenství. Jako trestný čin zabití je nutno posoudit i usmrcení osoby nevléčitelně nemocné či zraněné, u níž byla smrt jen otázkou krátkého času, jelikož je bez rozdílu chráněn i život dohasínající. Trestněprávní ochrana končí smrtí člověka, kterou se stejně jako v naší úpravě chápe nevratná a celková ztráta mozkové činnosti, tedy smrt mozku.¹²²

Objektivní stránka skutkové podstaty spočívá v usmrcení jiného, čímž se rozumí zapříčinění smrtelného následku, přičemž není významné, jakým způsobem a jakými prostředky k němu došlo. Je však třeba mít na paměti, že pokud by byl činem naplněn některý z kvalifikačních znaků obsažených v ust. § 211 odst. 2 StGB, šlo by již o trestný čin vraždy, a nikoliv zabití. Jednání pachatele může i zde spočívat jak v konání, tak i v opomenutí za podmínek obsažených v ust. § 13 StGB.

Z hlediska subjektivní stránky je u zabití vyžadováno zavinění ve formě úmyslu, a to buď přímého, anebo nepřímého. Úmysl pachatele musí vždy směřovat k usmrcení jiného.

¹²¹ RENGIER, Rudolf. *Strafrecht: besonderer Teil II.* 4., völlig neubearbeitete Aufl. München: Beck, 2002, XXV, s. 8-9. ISBN 3-406-49263-0.

¹²² Tamtéž, s. 10.

7.1.1 Obzvlášť závažný případ zabití (besonders schwerer Fall des Totschlags)

Ustanovení § 212 odst. 2 StGB představuje předpis pro ukládání trestu, který stanovuje doživotní trest odnětí svobody pro obzvlášť závažné případy zabití. Co se ovšem těmito případy rozumí, není v zákoně blíže specifikováno, což neshledávám jako příliš vhodné. Ustanovení počítající s nejpřísnějším trestem by mělo uvádět určitý výčet příkladů, které by pod něj bylo možno podřadit.

Předpokladem pro zpřísnění trestu je, aby vina pachatele projevená v činu byla ve srovnání s běžnými případy dle prvního odstavce tak mimořádně velká, že se jeho jednání vyrovnává jednání vražednému. Pouhá blízkost okolností charakterizujících čin nebo pachatele k některému z vražedných znaků však nepostačuje, mnohem více se musí dostavit momenty zvláštního významu, které zvyšují vinu pachatele.¹²³ To lze spatřovat třeba v situaci, ve které pachatel usmrtí více osob, jen aby byl útok vůči jediné oběti úspěšný, nebo může použití obzvlášť závažného případu odůvodňovat zvláštní nebezpečnost projevená v činu profesionálního zločince.¹²⁴ Při právní kvalifikaci si soudci musí počínat velmi opatrně a mít vždy na paměti, že vražda je k zabití ve vztahu speciality, a proto je zapotřebí nejprve vyloučit aplikaci vražedných znaků.

7.1.2 Méně závažný případ zabití (minder schwerer Fall des Totschlags)

§ 213

***Méně závažný případ zabití*¹²⁵**

Byl-li pachatel zabití bez vlastní viny vyprovokován k hněvu a tím na místě stržen k činu zlým nakládáním nebo těžkou urážkou způsobenou jemu nebo jeho rodinnému příslušníku usmrčenou osobou, nebo jde-li z jiných důvodů o případ méně závažný, bude trest uložen v rozmezí od jednoho roku do deseti let odnětí svobody.

¹²³ WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil 1*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 27. ISBN 978-3-8114-8017-9.

¹²⁴ JÄHNKE, Burkhard; LAUFHÜTTE, Heinrich Wilhelm; ODERSKY, Walter. *StGB: Leipziger Kommentar: Großkommentar*. 11., neubearbeitete Aufl. Berlin: Walter de Gruyter, 2002, s. 134. ISBN 3-11-017425-1.

¹²⁵ § 213 Minder schwerer Fall des Totschlags:

War der Totschläger ohne eigene Schuld durch eine ihm oder einem Angehörigen zugefügte Mißhandlung oder schwere Beleidigung von dem getöteten Menschen zum Zorn gereizt und hierdurch auf der Stelle zur Tat hingerissen worden oder liegt sonst ein minder schwerer Fall vor, so ist die Strafe Freiheitsstrafe von einem Jahr bis zu zehn Jahren.

Překlad do českého znění čerpán z: HOŘÁK, Jaromír. *Vyprovokované zabití v německém trestním právu*. Kriminallistika, 2008, č. 4, s. 256.

Ustanovení § 213 StGB snižuje rámec pro potrestání od jednoho do deseti let trestu odnětí svobody u méně závažných případů zabití. Na rozdíl od ust. § 212 odst. 2 StGB, ve kterém je obsažena nepojmenovaná možnost zpřísnění trestu, je případ méně závažného zabití upraven v samostatném pojmenovaném paragrafu. V Německu nepanuje úplná shoda o charakteru tohoto ustanovení, nicméně jak jsem již dříve zmínila, podle převažujícího názoru se jedná jen o pravidlo pro ukládání trestu vztahující se pouze k trestnému činu zabití – tedy prakticky o třetí odstavec ust. § 212 StGB – nikoliv o privilegovanou skutkovou podstatu k tomuto trestnému činu.¹²⁶ Ustanovení v sobě zahrnuje dvě alternativy – v rámci první se hovoří o tzv. vyprovokovaném zabití (*provozierter Totschlag*) a druhou alternativu pak tvoří generální klauzule umožňující postihnout i jiný méně závažný případ zabití.

Co se týče vyprovokovaného zabití, není jediným rozdílem mezi českou a německou úpravou sama povaha tohoto ustanovení, nýbrž především skutečnost, že je v Německu vyžadována kombinace afektu a provokace usmrcenou osobou. Pachatel zabití tedy musí být bez vlastní viny vyprovokován k hněvu a tím na místě stržen k činu zlým nakládáním nebo těžkou urážkou, kterou mu nebo jeho rodinnému příslušníkovi způsobil poškozený. Smyslem úpravy je chránit pachatele, jenž jedná v oprávněném hněvu a u nějž je dána mnohem menší míra viny, před plným trestem stanoveným pro trestný čin zabití. Shovívavější postih si zaslouží taková situace, ve které se zabití poškozeného jeví jako lidsky pochopitelná reakce na předchozí těžké příkoří, kterého se dopustil. Závažnost způsobeného příkoří se musí posuzovat dle objektivních měřítek, přičemž je třeba vzít v úvahu všechny okolnosti daného případu.¹²⁷ I zde je třeba, aby bylo předmětné ustanovení vykládáno restriktivně, neboť míra závažnosti provokujícího chování musí odpovídat lidskému životu jako hodnotě zcela mimořádného významu.

Pod pojmem zlého nakládání (*Misshandlung*) se rozumí úmyslný fyzický útok bez ohledu na to, zda byl dokonán, či zůstal jen ve stádiu pokusu. Těžkou urážku (*schwere Beleidigung*) představují útoky na lidskou čest a důstojnost, přičemž se jedná

¹²⁶ JOECKS, Wolfgang. *Strafgesetzbuch: Studienkommentar*. 8. Aufl. München: Beck, 2009, xvi, s. 382. ISBN 978-3-406-58479-4 a WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil I*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 51. ISBN 978-3-8114-8017-9.

¹²⁷ WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil I*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 51-52. ISBN 978-3-8114-8017-9.

o každé příkoří překračující běžnou míru.¹²⁸ Je nezbytné, aby se sama oběť dopustila provokujícího jednání, a to buď přímo vůči pachateli, nebo jeho rodinnému příslušníkovi (tento pojem je vymezen v ust. § 11 odst. 1, bod 1. StGB). Afekt pachatele nemusí spočívat pouze v hněvu, ale může jít též o všechny stenické podněty jako například vztek či rozhořčení. Přitom je nutné, aby pachatel nezavinil jednání oběti, jímž jej oběť k činu vyprovokovala – pachatel tedy nesmí v daném okamžiku zavdat poškozenému žádnou dostatečnou příčinu k jeho provokujícímu chování.¹²⁹ Zákonem vyžadovaný znak „na místě“ (*auf der Stelle*) neznamena, že by usmrcení muselo bezprostředně časově následovat po provokaci – rozhodující je pouze to, zda byl pachatel při svém rozhodnutí spáchat čin a při jeho realizaci pod ovládajícím vlivem afektu vyvolaného obětí. Slovní spojení „stržen k činu“ (*zur Tat hingerissen*) pak popisuje příčinnou souvislost – smrtící jednání pachatele musí být vyvoláno jeho afektem zapříčiněným provokací ze strany poškozeného.¹³⁰ Závěrem bych ještě doplnila, že budou-li dány v konkrétním případě okolnosti této první alternativy, bude vyprovokované zabití mírněji trestné vždy bez ohledu na soudcovskou úvahu.

Při porovnání ustanovení o vyprovokovaném zabití v německém a českém právu nalezneme některé společné či podobné znaky, avšak i odlišnosti. Tou nejdůležitější je již výše zmíněná skutečnost, že v české úpravě obtojí pohnutka pachatele v podobě předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného sama o sobě bez ohledu na afekt. Z této skutečnosti, ale například i z faktu, že pachatel zabití může činem reagovat na příkoří, kterého se poškozený dopustil i na třetích „neznámých“ osobách, plyne, že naše úprava dopadá na větší počet omluvitelných případů, což vnímám jako lepší řešení.

Dle druhé alternativy může být mírněji potrestán i pachatel jiného méně závažného případu zabití. Zde bude vždy záležet na úvaze soudce, zda podle okolností případu shledá důvod pro jeho mírnější posouzení ve smyslu této alternativy. Rozhodující přitom je, jestli se celkový obraz činu včetně všech subjektivních momentů a osobnosti pachatele odchyluje v podstatné míře od průměrných případů zabití dle ust. § 212 odst. 1 StGB vyskytujících se v praxi, a s ohledem na to se použití trestní

¹²⁸ JÄHNKE, Burkhard; LAUFHÜTTE, Heinrich Wilhelm; ODERSKY, Walter. *StGB: Leipziger Kommentar: Großkommentar*. 11., neubearbeitete Aufl. Berlin: Walter de Gruyter, 2002, s. 137. ISBN 3-11-017425-1.

¹²⁹ JOECKS, Wolfgang. *Strafgesetzbuch: Studienkommentar*. 8. Aufl. München: Beck, 2009, xvi, s. 383-384. ISBN 978-3-406-58479-4.

¹³⁰ Tamtéž, s. 384.

sazby z tohoto ustanovení jeví jako nepřiměřeně přísné. Nutné je celkové zvážení všech okolností relevantních pro hodnocení činu a jeho pachatele, přičemž je bez významu, tkví-li tyto okolnosti v činu samém nebo jej doprovázejí, následují ho či mu předcházejí. Jako pomocné kritérium mohou sloužit znaky uvedené v provokační variantě, ale nelze se samozřejmě omezovat pouze na ně. Tak například přichází v úvahu posoudit jako jiný méně závažný případ zabití skutek pachatele jednajícího v omylu o provokujícím chování poškozeného (neboť omyl vylučuje užití první alternativy), a to zejména z důvodu existence afektu na straně pachatele.¹³¹ Podle představy zákonodárce by pod tuto variantu měly po zrušení ust. § 217 StGB o trestném činu usmrcení dítěte spadat činy spočívající v usmrcení novorozence matkou při porodu nebo bezprostředně po něm¹³², jelikož německý trestní kodex na rozdíl od českého již neobsahuje privilegovanou skutkovou podstatu dopadající na takové případy.

7.2 *Trestný čin vraždy (Mord)*

§ 211 *Vražda*¹³³

- (1) *Vrah bude potrestán trestem odnětí svobody na doživotí.*
- (2) *Vrahem je ten, kdo pro pouhé potěšení, za účelem pohlavního uspokojení, ze ziskovosti nebo z jiných nízkých pohnutek, zákeřně nebo surově nebo obecně nebezpečnými prostředky nebo za účelem usnadnění nebo zakrytí jiného trestného činu usmrtí člověka.*

Trestný čin vraždy obsažený v ust. § 211 StGB je dle názoru právní teorie kvalifikovanou skutkovou podstatou k trestnému činu zabití v ust. § 212 StGB. Stejně jako v případě zabití jde o úmyslné usmrcení jiného, k němuž ovšem musí přistoupit některý z vražedných znaků (*Mordmerkmale*) vymezených ve druhém odstavci. Tyto znaky, jimiž se budu blíže zabývat v navazujícím výkladu, lze členit do tří skupin –

¹³¹ WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil I*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 52. ISBN 978-3-8114-8017-9.

¹³² HOHMANN, Olaf a SANDER, Günther M. *Strafrecht: besonderer Teil II*. München: Beck, 2000, XXXIII, s. 6. ISBN 3-406-44097-5.

¹³³ § 211 Mord:

(1) Der Mörder wird mit lebenslanger Freiheitsstrafe bestraft.

(2) Mörder ist, wer aus Mordlust, zur Befriedigung des Geschlechtstriebes, aus Habgier oder sonst aus niedrigen Beweggründen, heimtückisch oder grausam oder mit gemeingefährlichen Mitteln oder um eine andere Straftat zu ermöglichen oder zu verdecken, einen Menschen tötet.

Překlad do českého znění čerpán z: HOŘÁK, Jaromír. *Vyprovokované zabití v německém trestním právu*. Kriminallistika, 2008, č. 4, s. 256.

vrahem je ten, kdo jiného usmrtí ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky, zvlášť zavrženíhodným způsobem nebo za zvlášť zavrženíhodným účelem. První odstavec stanovuje pro vraha doživotní trest odnětí svobody. Tato absolutní hrozba trestu bude v souladu s principem právního státu a zásadou proporcionality spravedlivá jen tehdy, bude-li její užití omezeno jen na případy vyznačující se zvlášť zavrženíhodným charakterem a bude-li potrestání pachatele ve vztahu k závažnosti činu a míře jeho viny přiměřené. Proto je třeba vražedné znaky vždy vykládat restriktivně.¹³⁴

Jak je ze znění ust. § 211 odst. 2 StGB patrné, většina vražedných znaků je postižitelná i dle naší právní úpravy v rámci ust. § 140 odst. 3 TZ, nadto však disponuje český trestní kodex dalšími zvlášť přitěžujícími okolnostmi, takže jejich okruh je ve srovnání s Německem širší.

7.2.1 Vražda ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky

První skupina vražedných znaků spočívající ve zvlášť zavrženíhodné pohnutce pachatele se řadí k subjektivní stránce skutkové podstaty. Zákon příkladmo uvádí spáchání vraždy pro pouhé potěšení z činu (*Mordlust*), za účelem pohlavního uspokojení (*zur Befriedigung des Geschlechtsriebs*) nebo ze ziskčnosti (*Habgier*). Díky generální klauzuli budou stejně postihovány i jiné, v zákoně blíže nespecifikované nízké pohnutky (*sonst niedrige Beweggründe*).

Pouhé potěšení ze spáchání vraždy je dáno tehdy, když podnět k samotnému činu pochází z přání pachatele vidět umírat jiného člověka. Jediným účelem jednání je tedy smrt oběti jako taková. Příkladem může být usmrcení ze zvědavosti, vychloubačství, čisté svévole nebo z důvodu vyplnění volného času.¹³⁵

Provedení činu za účelem pohlavního uspokojení lze spatřovat ve třech situacích: za prvé vraždí z této nízké pohnutky ten, kdo již v samotném usmrcovacím aktu shledává pohlavní uspokojení, dále také pachatel, který usmrtí člověka z důvodu uspokojení pohlavního chtíče na mrtvole (nekrofilie), a konečně také sexuální zločinec jednající v nepřímém úmyslu usmrtit, který užije násilí v zájmu nerušeného pohlavního požitku a přitom je se smrtí oběti jako možným následkem svého chování smířen.¹³⁶

¹³⁴ WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil I*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 28. ISBN 978-3-8114-8017-9.

¹³⁵ Tamtéž, s. 30.

¹³⁶ JOECKS, Wolfgang. *Strafgesetzbuch: Studienkommentar*. 8. Aufl. München: Beck, 2009, xvi, s. 369. ISBN 978-3-406-58479-4.

Pod vraždou ze ziskčnosti či doslova hamižnosti je třeba vidět více, než jen pouhý obohacovací záměr – rozumí se jí nevázaná a bezohledná touha po zisku za každou cenu. Pachatel předpokládá, že se jeho majetek v důsledku smrti oběti přímo zvětší nebo že mu v jejím důsledku vznikne naděje na bezprostřední rozmnožení majetku. Podle převažujících názorů je přitom lhostejné, zda se má jednat o majetkový přírůstek nebo vyhnouti se výdajům. Na hamižné jednání se zpravidla usuzuje z nezřízeného pudového sobectví.¹³⁷ Typickým příkladem je loupežná vražda, vražda na objednávku nebo usmrcení oběti za účelem vyplacení jejího životního pojištění.

Kromě výše uvedených přicházejí v úvahu i jiné nízké pohnutky, které stojí dle všeobecného morálního hodnocení na nejnižším stupni v žebříčku hodnot a které svědčí o nespoutaném pudovém sobectví, a proto jsou vnímány jako obzvlášť zavrženíhodné. Může jimi být třeba zlost, nenávist či pomstychtivost.¹³⁸

7.2.2 Vražda spáchaná zvlášť zavrženíhodným způsobem

Jelikož znaky druhé skupiny charakterizují zvlášť zavrženíhodný způsob spáchání trestného činu, je tato skupina řazena k objektivní stránce skutkové podstaty. Přísněji je postihován pachatel, který jiného usmrtí zákeřně (*heimtückisch*), surově (*grausam*) nebo obecně nebezpečnými prostředky (*mit gemeingefährlichen Mitteln*).

Zákeřně jedná pachatel, který vědomě využívá k usmrcení oběti její důvěřivosti a na ni se zakládající bezbrannosti, přičemž důvěřivá je taková osoba, která nepředvidá žádný útok, a proto nemá buď žádnou, nebo jen omezenou možnost se bránit. Oběť tedy musí být bezbranná právě v důsledku své důvěřivosti, což znamená, že mezi těmito prvky musí existovat příčinný vztah. Zpravidla bude toto naplněno například při usmrcení spící osoby nebo při otrávení prostřednictvím podání jedu v potravě.¹³⁹

Vraždu spáchá surovým způsobem ten, kdo na základě bezcitného a nemilosrdného smýšlení působí oběti v rámci vražedného jednání zvlášť těžké útrapy tělesného nebo duševního rázu, a to prostřednictvím délky, intenzity nebo opakování zraňujícího počínání. K naplnění tohoto znaku postačí, když pachatele výše uvedené

¹³⁷ WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil I*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 30-31. ISBN 978-3-8114-8017-9.

¹³⁸ HOHMANN, Olaf a SANDER, Günther M. *Strafrecht: besonderer Teil II*. München: Beck, 2000, XXXIII, s. 24-25. ISBN 3-406-44097-5.

¹³⁹ Tamtéž, s. 12-14.

smýšlení ovládne až při činu, nemusí v něm být zakořeněno. Příkladem lze uvést usmrcení malého dítěte vyhladověním.¹⁴⁰

Posledním znakem druhé skupiny je usmrcení jiného obecně nebezpečnými prostředky. Těmi se rozumí takové prostředky, jejichž použití může ohrozit na těle nebo životě větší počet nezúčastněných osob, protože pachatel nemůže mít v konkrétní situaci působení tohoto prostředku bezpečně pod kontrolou. Tento způsob provedení činu svědčí o zvláštní bezohlednosti pachatele, neboť ten ve snaze dosáhnout svého cíle vystavuje třetí osoby nevypočitatelnému nebezpečí. V praxi se může jednat o případy zhářství, užití výbušnin nebo otrávení jídla v kotli společné kuchyně.¹⁴¹

7.2.3 Vražda spáchaná za zvlášť zavrženíhodným účelem

Poslední skupina, kterou tvoří znaky záležející ve spáchání trestného činu vraždy za zvlášť zavrženíhodným účelem, souvisí se subjektivní stránkou skutkové podstaty. Zákon zde uvádí dvě modalities, kterými jsou usmrcení jiného za účelem usnadnění jiného trestného činu (*andere Straftat ermöglichen*) nebo zakrytí jiného trestného činu (*andere Straftat verdecken*).

Zavrženíhodnost záměru spočívajícího v usnadnění jiného trestného činu plyne ze skutečnosti, že usmrcení osoby slouží ke spáchání dalšího kriminálního jednání. Pachatel je ochotný učinit vše, aby prosadil své zločinné cíle, což svědčí o jeho opovrženíhodném smýšlení a obzvlášť vysoké nebezpečnosti. Usmrtí-li naproti tomu pachatel jiného za účelem zakrytí jiného trestného činu, vychází tento účel často z konfliktní situace a z úsilí pachatele, aby se vyhnul (nebo osoba jemu blízká) hrozícímu trestnímu stíhání. Jde o zakrytí předchozího trestného činu jako takového nebo také zakrytí stop, které by mohly při bližším zkoumání poskytnout informace o jeho důležitých okolnostech. Zákon vyžaduje, aby čin, který má být usnadněn nebo zakryt, byl nutně trestným činem, ovšem je lhostejné, zda se jedná o trestný čin vlastní nebo cizí, přičemž postačí, existuje-li tento pouze v představě pachatele.¹⁴²

¹⁴⁰ WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil 1*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 33. ISBN 978-3-8114-8017-9.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil 1*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 37-38. ISBN 978-3-8114-8017-9.

7.3 Trestný čin usmrcení na žádost (*Tötung auf Verlangen*)

§ 216 Usmrcení na žádost¹⁴³

- (1) Kdo jiného usmrtí na jeho výslovnou a vážně míněnou žádost, bude potrestán trestem odnětí svobody na šest měsíců až pět let.
- (2) Pokus je trestný.

Posledním trestným činem v rámci úmyslných útoků proti životu je usmrcení na žádost v ust. § 216 StGB, který je trestněprávní naukou označován za privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu zabití v ust. § 212 StGB. Dle ust. § 12 odst. 2 StGB je usmrcení na žádost přečinem (*Vergehen*), jehož pokus je podle ust. § 23 odst. 1 StGB ve spojení s ust. § 216 odst. 2 StGB trestný. Pokládám za přínosné, že je mírněji postihován pachatel, který sice zmaří lidský život, ale činí tak na přání oběti zemřít. Jak již jsem dříve vyslovila, v naší právní úpravě mi chybí trestný čin tohoto druhu, který by byl s to zohlednit specifickou pohnutku pachatele při zachování jeho trestní odpovědnosti.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v usmrcení jiného (ať již konáním nebo opomenutím) pachatelem, jenž jedná na základě výslovné a vážně míněné žádosti (*das ausdrückliche und ernstliche Verlangen*) poškozeného. Z takové dikce vyplývá, že k usmrcení poškozeného nepostačuje jen jeho souhlas nebo přivolení či dokonce pouhé strpění. Výslovnou se rozumí žádost jednoznačná a srozumitelná, aniž by se současně muselo jednat o žádost slovní. Postačí tedy, bude-li učiněna formou různých gest či posunků za předpokladu, že je z nich přání zemřít jednoznačně rozpoznatelné. Naproti tomu nelze na takovou žádost usuzovat pouze ze samotných okolností, například když je poškozený těžce nemocný, bez prostředků a v těžké depresi, z čehož si pachatel sám vyvodí jeho přání zemřít a usmrtí jej. Žádost o usmrcení musí být dále vážně míněná, tedy musí být projevem svobodné vůle osoby schopné rozumného uvažování a úsudku. Konečně musí žádost poškozeného směřovat vůči určité osobě a vyvolat v ní rozhodnutí čin spáchat. Proto by nebylo možné

¹⁴³ § 216 Tötung auf Verlangen:

(1) Ist jemand durch das ausdrückliche und ernstliche Verlangen des Getöten zur Tötung bestimmt worden, so ist auf Freiheitsstrafe von sechs Monaten bis fünf Jahren zu erkennen.

(2) Der Versuch ist strafbar.

uvažovat o použití této privilegované skutkové podstaty tehdy, když by byl pachatel rozhodnut k usmrcení oběti bez ohledu na její žádost (tzv. *omnimodo facturus*). Není však nezbytné, aby byla žádost jediným motivem pachatelova jednání, nicméně musí být motivem dominujícím.¹⁴⁴

Z hlediska subjektivní stránky postačí i u tohoto trestného činu nepřímý úmysl, který se mimo usmrcení musí vztahovat i na existenci výslovné a vážně míněné žádosti oběti zemřít.

Z trestného usmrcení na žádost na straně jedné a beztrestného napomáhání k sebevraždě na straně druhé ovšem plynou problémy při aplikaci ust. § 216 StGB. Dle judikatury je rozhodující, kdo skutečně ovládá dění vedoucí ke smrti a jakou míru kontroly má v rámci celého plánu nad svým osudem poškozený. Jestliže poškozený vloží svůj život do rukou jiného a chce být usmrcen prostřednictvím jeho jednání, pak má tato vybraná osoba panství nad činem (*Tatherrschaft*), a půjde tak o usmrcení na žádost. Naproti tomu ponechá-li si poškozený až do poslední chvíle svobodné rozhodnutí o svém osudu, bude se jednat o sebevraždu, třebaže s cizí pomocí.¹⁴⁵

Ačkoliv jsem zastáncem přijetí privilegované skutkové podstaty pro případy, kdy k usmrcení dojde na základě žádosti poškozeného, nemohu se ztotožnit s pojetím německé právní úpravy, ve které je tato žádost jedinou okolností odůvodňující shovívavější přístup vůči pachateli. Dle mého názoru by takové ustanovení mělo reflektovat okolnosti mimořádného významu, na jejichž základě by bylo možné spatřovat v činu pachatele jistou pochopitelnost a ospravedlnění, přičemž pouhou žádost poškozeného neshledávám jako dostačující kritérium. K žádosti by tak měly přistoupit další významné okolnosti, třeba v podobě soucitu pachatele s osobou trpící vážnou a život ohrožující nemocí a s ní spojenými útrapami, jak jsem již dříve uvedla v rámci výkladu o problematice usmrcení z útrpnosti. Pojetí privilegovaného usmrcení na základě žádosti, jež může být motivována i banálními příčinami, mi tedy nepřijde jako příliš vhodné.

¹⁴⁴ HOHMANN, Olaf a SANDER, Günther M. *Strafrecht: besonderer Teil II*. München: Beck, 2000, XXXIII, s. 31-33. ISBN 3-406-44097-5.

¹⁴⁵ WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil I*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, s. 48. ISBN 978-3-8114-8017-9.

Závěr

V úvodu své diplomové práce jsem si za hlavní cíl vytyčila po historickém úvodu do tématu provést podrobnější rozbor skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití s následným exkurzem do problematiky úmyslných usmrcení v německém trestním zákoníku.

Na rozdíl od mnoha jiných trestných činů jsou různé modalities úmyslných usmrcení – a především pak vražda – činy s hlubokými historickými kořeny a patří mezi ty nejtypičtější trestné činy vůbec. Považovala jsem proto za vhodné nejprve nastínit základní historický vývoj dané úpravy na českém území a vystihnou ty nejpodstatnější změny v jejím pojetí, a to již od dob prvobytně pospolné společnosti až do přijetí platné právní úpravy obsažené v trestním zákoníku č. 40/2009 Sb.

Před samotným výkladem o trestných činech vraždy a zabití jsem se však musela nejdříve vypořádat s otázkou lidského života coby objektu těchto trestných činů. V rámci této kapitoly bylo nezbytné vymezit období, po které je život jedince chráněn z pohledu trestního práva, což je zejména u určení počátku jeho trestněprávní ochrany složitá otázka, na kterou se v odborných kruzích objevují různé názory a k nimž jsem chtěla zaujmout vlastní stanovisko.

Na prvním místě jsem se zabývala trestným činem vraždy jako základní skutkovou podstatou úmyslných usmrcení. Nepochybně hlavní změnou oproti úpravě původního trestního zákoníku je zavedení skutkové podstaty vraždy spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Mým záměrem proto mimo jiné bylo definovat vztah premeditované vraždy k tzv. vraždě prosté, vymezit znaky rozmyslu a přechozího uvážení a srovnat jejich vzájemný poměr. Rozmysl a předchozí uvážení se od sebe odlišují z vícero hledisek, avšak společné jim je to, že představují myšlenkovou činnost pachatele, v důsledku níž má nad svým činem vyšší míru racionální kontroly, což způsobuje jeho těsnější vnitřní psychický vztah k zamýšlenému následku. Vražda podle prvního odstavce tedy představuje určitou zbytkovou klauzuli, pod níž lze zařadit zejména případy úmyslných usmrcení v afektu s výjimkou těch, v nichž je afekt vyvolán příčinami popsanými ve skutkové podstatě trestného činu zabití. Bylo pro mě též zajímavé objasnit otázku konkurence forem premeditace a afektu a problematiku právní kvalifikace takových situací. V rámci kapitoly o členění vražd jsem neopomenula ani charakteristiku jednotlivých zvlášť přitěžujících okolností uvedených

v ust. § 140 odst. 3 TZ, a to hlavně za pomoci judikatury, která mi pomohla blíže objasnit, jaké skutkové situace lze pod tyto okolnosti podřadit.

V pojednání věnovaném trestnému činu zabití jsem mohla z velké části odkázat na výklad o znacích skutkové podstaty vraždy, a více se tak soustředit na okolnosti související se subjektivní stránkou, které ze zabití činí privilegovanou skutkovou podstatu ve vztahu k vraždě. Mým primárním cílem tedy bylo objasnit znaky „silného rozrušení ze strachu, zmatku, úleku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli“ a „předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“. Pokud jde o vzájemný poměr těchto dvou okruhů privilegujících okolností, jsou na sobě nezávislé, ale mohou se prolínat. Záměrem zákonodárce bylo zakotvit skutkovou podstatu úmyslného usmrcení, která by umožnila zohlednit a mírněji postihnout jednání pachatele charakterizované menší společenskou škodlivostí danou okamžitým duševním stavem pachatele vyvolaným mimořádnou psychickou zátěží, která nepříznivě ovlivňuje rozumovou či volní složku jeho jednání, nebo zvláštní pohnutkou spočívající v zavrženíhodném jednání poškozeného útočícího proti hodnotám a zájmům chráněným právním řádem.

Závěrečnou kapitolu své práce jsem věnovala exkurzu do problematiky úmyslných usmrcení v Německu. Mou snahou bylo vystihnout podstatu jednotlivých ustanovení německého trestního zákoníku a upozornit na nejvýznamnější rozdíly oproti úpravě české. Došla jsem ke zjištění, že se německá úprava od té naší v mnohém odlišuje, přičemž většinu těchto odlišností neshledávám jako pozitivní. Skutečnost, kterou spatřuji jako přínosnou, je zakotvení privilegovaného usmrcení na žádost. Sama bych byla pro přijetí obdobné skutkové podstaty do našeho trestního zákoníku, což jsem uvedla v podkapitole o usmrcení z útrpnosti, avšak bylo by třeba, aby se zákonodárce vyvaroval nedostatků, které nalézám v německé úpravě.

Díky poznatkům získaným při psaní diplomové práce hodnotím větší diferenciaci úmyslných usmrcení v českém trestním zákoníku kladně, neboť jsem toho názoru, že nastolené změny přispívají k dosažení spravedlivější kvalifikace a postihu pachatelů tím, že umožňují lépe zohlednit okolnosti jednotlivých případů, což je pro moderní trestní právo nezbytné. Jak jsem však již v textu několikrát naznačila, je zde i nadále prostor pro další vývoj.

Seznam použitých zkratk

- TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- StGB – trestní zákoník Spolkové republiky Německo (*Strafgesetzbuch*) ze dne 15. 5. 1871

Seznam literatury

Monografie, učebnice, sborníky:

- ADAMOVIČ, Karolina; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-271-4.
- BÍLÝ, Jiří L.. *Právní dějiny na území ČR*. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, ISBN 80-7201-429-3.
- HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-686-5.
- HERRNRITT, Vilém; KALLAB, Jaroslav. *Trestní zákony československé: platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 2. přeprac. a značně rozmn. vyd. Praha: Československý Kompas, 1927, VIII.
- HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, ISBN 978-80-87146-48-4.
- HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009, ISBN 978-80-87212-21-9.
- IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária; MANÍKOVÁ, Zuzana. *Slovník cudzích slov A/Z*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979.
- JÁNOŠÍKOVÁ, Petra; KNOLL, Vilém a RUNDOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-251-6.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-044-4.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Leges, 2013, ISBN 978-80-87576-69-4.
- KOLEKTIV AUTORŮ ENCYKLOPEDICKÉHO INSTITUTU ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD. *Ilustrovaný encyklopedický slovník II. (j-pri)*. Praha: Academia, 1981.

- KOLEKTIV SPOLUPRACOVNÍKŮ KATEDER TRESTNÍHO PRÁVA PRÁVNICKÝCH FAKULT KARLOVY UNIVERSITY V PRAZE A KOMENSKÉHO UNIVERSITY V BRATISLAVĚ. *Československé trestní právo: učební texty pro studující právnických fakult*. Svazek II., zvláštní část. 1. vyd. Praha: Orbis, 1957.
- KOMISE PRO REFORMU ČESKOSLOVENSKÉHO TRESTNÍHO ZÁKONA. *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926.
- KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-047-8.
- KUKLÍK, Jan; SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci "Principů" E. F. Smidaka*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2008, ISBN 978-80-87109-07-6.
- MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1989.
- NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, ISBN 978-80-7357-509-0.
- PTÁČEK, Radek; BARTŮNĚK, Petr. *Eutanazie - pro a proti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-4659-3.
- ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-527-5.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2 sv., ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel. *Usmrcení na žádost v návrhu trestního zákoníku*. In: FENYK, Jaroslav (ed.). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007, ISBN 978-80-86920-25-2.
- ŠPINKOVÁ, Martina; ŠPINKA, Štěpán. *Euthanasie. Víme, o čem mluvíme?* Praha: Hospicové občanské sdružení Cesta domů, 2006.
- VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964.
- VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2. nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, ISBN 80-210-3506-4.

- VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-257-8.
- ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení: (kriminologická a trestněprávní studie)*. Praha: Generální prokuratura ČSSR, 1980.

Zahraniční literatura:

- HOHMANN, Olaf a SANDER, Günther M. *Strafrecht: besonderer Teil II*. München: Beck, 2000, XXXIII, ISBN 3-406-44097-5.
- JÄHNKE, Burkhard; LAUFHÜTTE, Heinrich Wilhelm; ODERSKY, Walter. *StGB: Leipziger Kommentar : Großkommentar*. 11., neubearbeitete Aufl. Berlin: Walter de Gruyter, 2002, ISBN 3-11-017425-1.
- JOECKS, Wolfgang. *Strafgesetzbuch: Studienkommentar*. 8. Aufl. München: Beck, 2009, xvi, ISBN 978-3-406-58479-4.
- RENGIER, Rudolf. *Strafrecht: besonderer Teil II*. 4., völlig neubearbeitete Aufl. München: Beck, 2002, XXV, ISBN 3-406-49263-0.
- WESSELS, Johannes a HETTINGER, Michael. *Strafrecht: besonderer Teil I*. 30. neu bearb. Aufl. Heidelberg: Müller, 2006, ISBN 978-3-8114-8017-9.

Časopisecké zdroje:

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia (několik poznámek k článku Dr. Dolenského „Momentum partus“)*. Trestní právo, 1998, č. 5.
- DOLENSKÝ, Adolf. *Momentum partus*. Trestní právo, 1998, č. 3.
- GRIVNA, Tomáš. *Privilegované skutkové podstaty de lege lata a de lege ferenda*. Trestní právo, 2003, č. 6.
- HOLČAPEK, Tomáš; ŠUSTEK, Petr. *K § 115 návrhu nového trestního zákoníku (usmrcení na žádost)*. Trestněprávní revue, 2004, č. 11.
- HOŘÁK, Jaromír. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Kriminalistika, 2010, č. 2.
- HOŘÁK, Jaromír. *Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku)*. Trestní právo, 2009, č. 10.
- HOŘÁK, Jaromír. *Úmyslná usmrcení de lege ferenda*. AUC-Iuridica, 2007, č. 2.
- HOŘÁK, Jaromír. *Úmyslná usmrcení v afektu (část II.)*. Trestní právo, 2008, č. 11.

- HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10.
- HOŘÁK, Jaromír. *Vyprovokované zabití v německém trestním právu*. Kriminalistika, 2008, č. 4.
- MITLÖHNER, Miroslav; REŽŇÁKOVÁ, Martina. *K vymezení objektu trestných činů proti životu*. Trestní právo, 1997, č. 12.
- MUSIL, Jan. *Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*. Trestní právo, 2004, č. 10.
- UZEL, Radim. *Porod a počátek života*. Trestní právo, 1999, č. 4.

Judikatura:

- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 25. 11. 1993, sp. zn. II. ÚS 75/93
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 6 Tz 99/68
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 1991, sp. zn. 7 To 62/91
- Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 29. 11. 1991, sp. zn. 4 To 35/91
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. 2 Tzn 123/97
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2004, sp. zn. 7 Tdo 410/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 11. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1304/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 6. 2007, sp. zn. 8 Tdo 624/2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 9. 2010, sp. zn. 7 Tdo 901/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1115/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1527/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 9. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1025/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1063/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1491/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1520/2011

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. 7 Tdo 18/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 7. 2012, sp. zn. 4 Tdo 642/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2012, sp. zn. 5 Tdo 811/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 9. 2012, sp. zn. 6 Tdo 1052/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1051/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1157/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. 7 Tdo 155/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 7 Tdo 184/2014
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2014, sp. zn. 4 Tdo 795/2014

- Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/1976
- Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 16/1986

- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 8. 1999, sp. zn. 4 To 57/99
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 5 To 81/2005
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 3. 1. 2013, sp. zn. 1 To 39/2012

- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. 11. 1998, sp. zn. 4 To 85/98

- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 10. 1993, sp. zn. 5 To 60/93
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 10. 1993, sp. zn. 5 To 66/93
- Rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 1. 1994, sp. zn. 5 To 77/93
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 4. 1994, sp. zn. 7 To 59/94
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 8. 2003, sp. zn. 8 To 90/03
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012

- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 7. 1993, sp. zn. 4 To 16/93
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 11. 1993, sp. zn. 5 To 76/93
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 2. září 1999, sp. zn. 3 T 9/99

Právní předpisy:

- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Předpis č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky
- Zákon č. 285/2002 Sb., transplantační zákon
- Zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta
- Zákon č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Trestní zákoník spolkové republiky Německo (*Strafgesetzbuch*) ze dne 15. 5. 1871

Internetové zdroje:

- <http://www.beck-online.cz/>
- <http://www.psp.cz/>
- <http://www.ceska-justice.cz/>
- <http://cs.wikipedia.org/>
- <http://dai.fmph.uniba.sk/>
- <http://www.gesetze-im-internet.de/>

Ostatní prameny:

- Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku – tisk 410 Poslanecké sněmovny
- Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – tisk 304 Poslanecké sněmovny

Abstrakt – Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Cílem mé diplomové práce je především bližší rozbor zákonných znaků skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití podle ust. § 140 a 141 nového trestního zákoníku, a to za pomoci užití dostupné literatury a judikatury.

V první kapitole je nastíněna historie pojmání úmyslných usmrcení na českém území včetně jejich trestání, a to od dob prvobytně pospolné společnosti až do přijetí zákona č. 40/2009 Sb.

Druhá kapitola, kterou věnuji stručnému vymezení nové systematiky trestných činů proti životu a zdraví v novém trestním kodexu včetně jednotlivých forem úmyslných usmrcení, je koncipována jako obecnější úvod pro další výklad.

V následující kapitole se zamýšlím nad problematikou lidského života coby objektu trestného činu se zaměřením na objasnění otázky jeho počátku a konce, neboť je nezbytné vymezit období, po které je lidský život chráněn trestním právem.

Hlavní výklad o trestném činu vraždy jsem pro lepší přehlednost rozdělila do dvou kapitol. První z nich slouží k seznámení se se základními znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu. V podkapitole věnující se subjektivní stránce pojednávám též o problematice usmrcení z útrpnosti z hlediska trestního práva, a to jak z pohledu de lege lata, tak i de lege ferenda. V navazující kapitole detailněji rozebírám jednotlivé typy vražd podle jejich členění na tzv. vraždu prostou, vraždu spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení a vraždu spáchanou za okolností zvlášť přitěžujících, a to včetně jejich vzájemného vymezení.

Šestou kapitolu věnuji podrobnějšímu rozboru trestného činu zabití jako novinky, kterou přinesl trestní zákoník č. 40/2009 Sb. V rámci výkladu o znacích skutkové podstaty se soustřeďuji zejména na privilegující okolnosti subjektivní stránky tohoto trestného činu.

Poslední kapitola je exkurzem do úpravy forem úmyslných usmrcení v německém trestním právu. Jejím obsahem je stručný výklad jednotlivých skutkových podstat obsažených v německém trestním zákoníku s poukazem na některé zásadní rozdíly oproti úpravě české.

Abstract – Crime of murder and killing under Section 140, Section 141 of the Czech Criminal Code

The target of my thesis is primarily a closer analysis of the legal characteristics of subject matters of crimes of murder and killing under § 140 and 141 of the Criminal Code, based on the grounds of the available literature and case law.

The first chapter outlines the history and conception of intentional killing on the Czech territory, including their punishment, since the primitive culture society until the adoption of the Law no. 40/2009 Coll. (Criminal Code).

The second chapter is devoted to a brief definition of a new system of the problematics of crimes against life and health in the new Criminal Code, including various forms of intentional killing, and is designed as a general introduction for further explanation.

In the next chapter, we discuss human life as an object of crime, with a focus on clarifying the issue of its beginning and end, because it is necessary to define the period in which human life is protected by the criminal law.

In order to make the text more synoptic, the main explanation for the offence of murder is divided into two chapters. The first one is there for introduction to the basics of the subject matters of this crime. In the sub-chapter devoted to the subjective aspect I discuss the issue of the killing of pity in terms of criminal law, from the point of view both *de lege lata* and *de lege ferenda*. In the following chapter, I analyze in detail the different types of murders by their division into so-called simple murder, murder committed with forethought or consideration, and murder committed under especially aggravating circumstances. I have also included their legal comparison.

The sixth chapter is devoted to a detailed analysis of the crime of killing as news that was brought by the Criminal Code no. 40/2009 Coll. The explanation of the characteristics of the subject matter is focused mostly at the privileged circumstances of the subjective aspects of this crime.

The last chapter is an excursion into the legal forms of intentional killing under the German criminal law. Its content is a brief explanation of the particular various subject matters contained in the German Criminal Code with reference to some fundamental differences against the Czech legislation.

Klíčová slova/Key Words

Vražda; Zabití; Lidský život

Murder; Killing; Human Life